

Львівський державний університет внутрішніх справ

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Збірник тез
Міжнародної
науково-практичної конференції

4 грудня 2020 року

Львів

УДК 343.43
С89

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 25 листопада 2020 р. № 5)

Упорядники:
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук;
У. О. Цмоць

Сучасні механізми протидії торгівлі людьми : збірник тез
С89 Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня
2020 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : ЛьвДУВС,
2020. 180 с.

Вміщено тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні механізми протидії торгівлі людьми», яка відбулася 4 грудня 2020 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 343.43

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

ВСТУПНЕ СЛОВО

Вельмишановні гості й колеги! Шановні учасники конференції!

Торгівля людьми є одним із найжахливіших явищ сучасного суспільства в Україні та світі. Цей страхотливий за масштабами впливу та негативних наслідків феномен має різні форми: продаж дітей, використання у жебрацтві, втягнення в протиправну діяльність, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), проведення експериментів над тілом і психікою людини, насильне вилучення органів і частин тіла людини, використання у збройних конфліктах тощо. Цей перелік не вичерпний і може доповнюватися залежно від розвитку світових кримінальних тенденцій.

Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), наша держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливими способами захищати людину. Тому серед пріоритетних напрямів державної політики – боротьба з кримінальними правопорушеннями, які набули загрозливих транснаціональних масштабів, зокрема з таким ганебним асоціальним явищем, як торгівля людьми.

І хоча основним об'єктом торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини (ст. 149 Кримінального кодексу України) виступає воля людини, однак додатковим факультативним об'єктом злочинних посягань можуть виступати статева недоторканність, честь і гідність, трудові та інші

права. До цього виду злочину законодавчо віднесено також вербування, переміщення, переховування, передачу, одержання людини, вчинені з метою експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану.

Усі ці кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності людини з'явилися в Україні внаслідок соціально-економічної кризи, що спричинила зростання безробіття та зубожіння населення, змусила громадян шукати будь-яку роботу й інші шляхи заробітчанства за кордоном.

Такий «бізнес» не лише живить організовану транснаціональну злочинність, яка повною мірою використовує бажання людей заробити й вижити, а й сприяє знищенню генофонду української нації. За даними експертів ООН, у світовому рейтингу надприбуткового кримінального бізнесу торгівля людьми у всіх її виявах і незалежно від злочинної мети посіла третє місце після торгівлі зброєю та наркотиками й оцінюється в межах 7–12 мільярдів доларів на рік.

На жаль, державні структури будь-якої окремої країни не спроможні повною мірою адекватно протидіяти цьому явищу з багатьох причин. З-поміж чинників, які впливають на цю ситуацію, передусім варто назвати організаційно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми, яке водночас потребує постійного оновлення й динамічного пристосування до швидкоплинних змін у злочинному середовищі; а також – недостатнє фінансове і технічне забезпечення діяльності державних інституцій та правоохоронних органів, відсутність ефективних механізмів скоординованої своєчасної правової та соціальної взаємодії і між державними інституціями, громадськими структурами та правоохоронними органами, і закордонними партнерами України у цій сфері.

Реалії сьогодення доводять, що у протистоянні й подоланні торгівлі людьми застосування традиційних демократичних організаційно-правових методів не достатньо. Ці процеси потрібно інтенсивно модернізувати або й навіть запроваджу-

вати активні «революційні» методики викриття кримінальних правопорушень із використанням новітніх інформаційних та аналітичних технологій, спеціалізованого програмного забезпечення із залученням вузькопрофільних спеціалістів-аналітиків. На основі комплексного аналізу вихідної інформації можна планувати своєчасні й ефективні заходи щодо виявлення конкретних кримінальних обставин, проводити уточнення та перевіряти достовірність отриманих даних, а також нівелювати виявлені причини й убезпечувати умови, що зумовлюють такі протиправні дії.

Першочергове значення у протидії торгівлі людьми має випередження й унеможливлення небажаних наслідків, своєчасне виявлення осіб, які потенційно можуть учинити такі кримінальні правопорушення або готуються до них, а також системне провадження відповідної профілактичної роботи. Надзвичайно важливо, щоб держава, суспільство, близьке оточення не були байдужими та не втрачали з поля зору ймовірні об'єкти злочинного посягання, проявляли пильність і зацікавлення тими, хто поруч, бо це може якщо не вберегти, то хоча б застерегти й не допустити, щоб людина стала товаром.

Діяльність щодо профілактики торгівлі людьми має бути різноаспектною і комплексною, поєднувати загальнодержавні заходи економічного, ідеологічного, правового й виховного характеру зі спеціальними й оперативними заходами, які здійснюють підрозділи Національної поліції.

З огляду на викладене, дуже актуальною видається проблема фахової підготовки та постійного вдосконалення професійної майстерності працівниками правоохоронних структур, засвоєння ними нових наукових методів виявлення протиправної діяльності, забезпечення ефективного розслідування та притягнення всіх співучасників кримінального правопорушення до юридичної відповідальності із адекватним суспільній небезпеці та заподіяній шкоді покаранням.

У цьому контексті, перед тим, як вдатися до запровадження та застосування кардинальних дій, насамперед

важливо все скрупульозно вивчити, проаналізувати, розробити варіанти вирішення проблем і проектувати їх на конкретні випадки і ситуації. Тож цілком логічним і дієвим є механізм науково-практичних диспутів, які об'єднують теоретиків і практиків різних сфер життєдіяльності соціуму для обговорення питань протидії торгівлі людьми, а також пошуку продуктивних способів подолання або хоча б мінімізації цього злочину проти волі, честі та гідності особи.

Розумію, що наш дискусійний майданчик не зможе стати плацдармом для успішного вирішення всіх супутніх проблем, але сподіваюся на спільне порозуміння й вироблення результативних пропозицій у сфері протидії всім проявам торгівлі людьми. Бажаю учасникам конференції плідної дискусії, наполегливості у пошуку ефективних способів недопущення торгівлі людьми, розробки радикальних шляхів подолання наслідків цього явища та прийняття рішень, важливих не тільки для нашої держави, а й світу загалом.

*Ректор
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції
Роман Благуца*

І. В. Бесага,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ АТЕСТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВІДДІЛУ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Працівник поліції у відповідності до Присяги та Правил поведінки [4] не повинен при будь-яких умовах змінювати моральним принципам служби, що відповідають вимогам держави і очікуванням суспільства, їх неухильне дотримання – справа честі і обов'язку кожного працівника.

До таких вимог також належать також вимоги професіоналізму та службової відповідності. Одним із найбільш ефективних засобів перевірки особи на ці вимоги є процедура атестації працівників Національної поліції України.

З метою оцінки ділових, професійних, особистих якостей, освітнього і кваліфікаційного рівня, законодавцем введена процедура атестації співробітників поліції, в тому числі, працівників відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми.

Організація і проведення атестації визначаються, перш за все, Інструкцією про порядок проведення атестації поліцейських, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.11.2015 № 1465.

Кваліфікація поліцейських проводиться з таких підстав:

- 1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення такої посади здійснюється без проведення конкурсу;
- 2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність;
- 3) для вирішення питання про звільнення від служби поліції через службову невідповідність [3].

При цьому, наведений перелік підстав є вичерпним і розширенню не підлягає, а тому аналіз положень наведеної норми Закону дає підстави для висновку, що атестуванню підлягають лише ті поліцейські, які претендують на вищу посаду або щодо яких вирішується питання про переведення на нижчу посаду, або щодо яких вирішується питання щодо звільнення через службову невідповідність, а тому відповідно до списку поліцейських, які підлягають атестуванню (складається на підставі підпункту 2 пункту першого розділу IV Інструкції про проведення атестування поліцейських, затвердженої наказом Міністерством внутрішніх справ від 17 листопада 2015 року № 1465) слід включати лише тих поліцейських, відносно яких наявні підстави для проведення атестування, що передбачені частиною другою статті 57 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII (далі – Закон № 580-VIII) [1].

Отже, кожна із зазначених у частині другій статті 57 Закону № 580-VIII підстав проведення атестування повинна бути пов'язана з певними передумовами, зокрема, атестування, яке призначається для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність, повинне бути зумовлене існуванням реальних підстав до звільнення, як-то неналежне виконання службових обов'язків, порушення установленого чинним законодавством порядку і правил несення служби тощо.

Атестація працівника одразу ж після прийняття його на роботу (у тому числі на службу до поліції), безвідносно до вирішення питань кар'єри (призначення поліцейського на вищу посаду або переведення на нижчу посаду) або дисциплінарного провадження не відповідає меті та завданню атестування і суперечить вимогам Закону № 580-VIII [7; 8].

Це також стосується питань переатестації колишніх працівників міліції на предмет відповідності посаді, на яку їх вже призначене для подальшого проходження служби в органах поліції.

Слід зауважити, що закріплена у частині 1 статті 57 Закону № 580-VIII мета атестування не може бути розцінена як

самостійна і достатня підстава для проведення атестування поліцейських.

Приписи частини першої статті 57 Закону № 580-VIII не є самостійною підставою проведення атестування, оскільки цю норму необхідно застосовувати у системному взаємозв'язку з нормами частини другої статті 57 цього ж Закону, в якій наведений вичерпний перелік підстав для проведення атестування, за відсутності яких проведення атестації є протиправним [6].

Рішення керівника поліції не може бути самостійною підставою для проведення атестування, оскільки вичерпний перелік підстав для проведення атестування визначений в частині 2 № 580-VIII. Натомість, ч. 4 ст. 57 цього Закону визначає особу, яка, за наявності підстав, уповноважена видати розпорядчий документ про проведення атестування.

Разом з цим слід зазначити, що положення статті 12 Закону України «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 № 4312-VI, частиною першою якої вказано, що атестуванню не підлягають, зокрема, працівники, які відпрацювали на відповідній посаді менше одного року, є загальними (базовими) щодо регулювання відносин із атестування працівників, які, в свою чергу, не суперечать положенням Закону № 580-VIII, а тому поширюються на відносини з атестування поліцейських [2].

У той же час, недотримання процедури вивільнення працівника у результаті вирішення питання про звільнення від служби поліції через службову невідповідність є підставою для зобов'язання відновити такого працівника на посаді і оплатити вимушений прогул.

Відповідно до згаданої судової практики, Верховний Суд схиляється до позиції, що суди не наділені повноваженнями вирішувати питання про поновлення особи на іншій рівнозначній посаді або нижчій ніж та, яку вона займала перед вивільненням, оскільки така процедура є похідною, вимагає відповідного волевиявлення обох сторін і такими повноваженнями наділені лише органи поліції (їх керівники), які зобов'язані

здійснювати дії, в тому числі, пропонувати посади на виконання вимог Кодексу Законів про Працю України [5].

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Редакція від 03.07.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. Редакція від 27.12.2019. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 39. Ст. 462.

3. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських: Наказ МВС України від 17.11.2015 № 1465. Редакція від 18.12.2015.

4. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179.

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 826/1711/16 від 10 квітня 2019 року.

6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 803/1647/16 від 24 вересня 2019 року.

7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 810/845/16 від 18 квітня 2019 року.

8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 0540/5961/18-а від 28 лютого 2020 року.

Н. П. Бортник,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного право
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОТИДІЮ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Міграція населення істотно впливає на демографічні зрушення, стан і перспективи економічного, культурного та соціального розвитку суспільства.

Проблема міграції є актуальною для України. Укладені міжнародні угоди щодо державного кордону з Білоруссю, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Молдовою, про реадмісію з Європейським Союзом і іншими державами, з яким Україна має спільний кордон [1].

Через територію України проходять комунікації світового значення, що забезпечують транспортні зв'язки між заходом і сходом, північчю та півднем.

Певну загрозу суспільству представляє незаконна (нелегальна) міграція, хоча ця проблема не відображена у Стратегії національної безпеки та Законі України «Про національну безпеку України» [2; 3].

За статистикою щороку певні кількість осіб перебувають на території України нелегально. Категорія «нелегальні мігранти» охоплює різні категорії людей, серед яких: іноземці, що в'їжджають в країну або знаходяться на території без документів, що засвідчують особу, або з підробленими документами; мігранти, які незаконно перетинають кордон держави, ті, чие право на в'їзд є сфабрикованими; іноземні громадяни, які перебувають на території держави з простроченою візою, іноземні студенти, які не покинули країну після закінчення терміну навчання, робочі з простроченими трудовими договорами; діти, народжені іноземними громадянами на території держави.

Спектр негативних наслідків незаконної міграції широкий: від економічного тягар для платників податків, зростання рівня захворюваності населення соціально небезпечними хворобами (наркоманія, туберкульоз), до збільшення ринку торгівлі людьми, збільшення незаконного обігу наркотичних засобів, що ввозяться імігрантами на територію країни, залучення працівників правоохоронних органів і органів влади в корупційну діяльність, пов'язану з організацією нелегальної міграції, зростання побутових злочинів корисливої та насильницької спрямованості.

Незаконна міграція пов'язана з віктимізацією та криміналізацією населення. Не знаючи про можливість захисту своїх прав і забезпечення особистої безпеки, фактично не маючи такої можливості, нелегальні мігранти часто стають жертвами різного роду злочинів. У свою чергу, перебуваючи в умовах побутової та соціальної невлаштованості, не маючи можливості на належному рівні легально забезпечити потреби, а в деяких випадках не маючи такого бажання, дані особи часто стають на злочинний шлях.

Іноземці нерідко організовуються за національним принципом або за принципом земляцтва в різні злочинні співтовариства або примикають до вже існуючих кримінальних груп.

Окремо слід наголосити на проблемі залучення мігрантів в терористичні організації на території Донецької та Луганської області, що знаходиться під контролем Російської Федерації.

Міграція населення як об'єктивний соціально-економічний процес за останнє десятиліття знайшла в Україні риси явища, що динамічно розвивається. Це знайшло відображення у Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [4].

Міграційне законодавство, що регулює цей процес, зачіпає цілий комплекс суспільних відносин, що охоплюють кілька сфер державного управління, що визначає його місце в системі законодавства України, взаємозв'язок з іншими галузями і інститутами.

У ході аналізу наукових робіт і нормативно-правових актів можна зробити висновок про те, що незаконна міграція виражається в незаконному перетині Державного кордону України, в порушення режиму державного кордону; в порушенні іноземними громадянами та особами без громадянства правил в'їзду в Україну, правил перебування на території України, правил транзитного проїзду через територію України та правил виїзду з України, в довільній зміні іноземними громадянами та особами без громадянства правового становища на території України; із здійсненням іноземними громадянами або особами без громадянства незаконній трудовій діяльності на території України [5].

Кримінальним кодексом України встановлено кримінальну відповідальність за організацію незаконної міграції. Неодноразово вносилися зміни в санкцію з метою збільшення відповідальності за вчинений злочин.

Характерною проблемою для України є здійснення іноземними громадянами та особами без громадянства трудової діяльності, з порушенням чинного України законодавства. Щорічно в Україні певну кількість іноземних громадян здійснюють трудову діяльність без офіційного дозволу, що стало чинником проведення заходів спрямованих на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення [6].

Незаконна міграція, яка живить робочою силою тіньовий сектор економіки, є однією з головних причин посилення негативного ставлення до мігрантів частини населення України. За рівнем прибутковості бізнес, що забезпечує нелегальне розміщення мігрантів, займає третє місце після контрабанди наркотиків і зброї.

Незаконна міграція поступово перетворилася в чітко організований кримінальний бізнес з ієрархічною структурою, значною кількістю залучених осіб та великим оборотом фінансового капіталу.

Втрати бюджету України від несплати податків, заподіяні нелегальною міграцією в оцінках зроблених на підставі наукових досліджень в Україні відсутні. Обсяг вивезення грошових

коштів з України в обхід системи державного контролю не має статистичних показників.

Складність проблеми нелегальної міграції пов'язана з недостатньою можливістю визначення всіх необхідних кількісних параметрів явища; з неоднозначністю та наслідками, що викликаються у різних сферах життєдіяльності суспільства; зі слабким науковим опрацюванням проблеми нелегальної міграції в сучасних умовах; зі значною складністю боротьби з цим явищем. На сучасному етапі основними засобами впливу на незаконних мігрантів є заходи адміністративного примусу, серед яких досить ефективними є адміністративне видворення та депортація.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень судового захисту іноземців та осіб без громадянства і врегулювання окремих питань, пов'язаних з протидією нелегальній міграції» видворення це міра адміністративного покарання, що встановлюється відносно іноземних громадян або осіб без громадянства, які порушили режим перебування на території України, і призначається суддею, а в разі вчинення іноземним громадянином або особою без громадянства адміністративного правопорушення при в'їзді в Україну – відповідними посадовими особами державних органів України (Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Державної міграційної служби України) [7].

На відміну від адміністративного видворення, реадмісія – передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України в разі втрати або припинення законних підстав для його подальшого перебування (проживання) в Україні [8].

Рeadмісія застосовується, якщо іноземному громадянину, наприклад, відмовлено в задоволенні клопотання про визнання його біженцем, йому скорочено термін перебування на території України, у нього закінчився термін тимчасового перебування, анульовані дозвіл на тимчасове проживання або

дозвіл на проживання, якщо іноземець відбув кримінальне покарання в кримінально-виконавчій установі.

Іноземець в відношенні, якого органами влади прийнято рішення про небажаність його перебування в зв'язку з загрозою громадської безпеки, здоров'ю населення може бути видворений. Ефективність реалізації даної процедури, з урахуванням необхідного забезпечення прав людини, залежить від повноти механізму нормативно-правового регулювання.

Організаційно-правові основи забезпечення міграційної безпеки України у межах перспективного розвитку країни значною мірою визначаються посиленням впливу міграційних процесів на ефективність соціально-економічних перетворень і демографічних змін, пов'язаних зі збільшенням потреб країни в трудових ресурсах.

Переселення мігрантів на постійне місце проживання в Україну стає одним з джерел збільшення чисельності населення країни, а залучення іноземних працівників за пріоритетними професійно-кваліфікаційних групах відповідно до потреб економіки є необхідністю для подальшого поступального розвитку. У межах реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року і говорячи про необхідність поліпшення організації державної політики в галузі забезпечення міграційної безпеки, слід зазначити, що в сфері протидії незаконній міграції державі необхідно звернути увагу:

- на вдосконалення нормативно-правової бази протидії нелегальній міграції та заходів юридичної відповідальності за порушення міграційного законодавства України; системи державного контролю в'їзду та перебування (проживання) іноземних громадян і осіб без громадянства на території України; міжвідомчої взаємодії на внутрішньодержавному рівні, на міжнародному рівні з компетентними органами іноземних держав щодо протидії незаконній міграції;

- на створення і ефективне функціонування системи імміграційного контролю шляхом закріплення даного поняття в системі нормативно-правових актів, визначення компетент-

них органів і переліку відповідних повноважень; створення умов для здійснення процедури реадмісії та забезпечення функціонування спеціальних установ для утримання іноземних громадян і осіб без громадянства, які підлягають адміністративному видворенню;

- на протидію організації каналів незаконної міграції, в тому числі за рахунок підвищення захищеності паспортно-візових і інших документів, що дозволяють ідентифікувати особу;

- на розробку та прийняття міждержавних програм протидії незаконній міграції, проведення спільних оперативно-профілактичних заходів.

Реалізація перерахованих заходів повинна відбитися на скороченні кількості нелегальних мігрантів, які перебувають на території України, що позначиться на поліпшенні стану міграційної безпеки.

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/287/2015>

3. Про національну безпеку України: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

4. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>

5. Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України: зб. матеріалів науково-практичної конференції (м. Київ, 19 груд. 2019 р.). Київ: НІСД, 2019. 108 с

6. Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2018-%D1%80>

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень судового захисту іноземців та осіб без громадянства і врегулювання окремих питань, пов'язаних з протидією нелегальній міграції: Закон України від 16.05.2016 р. № 1379-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 27. Ст. 521.

8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179.

В. М. Висоцький,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ю. А. Хатнюк,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, які переживає світ, створюють загрозу поширення торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення. Україна докладає чимало зусиль для протидії такому протиправному явищу, особливо стосовно реалізації Національного механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 13 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» мета створення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми полягає в:

1) ефективній допомозі особам, які постраждали від торгівлі людьми;

2) захисті осіб, які постраждали від торгівлі людьми [1].

Розгляньмо кожний зазначений вище елемент мети створення Національного механізму взаємодії окремо.

Під ефективною допомогою особам, які постраждали від торгівлі людьми, слід розуміти сукупність законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідні, для фізичного,

психологічного і соціального відновлення жертв таких злочинних дій. Така допомога охоплює щонайменше:

- рівень життя, достатній для підтримання їхнього існування, через такі заходи, як: належне та безпечне житло, психологічна й матеріальна допомога;
- доступ до швидкої медичної допомоги;
- послуги з письмового і усного перекладу, коли потрібно;
- поради та інформування, особливо стосовно їхніх законних прав і послуг, що їм можуть бути надані, мовою, яку вони розуміють;
- допомогу у представленні і врахуванні їхніх прав та інтересів на відповідних стадіях кримінального процесу проти порушників;
- доступ до освіти для дітей.

Наступний складовий елемент мети створення Національного механізму взаємодії – захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Ця діяльність передбачає таке:

- допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми, в поверненні в Україну;
- надання таким особам медичної, психологічної та юридичної допомоги;
- створення та організацію діяльності реабілітаційних центрів для потерпілих від торгівлі людьми;
- розшук зниклих осіб за кордоном;
- організацію та проведення семінарів для спеціалістів різних галузей з питань торгівлі людьми.

Нині важливою передумовою своєчасного отримання інформації про вчинені кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми, а також належної протидії торгівлі людьми є налагодження дієвої взаємодії з усіма суб'єктами, які здійснюють заходи в цій сфері.

Перелік таких суб'єктів визначено в ст. 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [1]. Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783 [2].

Національна поліція України як один із головних органів державної влади з протидії торгівлі людьми, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення [3]. Проте слід відзначити, що Національна поліція України для забезпечення успішного вирішення основних завдань здійснює свою діяльність не ізольовано, а в різних видах взаємодії з іншими суб'єктами запобігання злочинності.

Така взаємодія ґрунтується на таких засадах:

- а) тісна співпраця державних органів, громадських та міжнародних неурядових організацій;
- б) взаємне інформування сторін із дотриманням принципу конфіденційності;
- в) чіткий розподіл відповідальності та повноважень;
- г) упорядкованість і узгодженість дій, координація роботи усіх суб'єктів з єдиного центру;
- д) обмін кращим досвідом.

Серед усіх центральних органів виконавчої влади з якими взаємодіють органи Національної поліції у сфері протидії торгівлі людьми важливе місце займає Державна прикордонна служба України (далі – ДПС). Основними завданнями ДПС щодо протидії торгівлі людьми є: здійснення прикордонного контролю з метою запобігання і виявлення фактів пов'язаних з торгівлею людьми; реалізація слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій заходів щодо виявлення осіб причетних до скоєння таких злочинів; забезпечення дієвого співробітництва правоохоронних органів України з аналогічними органами інших держав у протидії та боротьбі з торгівлею людьми; надання допомоги особам, які стали жертвою від торгівлі людьми та сприяння поверненню їх додому; співробітництво

з міжнародними і громадськими організаціями, що проводять правозахисну діяльність пов'язану з торгівлею людьми; запровадження міжнародного досвіду із запобігання і боротьби з торгівлею людьми, захисту прав жертв такого злочину, розшуку зниклих осіб за кордоном їх повернення і допомоги в реабілітації та ресоціалізації [4, с. 32].

Також важливу роль в отриманні первинної інформації про підготовку до вчинення кримінального правопорушення зазначеної категорії відіграють підрозділи Державної міграційної служби України (далі – ДМС). Адже торгівля людьми здебільшого передбачає експлуатацію громадян України за кордоном, якій передують підготування всіх необхідних виїзних документів для потенційних постраждалих осіб. За умов налагодженої взаємодії досвідчені працівники підрозділів ДМС можуть звернути увагу на групи осіб, наприклад, жінок віком від 18 до 35 років або чоловіків працездатного віку, які одночасно подають документи на виготовлення закордонних паспортів, здебільшого замовляють термінове виготовлення таких документів [4, с. 28].

Окрім зазначених органів в системі взаємодії посідає Служба безпеки України. Цей орган у сфері протидії торгівлі людьми вживає заходів щодо усунення причин та умов скоєння такого виду злочину. Водночас, Служба безпеки України розвиває співробітництво з міжнародними і громадськими організаціями у запобіганні та протидії торгівлі людьми і захисті прав постраждалих осіб [4, с. 32].

У рамках цього визначено основні напрями взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми:

- інформаційне забезпечення органів влади та управління з питань, пов'язаних із торгівлею людьми;
- профілактика причин і умов, що сприяють торгівлі людьми;
- участь у міжвідомчих профілактичних операціях, спрямованих на виявлення й попередження фактів залучення, переміщення через державний кордон або транзитного перевезення територією України потенційних жертв торгівлі людьми;

– контроль за міграційними процесами в межах компетенції, визначеної українським законодавством у сфері протидії торгівлі людьми;

– підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері протидії торгівлі людьми [1].

У цій сфері вирізняють також основні форми взаємодії органів державної влади, а саме: взаємне інформування, проведення спільних нарад, занять, інструктажів, консультування, спільне планування, спільне проведення конкретних заходів із залученням сил і засобів взаємодіючих органів, підрозділів тощо.

Отже, важливою особливістю взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми є наявна для них єдина стратегічна мета – мінімізація, нейтралізація, усунення причин і умов торгівлі людьми та максимальне зниження рівня такої злочинності.

1. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

2. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF>

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

4. Організація повернення постраждалих від торгівлі людьми з-закордону: питання правового регулювання та право реалізації: методичні рекомендації / В. Д. Людвік, О. О. Мислива, Л. А. Філянніна. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 71 с.

Є. С. Гіденко,
магістр права, викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ),
А. М. Звєгінцева,
курсант 1 курсу ФПФПКП
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У двадцять першому столітті торгівля людьми стала одним з найжорстокіших злочинів, процвітаючим на території різних країн і пов'язаним з ростом злочинності. Жертвами торгівлі людьми за різними даними щорічно стають від півмільйона до мільйона чоловік в різних країнах. У більшості випадків торгівля людьми здійснюється з метою примусового і нелегальної праці (в тому числі і в якості прислуги в сім'ях), проституції, донорства органів, а жертвами стають молоді люди і діти [1, с. 166].

Протидія торгівлі людьми існує в різних формах. У багатьох країнах є спеціальні підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми. Крім того, однією з найефективніших заходів є правове регулювання. У період з 2003 по 2008 роки законодавство багатьох країн доповнилося нормативними документами, пов'язаними з протидією торгівлі людьми. Це було пов'язано зі вступом в силу 2000 року Протоколу про торгівлю людьми [2, с. 196].

Прийняття нормативних документів, що регулюють права жертв торгівлі людьми і визначають кримінальне переслідування торговців, – одна з найбільш ефективних заходів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми. Вони регулюють норми чинного в різних країнах міжнародного права, що має свої відмінності. Крім того, наявність міжнародних нормативних документів дозволяє спростити ведення судом кримі-

нальних справ, пов'язаних з торгівлею людьми, в будь-якій країні [3, с. 159].

Торгівля людьми зачіпає практично всіх держав-учасників ОБСЄ в якості країн або походження, або призначення. Україна складається в цій організації.

Ця сучасна форма рабства є образу людської гідності і часто пов'язана з психологічним терором і фізичним насильством. Торгівля людьми торкається питань, що стосуються прав людини і верховенства закону, правопорядку і боротьби зі злочинністю, нерівності та дискримінації, корупції, економічного відчуження і міграції.

Торгівля людьми як така зачіпає практично всі держави – учасниці ОБСЄ як країни походження, транзиту або призначення. Ця сучасна форма рабства є образу людської гідності і часто пов'язана з психологічним терором і фізичним насильством. ОБСЄ займається широким спектром питань, що мають відношення до торгівлі людьми: права людини і верховенство закону; корупція і боротьба зі злочинністю; дискримінація та нерівність; питання економічної, трудової та Міграційне політики.

У 2003 році Організація створила Бюро і заснувала посаду Спеціального представника і координатора по боротьбі з торгівлею людьми, щоб допомогти державам-учасникам у розробці та здійсненню ефективної політики по боротьбі з торгівлею людьми. У справі захисту жертв Бюро Спеціального представника вживає підхід, заснований на правах людини і на врахуванні інтересів жертв [4, с. 399].

План дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми є основою для діяльності ОБСЄ в надання підтримки зусиллям держав – учасниць ОБСЄ по боротьбі з торгівлею людьми. Відносно дій на національно рівні в ньому містяться наступні три пункти з основними рекомендаціями:

- попередження, включаючи підвищення обізнаності та усунення корінних причин;
- переслідування, включаючи розслідування і співробітництво з Міжнародними правоохоронними органами;

– захист прав жертв, включаючи надання допомоги та надання компенсації.

У 2013 році ОБСЄ додала четвертий пункт в партнерських відносинах, Підкреслюючи необхідність розширення співпраці з Міжнародним організаціями та іншими партнерами, в тому числі з питань, що стосуються правоохоронної діяльності, національних механізмів передачі та розгляду справ (НМПР) і спільної роботи від державних установ і приватного сектора.

Ряд польових операцій ОБСЄ сприяють в зміцненні потенціалу національних та місцевих органів влади, а також організацій громадянського суспільства в області попередження і боротьби з торгівлею людьми, посилення переслідування і надання допомоги жертвам. Вони проводять семінари і навчальні курси для, зокрема, поліцейських, прикордонників, суддів, прокурорів, адвокатів, соціальних працівників, релігійних лідерів і представників засобів масової інформації, а також опитування, дослідження та інформаційні кампанії для населення.

1. Протидія торгівлі людьми: навч.-метод. посіб. / Н. Гусак та ін.; за ред. Т. Семигіна. К.: КиєвоМогилянська академія, 2008. 166 с.

2. Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів. К., 2016. 196 с

3. Інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми: метод. рекомендації. / Н. Гусак, І. Романова. К.: Києво-Могилянська академія, 2011. 159 с.

4. Топчій А. Нелегальна трудова міграція та торгівля людьми. Висвітлення проблеми у ЗМІ. К., 2008. 399 с.

К. А. Гурковська,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Протягом останнього десятиліття проблема торгівлі людьми набула особливої актуальності. Щорічно мільйони людей у світі стають жертвами відкритої та прихованої торгівлі. Торгівля людьми охопила сьогодні всі регіони та країни, загрожуючи їхній безпеці, що змушує говорити про неї як про глобальну проблему ХХІ ст. Це новий виклик, який постав перед людством як наслідок глобалізації. Міжнародні організації та уряди країн активно працюють над створенням програм, стратегій, політик, законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу [1, с. 82].

Діяльність міжнародних організацій урядового та неурядового типу є невід'ємним чинником функціонування сучасної міжнародної системи. Розроблені в їх рамках механізми співпраці держав та представників громадянського суспільства є неocenними для боротьби із такою комплексною проблемою, як торгівля людьми [2, с. 167].

Перші суттєві кроки щодо протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні були зроблені лише у ХХ ст. такими неурядовими організаціями, як Міжнародна федерація аболіціоністів та Лондонський комітет для виявлення та ліквідації торгівлі англійськими дівчатами [8, с. 117–119].

Першим міждержавним договором став Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабниками від 18 травня 1904 р. (м. Париж) [3]. Основний акцент зробили на захисті жертв, а не покаранні злочинців.

Конвенцію про боротьбу з торгівлею білими рабниками прийняли 4 травня 1910 року [4]. У ній торгівлю жінками та

дівчатами розглядали як карний злочин. Надалі співробітництво держави продовжили в рамках діяльності Ліги Націй. Женевську конвенцію про заборону торгівлі жінками та дітьми прийняли 1921 р. [5]. Відповідно до умов Конвенції, держави зобов'язалися здійснити усі необхідні заходи з метою розшуку та покарання осіб, що займалися торгівлею дітьми.

Після Другої світової війни координацію міжнародного співробітництва держав у боротьбі з торгівлею жінками здійснювали в рамках ООН. Зокрема, 1949 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН прийняли Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р. [6]. Цей міжнародно-правовий акт об'єднав у собі попередні міжнародні угоди, прийняті з 1904 р. Він свідчить також на користь того, що в сучасному міжнародному праві затвердилася звичайна норма, яка забороняє торгівлю людьми поза залежністю від її цілей.

Реальні заходи проти поширення торгівлі жінками запропоновано неурядовою організацією – Всесвітнім альянсом проти торгівлі жінками (Тайланд). У співробітництві з міжнародною юридичною групою було розроблено Стандарти з надання гуманітарної допомоги особам, які стали об'єктами торгівлі.

На початку XXI сторіччя торгівля людьми стає глобальним викликом. На сучасному етапі протидію торгівлі людьми простежуємо на всіх рівнях: глобальному (ООН та її структури, Інтерпол), регіональному (ОБСЄ, Рада Європи, ЄС) та державному (державні механізми протидії). Національні держави, що зіштовхнулися з проблемами, які загострились в останні п'ятнадцять років, не можуть впоратися з ними самотійно. На допомогу прийшли міжнародні організації, систему яких координує ООН [1, с. 83].

В Організації Об'єднаних Націй створено Комісію із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Спеціальну робочу групу Комісії з протидії торгівлі людьми (далі: Робоча група), посаду спеціального доповідача ООН з питань боротьби з насильством над жінками та Управління Верховного комісара

ООН з прав людини. У межах Організації Об'єднаних Націй загальну відповідальність за вивчення рабства у всіх його аспектах несе Робоча група з сучасних форм рабства.

Усі ці структури спільно працюють над включенням питань, пов'язаних з торгівлею людьми, у міжнародні, регіональні і національні ініціативи щодо протидії цьому явищу та здійснюють спостереження за ним [1, с. 84].

Спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям (ЮНІСЕФ, ІМСЕР), УВКБ ООН та ПРООН також почали звертати увагу на проблему торгівлі людьми в зв'язку зі своїми освітніми та благодійними ініціативами та програмами розвитку.

Сьогодні центральним міжнародним документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, передусім жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію [7].

Сучасний інституційний механізм ЄС щодо протидії торгівлі людьми – це система органів ЄС, а також актів, які ці органи ухвалюють. Він покликаний реалізувати цінності ЄС, здійснювати його цілі, слугувати його інтересам, а також інтересам його громадян і держав-членів, забезпечувати послідовність, ефективність і наступність його політики і дій (ст. 13 ДЕС). Інституційний механізм ЄС щодо протидії торгівлі людьми має складну конструкцію, основу його організаційної структури складають Європейський парламент, Європейська рада, Рада, Комісія, Європейський координатор з протидії торгівлі людьми, Група експертів ЄС щодо торгівлі людьми, Європол [1, с. 84].

Проблему торгівлі людьми, зокрема – торгівлі жінками, багато разів піднімали у контексті діяльності ОБСЄ з початку 1990-х років, коли держави-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання по боротьбі з цим явищем, включивши його в Московський документ (1991). Парламентська асамблея ОБСЄ 1996 року висловила серйозну занепокоєність розмірами торгівлі людьми в регіоні ОБСЄ і за його межами, визнала зв'язок цього явища з економічними проблемами перехідного періоду і зрос-

танням організованої злочинності (Стокгольмська декларація 1996 р.). Під час Семінару ОБСЄ з питань людського виміру (1997) і Наради з людського виміру (1998) НУО та кілька країн-учасниць визначили торгівлю людьми та насильство над жінками як явища, що мають вкрай негативний вплив на долю жінок, отож 1998 р. Рада міністрів ОБСЄ торгівлю людьми також назвала новою загрозою безпеки, що вимагає пильної уваги [1, с. 85].

Великий внесок у боротьбу з торгівлею людьми зроблено в рамках Міжнародної *організації праці* (МОП). МОП також активно здійснює програми технічної допомоги у боротьбі з дитячою працею, кабальною працею та іншими неприйнятними формами експлуатації. МОП подає інформацію Робочій групі з сучасних форм рабства; своєю чергою, діяльність Робочої групи висвітлює те, як витримуються конвенції МОП, і ті випадки, коли МОП може надати допомогу у вирішенні проблем [1, с. 85].

Вагомий внесок у протидію торгівлі людьми належить Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ). Під час слухань, що проводять у Робочій групі, представники ВООЗ засвідчили, що сексуальна експлуатація, боргова кабала, торгівля дітьми та практика апартеїду становлять серйозну небезпеку для розумового та соціального розвитку дітей, які стали жертвами насилля. Експлуатація з сексуальною метою також збільшує небезпеку поширення вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ) та СНІДу [1, с. 86].

Рабство й практика, подібна до рабства, є предметом багатьох нарад та доповідей, що здійснюють під егідою ЮНЕСКО. Наприклад, ЮНЕСКО фінансує дослідження Міжнародного католицького дитячого бюро з питань захисту неповнолітніх від порнографії.

Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ – відіграє визначну роль у здійсненні міжнародних стратегій, пов'язаних із сучасними формами рабства [1, с. 86]. Одним із напрямів роботи міжнародних громадських організацій (як-от «Інститут відкритого суспільства», «Співпраця жінок Сходу і Заходу») є діяльність із допомоги та підтримки нових НДО з протидії торгівлі людьми

та співпраці НДО у Центральній-Східній Європі та країнах СНД [2, с. 170].

Отже, факт поширення в ХХІ столітті явища торгівлі людьми, як одного з видів транснаціональної злочинної діяльності, кинув виклик усій світовій спільноті, нівелюючи основні права і свободи людини та загальноприйняті норми і принципи міжнародного права. Заходи боротьби із цим явищем мають ґрунтуватися на комплексному підході та реалізовуватись шляхом консолідації зусиль урядових структур, міжнародних організацій, кожного окремого члена суспільства як країн походження, так і країн призначення і транзиту [1, с. 87].

1. Краєвська О. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2015. Вип. 37. Ч. 3. С. 82–89.

2. Монастирська Є. Діяльність міжнародних неурядових організацій із протидії торгівлі людьми. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні науки*. 2018. Вип. 16. С. 30–173.

3. Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабіннями від 18 травня 1904 р. URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/whiteslavetraffic1904.html>.

4. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабіннями від 4 травня 1910 р. URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/whiteslavetraffic1910.html>.

5. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками і дітьми від 30 вересня 1921 р. URL: <http://www.levonevski.net/pravo/razdel3/num7/3d791.html>.

6. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_162.

7. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_791.

8. Гусев Л. Ю. Борьба с торговлей женщинами: история и современное положение в России и странах Шанхайской организации сотрудничества // Борьба с торговлей людьми: материалы Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 26 червня 2008 р.); Донецький юридичний інститут ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, Фонд Ганса Зайделя. Донецьк, 2008. 278 с.

О. С. Данчул,
кандидат юридичних наук,
заступник декана факультету № 1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОЛІЦІЄЮ ОХОРОНИ

Відомо, що головними видами профілактики правопорушень є загальна та індивідуальна. Основна їх відмінність полягає у предметі, на який вони спрямовані. Якщо предметом загальної профілактики є вся сукупність правопорушень, окремі їх види, причини й умови їх учинення, то предметом індивідуальної профілактики є конкретні особи, які схильні до вчинення правопорушень, та ті, що їх скоюють, а також чинники, котрі сприяють учиненню конкретних правопорушень. Вказані відмінності й зумовлюють особливості діяльності у сфері і загальної, і індивідуальної профілактики. Водночас роль і значення загальної та індивідуальної профілактики потрібно досліджувати в діалектичній єдності, у взаємопроникненні та взаємозумовленості. Ця єдність виявляється найперше у наявності загальної кінцевої мети обох видів профілактики. Але водночас загальна профілактика створює підґрунтя для індивідуальної профілактики, позаяк, лише нейтралізуючи причини й умови, що сприяють учиненню правопорушень загалом, можна сподіватися, що знизиться негативний вплив на формування конкретної особи, та можливість виникнення ситуацій, які спонукатимуть особу до вчинення правопорушень. Загальна профілактика має мобілізувати всі сили держави і суспільства для створення атмосфери нетерпимості до протиправних виявів, активізувати потенціал державних, недержавних органів, комерційних і некомерційних організацій, громадськості, громадян стосовно попередження правопорушень, усунення чи нейтралізації протиправних чинників. Зважаючи на викладене,

метою загальної профілактики поліції охорони в сучасних умовах потрібно вважати стримування негативних тенденцій правопорушень, зниження їх суспільної шкідливості, підвищення правосвідомості населення, формування його позитивної громадської думки.

Отже, завданнями, що впливають із мети загальної профілактики, є:

- виявлення причин та умов скоєння правопорушень;
- аналіз та узагальнення інформації про ці причини й умови;
- розроблення і реалізація заходів, які спрямовані на усунення, нейтралізацію або послаблення дії виявлених причин і умов;
- підвищення правової свідомості, активності населення у протидії протиправним виявам;
- вивчення та формування об'єктивної громадської думки населення про діяльність поліції охорони стосовно попередження правопорушень.

Із завдань загальної профілактики правопорушень впливають функції її суб'єктів. Виокремлення цих функцій дає змогу конкретизувати завдання стосовно різних рівнів, професійної орієнтації, можливостей суб'єктів загальної профілактики. Саме функції визначають необхідність розширення кількості суб'єктів, зокрема спеціалізованих, додавання або конкретизації функціональних обов'язків окремих з них, підвищення рівня координації та взаємодії у спільній роботі [1].

Загальна профілактика правопорушень поліцією охорони охоплює форми діяльності, спрямовані на таке управління соціальними процесами, яке знижує можливість вияву передумов антигромадської поведінки. Суть полягає в тому, що вжиття заходів загальної профілактики має на меті мобілізацію членів суспільства для боротьби із тими явищами соціальної дійсності, які за певних умов створюють можливість переходу індивідів на антигромадські позиції. Водночас загальна профілактика має багатоплановий вплив на вибір варіантів поведінки, прийнятних у суспільстві. На поліцію охорони покладено відпові-

дальні функції, виконання яких неможливе без широкого державного підходу до питань соціального життя. Отже, профілактичну діяльність поліції охорони не можна розглядати у відриві від цілеспрямованої діяльності держави з попередження протиправних виявів. Це особливо важливо під час організації та проведення загальнопрофілактичної діяльності, основою якої є виявлення причин і умов протиправних діянь та вжиття заходів для їх усунення, нейтралізації, ослаблення дії. Очевидно, що можливостей та і компетенції поліції охорони недостатньо для реального впливу на причинний комплекс злочинності, однак поліція охорони, маючи інформацію про протиправні чинники, повинна їх вчасно виявляти, аналізувати та інформувати зацікавлені органи, організації не тільки про явища і процеси суспільного життя, які спричиняють, сприяють, супроводжують протиправні вияви, а й пропонувати можливі заходи впливу на ці процеси та явища. Беручи до уваги компетенції поліції охорони, головні напрями її діяльності стосовно загальної профілактики охоплюють:

- запобігання, виявлення та припинення правопорушень у межах постів і маршрутів охорони поліції охорони, в порядку та на умовах визначених органами Національної поліції;

- організацію співробітництва поліції охорони з відповідними службами правоохоронних органів інших держав, іноземними суб'єктами господарювання з питань охорони власності та забезпечення безпеки фізичних осіб;

- взаємодію з іншими силовими структурами, державними установами, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами господарювання з питань підтримання публічної безпеки і порядку, захисту об'єктів державної ваги, уразливих у терористичному відношенні, службовій діяльності підпорядкованих підрозділів поліції охорони в мирний час та особливий період;

- аналіз причин і умов правопорушень, їх природи, механізму дії;

- вжиття всіх можливих заходів, наявних у арсеналі Національної поліції, для об'єктивного перешкоджання вчиненню правопорушень на певній території (об'єкті);

- внесення подань і повідомлень у відповідні державні та недержавні структури про виявлені причини й умови правопорушень та можливі заходи щодо їх усунення або нейтралізації;

- вивчення та формування громадської думки про реальну профілактичну діяльність поліції охорони;

- участь у розробленні й реалізації державних, регіональних і місцевих програм з охоронної діяльності та попередження правопорушень;

- участь у здійсненні експертиз правових і соціально-економічних проєктів і рішень;

- участь у правовому вихованні, наданні консультаційної допомоги населенню з питань захисту від протиправних посягань тощо [2; 3; 4].

Основа загальної профілактики правопорушень – виявлення та аналіз причин і умов правопорушень, адже неможливо ефективно впливати на правопорушення, не знаючи причин їх скоєння і тих об'єктивних та суб'єктивних умов, які допомагають розгортанню дії причин. Однак потрібно зважати на складну багатоаспектну природу цих явищ. Вони змінюються залежно від специфічних особливостей різних регіонів, на них впливають зміни в соціальному й правовому житті суспільства. Відтак спроби створити універсальну модель причинного комплексу правопорушень недостатньо продуктивні. Головною методологічною вимогою під час вивчення причин правопорушень і умов, що їм сприяють, є облік залежності якісних і кількісних характеристик правопорушень від інших процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві.

Найактуальнішим у загальнопрофілактичній діяльності правоохоронних органів загалом і поліції охорони зокрема є зміцнення зв'язків з громадськістю, ініціювання розширення мережі громадських формувань правоохоронної спрямованості, створення добровільних народних дружин, громадських пунктів охорони порядку, активізація участі населення в охороні публічного порядку та попередження правопорушень. Важливим у цій роботі є виступ співробітників поліції охорони перед населенням за місцем їх проживання, роботи, навчання тощо.

З цим пов'язаний такий важливий напрям загальної профілактики, як діяльність поліції охорони з вивчення та адекватного формування громадської думки про охоронну діяльність та заходи щодо її поліпшення.

Громадська думка – це складне інтелектуальне та соціально-психологічне явище, виражене в оціночних судженнях окремих соціальних груп і прошарків населення про різні соціальні процеси. Формування адекватної громадської думки реалізується через ті ж канали, що і її вивчення: виступи в засобах масової інформації, перед населенням, у колективах тощо. Головним у цій діяльності є формування позитивного ставлення до профілактики правопорушень як соціальної цінності, впровадження в суспільну свідомість ідеї про необхідність участі громадськості в цій роботі, розкриття прийомів і методів профілактики. Ця робота важлива ще й тому, що головним критерієм оцінки ефективності профілактичної діяльності поліції охорони є громадська думка населення.

Нещодавно з метою загальної профілактики поліцією охорони дедалі активніше застосовуються технічні засоби захисту від протиправних посягань. Промисловість освоїла і пропонує нові ефективні засоби сигналізації, відеоспостереження, куленепробивні матеріали, затемнене скління, спеціальні запірні пристрої, нові види індивідуальних захисних засобів тощо. Отож поліції охорони доцільно збирати відомості про те, як правопорушники долають технічні засоби захисту, аналізувати цю інформацію і доводити її до відома промисловості, щоб остання своєю чергою вносила відповідні конструктивні зміни у свою продукцію. Важливу роль у загальнопрофілактичній діяльності можуть виконувати розроблення та запровадження стандартів безпеки від правопорушень.

Стандарти безпеки – це державні правила і нормативи, що забезпечують захист особи, суспільства і держави від протиправних посягань, включаючи містобудівні, екологічні, технічні, інформаційні, медичні тощо. Цей напрям попередження правопорушень активно використовується в багатьох зарубіжних країнах і є всі підстави для його розвитку і в Україні.

Правове виховання та пропаганда, надання консультаційної допомоги населенню з питань захисту від протиправних посягань, видання спеціальної літератури з цих питань – ще один напрям загальнопрофілактичної діяльності поліції охорони. Специфіка діяльності поліції охорони в цьому напрямі полягає в тому, що реалізуються переважно адміністративно-правові механізми правового виховання.

Загальнопрофілактичний ефект досягається і застосуванням адміністративних заходів впливу, і відповідним інформуванням про це населення, і роз'ясненням норм права різним верствам суспільства з метою позитивного впливу на правосвідомість людей. Суть цієї діяльності полягає в попередженні громадян про неприпустимість скоєння протиправних вчинків та інформуванні їх про правові й соціальні наслідки порушення норм права. Найефективніше ця робота здійснюється через засоби масової інформації, під час зустрічей із населенням, при проведенні занять у межах правового навчання населення тощо.

Надання консультаційної допомоги з питань захисту від протиправних посягань, видання спеціальної літератури, плакатів, пам'яток, буклетів, демонстрація відповідних телепередач, реклами – важливий напрям загальної профілактики, яка в нашій країні набуває дедалі більшого поширення. Тому значна увага повинна приділятися взаємодії поліції охорони з приватними охоронними підприємствами, детективними агентствами, які також можуть бути залучені до загальнопрофілактичної діяльності.

Одним із повноважень Національної поліції, згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Вказана норма стосується безпосередньо всіх органів та підрозділів поліції, зокрема й поліції охорони, що є невід'ємним елементом цілісної системи Національної поліції України [5]. Нині в діяльності поліції охорони індивідуальна профілактика набуває особливого значення. Це зумовлено найперше кризовими явищами у державі та

суспільстві, відхід поліції від каральної функції до розбудови партнерських відносин із населенням, зміною законодавства, внаслідок чого доволі різко зростає кількість осіб, засуджених до різних видів покарання, що не пов'язані з позбавленням волі, а також тих, що звільняються від кримінальної відповідальності. Вимоги чинного законодавства орієнтують підрозділи Національної поліції на більш цілеспрямований професійний підхід до проведення в суспільстві індивідуальної профілактики.

Отже, індивідуальна профілактика розуміється нами як вплив поліції охорони передусім на тих осіб, які можуть мати девіантну поведінку, конкретна робота з людиною та її найближчим оточенням. Тобто індивідуальна профілактика має бути спрямована на: негативні риси особи; середовище, що впливає на формування особистості; причини, умови й обставини, які сприяють учиненню правопорушень; деформоване сприйняття можливим деліквентом понять законності, справедливості тощо.

Відомо, що індивідуальна профілактика правопорушень – це діяльність державних і недержавних органів, громадських організацій, їхніх представників та інших суб'єктів індивідуальної профілактики стосовно виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, впливу на них та їхнє оточення з метою позитивної корекції поведінки цих осіб, ліквідації або нейтралізації криміногенних чинників, що домінують у цьому середовищі.

Поліція охорони, зокрема, забезпечує централізовану пультову охорону об'єктів усіх форм власності та будь-якого ступеня складності, щодня безпосередньо спілкується і із замовниками охоронних послуг, з якими укладає відповідний договір, і із потенційними правопорушниками. Так, під час надходження повідомлення з об'єкта, який є під охороною, працівники поліції охорони зобов'язані здійснити виїзд та залежно від обставин вжити відповідних заходів реагування, припинити правопорушення, затримати правопорушника і доставити до найближчого органу поліції. За відсутності у діях особи

складу правопорушення працівникам поліції охорони доцільно обмежитися попереджувальною бесідою про недопустимість учинення правопорушень. Індивідуальна профілактична робота проводиться також із особами, які є потенційними та реальними жертвами злочинів унаслідок своєї поведінки, способу життя, фізичних або психічних особливостей, соціально-рольових цінностей. Якщо йдеться про профілактичну дію на конкретне соціальне середовище, то мають на увазі нейтралізацію або усунення зовнішніх негативних елементів матеріального і духовного порядку, які деформують особу в соціальному плані. Сюди входять несприятливі матеріальні і побутові умови життя індивіда, морально неблагополучне мікросередовище, негативні стосунки між особами тощо. Особа – головна ланка в причинному ланцюжку злочинної поведінки. Отож на неї передусім і повинна бути спрямована профілактична дія. Метою індивідуальної профілактики є позитивна корекція особи, що зумовлює зміну її поведінки від антигромадської до законослухняної. Треба пам'ятати, що індивідуальна профілактика є складним видом діяльності, позаяк вона завжди пов'язана з конкретною людиною, її індивідуальністю, неповторністю, із специфікою її життя та набутого досвіду. Тому особливості профілактичної дії на осіб із антигромадською поведінкою пов'язані з специфікою різних категорій, груп таких осіб, а також чинників, що впливають на їхню поведінку.

Насамкінець акцентуємо, що вжиття працівниками поліції охорони заходів загальної профілактики учинення правопорушень на відповідних територіях матиме максимальний ефект за умови поєднання їх із заходами індивідуальної профілактики під час координації і взаємодії з іншими підрозділами Національної поліції та суб'єктами профілактики.

1. Адміністративна діяльність: підручник / під заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2004. 248 с.

2. Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони: Наказ Національної поліції України від 06 листопада 2015 року № 43. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1821740>

3. Сачаво А. Г. Адміністративно-правові основи діяльності приватних охоронних структур та їх взаємодія з ОВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 163 с.

4. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття): навч. посіб. Ірпінь: Державна податкова адміністрація України; Український фінансово-економічний інститут 1998. 109 с.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Н. І. Дідик,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема торгівлі людьми – одне з найнегативніших явищ сучасного суспільства. Уперше дана проблема була піднята правозахисниками на початку XX століття. Торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, яка не втрачає актуальності й у XXI столітті для жодної країни світу, включаючи Україну. Експлуататори отримують прибуток через контроль та експлуатацію інших людей. Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

Якщо подивитися на більшість документів, публікацій, виступів з проблеми, то стане очевидно, що часто поняття «торгівля людьми» обмежується «торгівлею жінками». При цьому, в більшості випадків мова йде про торгівлю жінками з метою використання в проституції, порнобізнесі, сексуальній сфері тощо. Безумовно, торгівля жінками є складовою частиною злочину «торгівля людьми». Однак, поняття «торгівля людьми» є більш широким.

Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Таке визначення торгівлі людьми дає «Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми», який

доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю.

Торгівля людьми – це сукупність таких ознак:

- вербування;
- перевезення;
- передача;
- продаж;
- усиновлення (удочеріння) у комерційних цілях, використання в порнобізнесі;
- використання у військових конфліктах;
- залучення до злочинної діяльності;
- трансплантація чи насильницьке донорство;
- примус до заняття проституцією;
- рабство і ситуації, подібні до рабства;
- примусова праця;
- залучення в боргову кабалу;
- використання шантажу, погроз, насильства.

Протягом 2019 року Мінсоцполітики встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 185 громадянам. Серед осіб, яким встановлено зазначений статус, 53 жінок, 119 чоловіків та 13 дітей (3 хлопчиків та 10 дівчаток).

Протягом зазначеного періоду 65 осіб постраждало від торгівлі людьми в Україні, 120 осіб – від торгівлі людьми за кордоном.

За видами експлуатації 85 осіб постраждало від трудової експлуатації, 40 осіб втягнуто у злочинну діяльність, 37 осіб від сексуальної експлуатації, 17 осіб використано у збройних конфліктах, 3 осіб використано у порнобізнесі, 1 особу залучено до жебракування, 1 особа постраждала від змішаної експлуатації (трудова та сексуальна експлуатації), 1 дитину було продано третім особам.

Починаючи з 2000 року за допомогою до громадських організацій звернулись понад 15 тисяч українців, які постраждали від торгівлі людьми [1].

Аналіз міжнародно-правових актів та багатьох наукових публікацій дозволяє з'ясувати сутність торгівлі людьми. Все

більше вона розглядається як проблема боротьби зі злочинністю. Протидія в цьому випадку виглядає як застосування кримінального покарання, розвитку та взаємодії дій поліцейських підрозділів, налагодженню термінового і постійного обміну інформацією, яка має оперативний інтерес [2, с. 53].

Доречно підкреслити значення міжнародних правоохоронних, поліцейських організацій, зокрема Інтерполу, для координації зусиль у протидії торгівлі людьми та іншим злочинам транснаціонального характеру.

Інтерпол є провідною міжнародною організацією, яка завдяки своїй унікальній структурі, правовій базі й технічному оснащенню здійснює ефективну та раціональну координацію міжнародного поліцейського співробітництва у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми [3, с. 135].

Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол в Україні представляє Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу), що є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни. Це стосується й торгівлі людьми. При цьому підрозділом, на який безпосередньо покладається організація виконання функцій Національної поліції як Національного центрального бюро Інтерполу, є робочий апарат Укрбюро Інтерполу.

Одним з ключових і найважливіших напрямів діяльності робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні є взаємодія з Генеральним Секретаріатом Інтерполу, а саме:

- використання електронних реєстрів інформації (баз даних) Генерального Секретаріату;
- співпраця в рамках проектів Інтерполу;
- обмін аналітичною інформацією щодо сучасних тенденцій розвитку транснаціональної злочинності;
- обмін інформацією щодо передового досвіду правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю;

- організація участі представників правоохоронних органів України у міжнародних заходах (конференціях, семінарах, робочих зустрічах), що проводяться Інтерполом;
- співпраця щодо організації таких заходів в Україні;
- організація навчання і стажування працівників робочого апарату НЦБ Інтерполу в Генеральному Секретаріаті [4, с. 32–35].

Отже, однією з важливих функцій Укрбюро Інтерполу є міжнародний розшук осіб, які вчинили злочини, пов'язані з торгівлею людьми. Його здійснюють відповідно до міжнародних договорів, Статуту Організації та рішень Генеральної Асамблеї Інтерполу, національного законодавства держав-членів Інтерполу. У межах міжнародного розшуку правоохоронні органи України мають можливість ініціювати проведення розшукових заходів на території однієї, декількох або всіх держав-учасниць Інтерполу, ініціювати публікацію міжнародного повідомлення Інтерполу, розмістити в банках даних Генерального секретаріату Інтерполу інформацію щодо розшукуваних або інших осіб, у том числі громадян України, які не перебувають у розшуку, але є членами організованої злочинної групи або схильні до вчинення тяжких злочинів, зокрема тих, що пов'язані з торгівлею людьми на території різних держав.

1. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna>

2. Домброван О. І. Взаємодія правоохоронних органів України з правоохоронними органами ЄС у виявленні та розслідуванні фактів торгівлі людьми та нелегальній міграції. *Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції: Боротьба з торгівлею людьми* (21 червня 2013 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2013. С. 53–56.

3. Торговля людьми. Справочное руководство ОБСЕ по обучению полиции. Серия публикаций ДТУ/ОСВПД. Т. 12. Вена, 2013. 209 с.

4. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми. Київ: Цифра, 2007. 175 с.

О. М. Дуфенюк,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ (ФОКУС УВАГИ – ДІТИ)

Під час розслідування торгівлі людьми, при якому жертвою стала дитина, методика роботи має певні особливості, пов'язані з цією обставиною. Тут «входять в гру» додаткові вимоги та додаткові тактичні прийоми, які покликані забезпечити найкращі інтереси для дитини, визначені міжнародною спільнотою. Часто такі діти виявляються за межами рідної країни, зовсім без підтримки з боку близьких родичів, без елементарних засобів для існування та в стані психологічного стресу. Тому існують уніфіковані стандарти опіки та роботи з такими дітками, яких має дотримуватись кожна цивілізована держава, на території якої було виявлено злочин. Серед іншого комплекс спеціальних заходів повинен охоплювати наступні елементи:

- забезпечення догляду та опіки над дитиною з дотриманням прав та поваги до честі і гідності дитини;
- надання медичної, юридичної, психоемоційної, соціальної та іншої необхідної допомоги; недопустимість отримання доказів шляхом обману, застосування сили чи примушування;
- наявність ефективної процедури ідентифікації жертв торгівлі людьми;
- недопустимість притягнення дітей за злочини, які були вчинені у позиції потерпілого торгівлі людьми;
- вжиття заходів для встановлення та знаходження членів сім'ї дитини, вжиття заходів для їх з'єднання, але разом з тим і оцінка ризиків (чи дійсно повернення дитини у сім'ю відповідає інтересам дитини);

- впроваджено соціальну політику та спеціальні програми з підтримки та реінтеграції дитини;
- вжиття заходів щодо забезпечення матеріальної компенсації шкоди, завданої злочином;
- надано дитині з урахуванням ступеня її зрілості та віку (якщо дозволяє її стан, сформоване вміння будувати власну думку) можливості вільно відповідати на питання, приймати рішення;
- вжиття заходів щодо спеціальної підготовки осіб, у тому числі юристів, які працюють з дітьми – жертвами торгівлі людьми [1, с. 151–152].

Два останні положення викликають особливе зацікавлення у контексті цієї доповіді, оскільки, по-перше, необхідно створити сприятливі умови для комунікації дитини з поліцією і отримання від неї інформації; по-друге, необхідно довести до відома поліцейських про особливості роботи з такою категорією потерпілих.

Власне, пошуку хоча б часткових відповідей на питання, як це якісно зробити, присвячено публікацію.

Тактиці допиту присвячено численні публікації, тому не будемо описувати загальновідомі етап, типові пізнавальні, технічні та управлінські прийоми, процесуальну регламентацію. Зосередимо увагу на тих аспектах, які обумовлені специфікою кримінального правопорушення і участі в ньому неповнолітнього чи малолітнього.

Враховуючи результати узагальнення М. Доттріджа, викладені у підготовленому ним «Довіднику щодо захисту прав дітей – жертв торгівлі людьми у Європі», можна визначити, що успішна розмова з дитиною залежить від ступеня обізнаності з наступними блоками відомостей:

1. *Інформація про особу дитини* – вік, стадію розвитку, ступінь психологічної зрілості, рівень розуміння, якість пам'яті та реакція дитини, схильність до навіювання, знання мови та її використання, соціальні, культурні та релігійні особливості, освітній рівень, здатність дитини сприймати те, що з нею відбулося в широкому контексті інших подій та ін.;

2. *Інформація про досвід дитини* – життєвий досвід, останній досвід, стан здоров'я, зокрема травмування, пов'язане з перебуванням в статусі жертви торгівлі людьми, болісний досвід, наприклад, сексуального насильства, ймовірність переказу дитиною завченої історії, спеціально придуманої для поліції, ймовірність того, що дитина налякана чи піддається психологічному тиску, очікування дитини щодо бесіди з поліцією, обізнаність щодо можливі варіанти розвитку подій далі, наявність почуття незахищеності, що виникає у зв'язку з загрозою репатріації чи повернення під контроль торгівців людьми, допомога, яка надається на даний час дитині, умови проживання і загальна обстановка в місці мешкання т. д.;

3. *Інформація про допит (процесуальне інтерв'ю, бесіду)* – присутність перекладача, місце, час обстановка проведення (безумовно, що), конфіденційність розмови, характер попередніх бесід і т. д.;

4. *Інформація про особу, яка веде допит (процесуальне інтерв'ю, бесіду)* – стать особи (бажано щоби допит проводила особа однієї статі з дитиною), одяг (форма може негативно вплинути на хід розмови, спровокувати додатковий стрес), мовна компетенція, професійний досвід, об'єктивність і гострота сприйняття, наявність емоційного контакту дитини з перекладачем, знання можливих варіантів розвитку подій для дитини, поверхнєве або близьке знайомство з дитиною, обізнаність про країну походження дитини, особистий життєвий досвід, власні соціальні, культурні та релігійні світоглядні цінності та ін.

5. *Інформація про ризики* – при проведенні допиту (процесуального інтерв'ю, бесіди) з дітьми слід враховувати ймовірність наступних ризиків:

5.1. Ризик формування неправдивих відомостей у пам'яті дитини (навіюваність дитини), що може виникнути у відповідь на спостереження, що при повідомленні певної інформації, вона викликає в оточуючих осуд, негативні емоції; часте повторення навідних питань, формулювання підказок, що з часом може привести до бажання пристосуватися дитини до особи,

яка проводить допит; надання дитині дезорієнтуючої інформації про події, які відбулися, що може ускладнити процес спонтанного пригадування, особливо у діток від 4 до 6 років; нав'язування дорослими певних неправдивих спогадів про подію, що приводить до узгодження з попереднім досвідом дитини;

5.2. Ризик прямого обману – діагностувати складно, може виявлятися у деяких невербальних формах;

5.3. Ризик замкнутості або перекручування показань, якщо дитину опитують в присутності ймовірних торгівців [2, с. 119–133].

При підготовці до розмови з дитиною необхідно здійснити планування та визначити блоки питань, які необхідно з'ясувати. Їх умовно можна розділити на такі підгрупи: питання про етапу вербування, питання про етап транспортування, питання про етап передачі «клієнтам», умов перебування та експлуатації, питання про осіб, які контактували з дитиною. Однією з важливих умов забезпечення психологічного комфорту дитини при контакті з поліцією є використання спеціально обладнаних приміщень, про які більш докладно йшлося в одній з попередніх публікації [4].

При проведенні допиту дитини, яка постраждала від торгівлі людьми, доцільно використати англійську PEACE-модель процесуального інтерв'ю, яка щоправда почала впроваджуватись у практиці допитів підозрюваних, щоби змістити акцент від мети «отримання зізнання» до мети «отримати інформацію», а докази «хай говорять самі за себе» [3]. Втім, така методика роботи в силу свого підтвердженого позитивного ефекту може бути застосована не тільки для проведення процесуальних інтерв'ю підозрюваних, але й потерпілих від злочину та свідків. Нагадаємо, PEACE-модель комунікації поліції з дитиною в рамках кримінального провадження передбачає наступні етапи: планування і підготовка – ознайомлення і встановлення контакту – перший вільний виклад – уточнення і розкриття – завершення інтерв'ю – оцінка. Для кожного етапу характерний свій набір тактичних прийомів, які забезпечують досягнення

якісного результату. Більш докладно про ці етапи та тактичні прийоми можна дізнатись з поданого нижче джерела [4].

Підсумовуючи, неодмінно слід підкреслити, що презентовані у цій публікації результати досліджень за вказаною тематикою не можна вважати вичерпними. Втім усе сказане демонструє необхідність ретельного планування, щоби процесуальні дії не стали додатковим психотравмуючим досвідом дитини, яка й так постраждала, перебуваючи в статусі «живого товару».

1. Toolkit to Combat Trafficking in Persons. Global Programme against Trafficking in Human Beings. United nations office on drugs and crime, Vienna; New York: United Nations publication, 2006. 223 p. URL: https://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf.

2. Reference Guide on Protecting the Rights of Child Victims of Trafficking in Europe. UN Children's Fund (UNICEF), 2006. 202 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/49997af7d.html>.

3. Не зізнання, а докази – іноземні експерти про механізм процесуального інтерв'ю. URL: https://www.irf.ua/investigative_interviewing/.

4. Дufenюк О. М. Міжнародний досвід організації child-friendly середовища під час кримінального провадження на прикладі процедури допиту дитини. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 228–232.

5. Процесуальне інтерв'ю в кримінальних справах. Навчальні матеріали CTI 1/2017. URL: https://cti2024.org/content/images/CTI-Training_Tool_1_UKR.pdf.

О. М. Ємець,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Національна академія внутрішніх справ),

Д. І. Руснак,

ад'юнкту кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА РАБОТОРГІВЛІ ЯК ОДНІЄЇ З ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Явище торгівлі людьми має довге історичне коріння та міцно пов'язано із рабством і работоргівлею. В розумінні майже будь-якої сучасної людини подібні дії не можуть буди дозволеними, а за їх учинення повинна наставати сувора відповідальність. Проте так було не завжди. Людство поступово забороняло різні прояви рабства та работоргівлі.

Ретроспектива міжнародно-правової заборони работоргівлі показала, що співробітництво між провідними країнами у цій сфері активно розвивалось ще більше століття назад, що знаходило своє відображення у міжнародно-правових актах того часу. Так, 18 травня 1904 року було підписано **Міжнародний договір по боротьбі з торгівлею білими рабниками**, що передбачав певні правові можливості для спільної протидії цьому злу. 4 травня 1910 року приймається **Міжнародна конвенція по боротьбі з торгівлею білими рабниками**, держави-учасниці якої зобов'язувались *запровадити кримінальну відповідальність за торгівлю білими рабниками* навіть тоді, коли окремі дії, що входили до складу злочину, вчинялись на території різних країн. Більше того, згідно з її положеннями злочинці підлягали екстрадиції до тієї держави, яка порушувала проти них кримінальне переслідування.

10 вересня 1919 року приймається **Сен-Жерменський документ**, яким передбачалось, що його сторони повинні докласти всіх зусиль для повного знищення рабства і работоргів-

лі. Згідно із ним такі країни, як Бельгія, Великобританія, Італія, Португалія, США, Франція та Японія зобов'язувались *вжити цілеспрямованих заходів з метою повного викорінення рабства як на суші, так і на морі*. У вересні 1921 року приймається **Женевська конвенція про заборону торгівлі жінками та дітьми**, що зобов'язала держави притягувати до кримінальної відповідальності осіб, які займаються купівлею-продажем жінок та дітей.

Варто окремо сказати про утворення Лігою Націй Тимчасової комісії з проблем протидії торгівлі людьми, учасником якої, серед інших, був СРСР. Тимчасовою комісією було підготовлено проект **Конвенції про рабство**, що була підписана 25 вересня 1926 року 38 державами. УРСР також приєдналась до неї як окремий суб'єкт 29 серпня 1956 року. Саме у цьому міжнародно-правовому акті надавалось визначення таким поняттям, як «рабство» та «работоргівля».

Після Другої світової війни провідна роль у міжнародно-правовій забороні работоргівлі відводиться Організації Об'єднаних Націй (ООН). 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН приймає **Загальну декларацію прав людини**, у статті 4 якої проголошено, що *ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані, а рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах*. 23 жовтня 1953 року резолюцією № 794 VIII Генеральної Асамблеї ООН було схвалено **Протокол про внесення змін до Конвенції про рабство, підписаної у Женеві 25 вересня 1926 року**. Основною його передумовою стала та обставина, що відповідно до Конвенції про рабство на Лігу Націй, яка вже не існувала, було покладено виконання деяких обов'язків і функцій, подальше виконання яких прийняла на себе Організація Об'єднаних Націй. Таким чином, було підтверджено її юридичну легітимність.

7 вересня 1956 року було прийнято **Додаткову конвенцію про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв подібних до рабства**. Вона була ратифікована Президією Верховної Ради СРСР 16 лютого 1957 року, а набула чинності 30 квітня того ж року. Додаткова конвенція підписана

і від імені України та ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 31 жовтня 1958 року. Її учасники вирішили, що Конвенція 1926 року, яка залишається чинною, повинна бути тепер поповнена ухваленням Додаткової конвенції, яка б була направлена на інтенсифікацію національних і міжнародних зусиль щодо скасування *рабства, работоргівлі та звичаїв, схожих з рабством*.

25 червня 1957 року було ухвалено **Конвенцію 1957 року про скасування примусової праці**, яка набула чинності 17 січня 1959 року. Відповідно до статті 1 Конвенції, кожний член Міжнародної організації праці, який ратифікує цю Конвенцію, зобов'язується скасувати *примусову або обов'язкову працю і не вдаватися до будь-якої її форми*. Україна ратифікувала її 5 жовтня 2000 року.

Беручи до уваги те, що людство зобов'язано давати дитині краще, що воно має, Генеральна Асамблея ООН 20 листопада 1959 року проголосила **Декларацію прав дитини**. Відповідно до принципу 9 цієї Декларації, *дитина повинна бути захищена від всіх форм небального ставлення, жорстокості і експлуатації*.

16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято **Міжнародний пакт про громадянські і політичні права**, у статті 8 якого записано, що *нікого не можуть держати в рабстві, рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах, а також нікого не можуть держати в підневільному стані*.

20 листопада 1989 року на 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята **Конвенція про права дитини**, яка підписана Українською РСР 21 лютого 1990 року та ратифікована 27 лютого 1991 року. Згідно з її статтею 32 Держави-учасниці визнають право дитини на *захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку*.

17 червня 1999 року на Генеральній конференції Міжнародної організації праці прийнято **Конвенцію № 182 про**

заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці. У відповідності з її статтею 3 до таких найгірших форм дитячої праці, зокрема, віднесено усі форми рабства або практику, подібну до рабства, як наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах. В той же день було прийнято **Рекомендації щодо заборони та негайних дій з ліквідації найгірших форм дитячої праці № 190**, відповідно до пункту 12 яких члени Організації повинні визнати, що *кримінальними злочинами слід вважати найгірші форми дитячої праці, у тому числі, всі форми рабства або практику, подібну до рабства, як наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах.*

15 листопада 2000 року з метою сприяння співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН була прийнята **Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності** (Палермська конвенція), яку одразу доповнив **Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї**, підписані від імені України в місті Палермо 12 грудня 2000 року та ратифіковані у нас 4 лютого 2004 року. Згідно зі статтею 3 цього Протоколу, торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації певні дії. В той же час, експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, *примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів.*

Міжнародно-правові акти, прийняті ООН, відіграють провідну роль у протидії торгівлі людьми у світовому вимірі, однак існує ціла низка документів регіонального характеру, які

приймаються впливовими міжнародними організаціями тієї чи іншої частини земної кулі. На Європейському просторі ключову роль в правотворчому процесі відіграє Рада Європи. 4 листопада 1950 року в Римі уряди держав-членів Ради Європи підписали **Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод**, яка була ратифікована Україною майже через пів століття 17 липня 1997 року. Відповідно до статті 4 документу забороняється *рабство та примусова праця*. У ній записано, що *ніхто не може триматися в рабстві або в підневільному стані, а також не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю*.

Після цього, Парламентська Асамблея та Комітет Міністрів Ради Європи ухвалюють цілий ряд рекомендацій щодо протидії торгівлі людьми. Проте нажаль, виходячи з своєї назви, рекомендації відповідно носять переважно дорадчий і обов'язковий характер. Тому, виникає необхідність в ухваленні документа іншої форми, який би не був лише рекомендаційним. Так, 16 травня 2005 року в Варшаві Держави-члени Ради Європи уважаючи, що наслідком для жертв торгівлі людьми може бути *рабство*, підписали **Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми**, яка була ратифікована Україною 21 вересня 2010 року. У ній розкрито поняття торгівлі людьми, яке є аналогічним визначенню, наведеному в у Протоколі ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Поняття теж включає такий елемент, як експлуатація, зокрема, у формі *примусової праці або послуг, рабства або звичаїв, подібних з рабством, підневільного стану*.

Викладене дає змогу зробити висновок про те, що рабство і работоргівля на міжнародному рівні заборонялись протягом тривалого часу, зокрема, шляхом прийняття та імплементації в рамках різних міжнародних організацій цілого ряду міжнародних договорів, учасницею яких є і наша держава. Незважаючи на це, повністю викоринити такі явища сьогодні, мабуть, не є можливим. Проте цілеспрямовані спільні зусилля зможуть мінімізувати його прояви у сучасному світі, тому цьому слід приділяти пильну увагу.

С. С. Єсімов,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В СПІВВІДНОШЕННІ ДО НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Боротьба з нелегальною міграцією охоплює різні аспекти нормативно-правового регулювання, у тому числі питання трудової міграції, як складового елемента системи боротьби з нелегальною міграцією. В умовах посилення глобалізації світу, соціально-економічний розвиток все більшої кількості країн залежить від трудової міграції, в тому числі України. Причиною зазначеної залежності в країні, стала криза державного управління, що виник під впливом економічних і політичних подій в після розпаду тоталітарної командно-адміністративної системи, яка спричинила масову еміграцію громадян в закордонні країни, високе природне зменшення населення як наслідок, скорочення трудових ресурсів.

У Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, зазначено, що зниження чисельності працездатного населення є одним з основних викликів для сталого розвитку України, в зв'язку з чим, були вироблені пріоритетні напрями державної міграційної політики, одним з яких є управління міграційними процесами з метою зниження дефіциту трудових ресурсів [1].

Під трудовою міграцією розуміють вид міграції, який представляє територіальне переміщення людей, пов'язане із зайнятістю та пошуком роботи.

Розрізняють:

внутрішню трудову міграцію, здійснюється в межах однієї держави, яка регулюється національним законодавством;
міжнародну – перетином державного кордону.

Проблемою внутрішньої трудової міграції в Україні виступає низька територіальна мобільність населення. Це обумовлено великими витратами на переселення, високою вартістю житла і його оренди, низькими доходами більшості населення.

Основним вектором міжрегіональної внутрішньої міграції залишається рух зі Сходу в Центральну частину країни, що підсилює дисбаланс у розподілі населення по території України.

З метою залучення внутрішніх мігрантів відповідно до закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо перемішених осіб», та розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1396-р «Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року» реалізуються регіональні програми підвищення мобільності трудових ресурсів [2; 3].

Дана програма орієнтована на інформованість потенційних внутрішніх мігрантів для здійснення трудової діяльності включає аналіз ринку житла, соціальної інфраструктури, розвитку транспортної інфраструктури і ін.

Метою Основних напрямів є сприяння забезпеченню потреб економіки у висококваліфікованих кадрах для реалізації інвестиційних проектів, тому велика увага приділяється загальної характеристики інвестиційних проектів передбачуваних до реалізації та прогнозу очікуваних результатів, зокрема кількості додаткових робочих місць.

У галузі зовнішньої трудової міграції Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року вказує на завдання держави щодо створення умов для залучення іноземної робочої сили з урахуванням перспективних потреб економіки в трудових ресурсах на основі принципу пріоритетного використання національних кадрів, в тому числі:

- забезпечення диференційованого підходу до залучення іноземної робочої сили в залежності від професії (спеціальності), вдосконалення механізму видачі дозволів розширення переліку професій (спеціальностей, посад) за видами економіч-

ної діяльності, на які не поширюються квоти на здійснення іноземними громадянами трудової діяльності в Україні;

- формування в суспільстві толерантного ставлення до трудової міграції та мігрантів, створення системи соціалізації мігрантів, умов для адаптації, забезпечення ефективного контролю за дотриманням законодавства щодо трудових мігрантів;

- спрощення процедур видачі робочих віз для висококваліфікованих категорій іноземних громадян;

- організація за кордоном центрів сприяння імміграції в Україну, що сприяють професійній підготовці та перепідготовці іноземних працівників, вивчення української мови, культури та законодавства;

- реалізація комплексу заходів, спрямованих на стимулювання повернення в Україну кваліфікованих фахівців, які виїхали з країни у зв'язку з пошуком роботи. Сприяння переїзду в Україну українців, які проживають за кордоном, проведення регіональної соціально-економічної політики, спрямованої на розвиток внутрішньої трудової міграції та інше.

У Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» вказана необхідність залучення мігрантів в країну відповідно до потреб демографічного та соціально-економічного розвитку [4].

На даний момент національне законодавство зазнало значних змін в галузі правового статусу висококваліфікованих фахівців, сприяння переселення українців, які проживають за кордоном в Україні та ін.

Конституція України закріплює свободу праці. Встановлює, що кожен, в тому числі іноземні громадяни, має право вільно розпоряджатися здібностями до праці, вибирати вид діяльності та професію, встановлює заборону на примусову працю. Варто зазначити, що закріплення на конституційному рівні заборони примусової праці відповідає міжнародним стандартам в галузі прав і свобод людини.

Він зафіксований в пункті 3 статті 8 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, в пункті 2 статті 4 Конвенції про захист прав людини і основних свобод і ін.

Заборона на примусову працю найбільш регламентована в Конвенції № 29 «Про примусову чи обов'язкову працю» 1930 року та в Конвенції № 105 «Про скасування примусової праці» 1957 року, які ратифіковані Україною.

Міжнародним актом в галузі трудової міграції, є Конвенція про захист прав всіх трудящих мігрантів та членів їх сімей від 18 грудня 1990 року. Конвенція носить універсальний характер регулює права трудящих мігрантів, чий інтереси, враховуючи їх уразливе становище, щодо того, що вони не знаходяться в державі походження, потребують захисту [5].

Україна та багато країн Європейського Союзу не ратифікувала цей міжнародний акт у зв'язку з рядом причин. Однією з причин виступає невідповідність понятійного апарату.

Конвенція 1990 року під трудящим мігрантом розуміє особу, яка буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є. Конвенція застосовується протягом усього процесу міграції трудящих-мігрантів і членів сімей, що включає підготовку до міграції, виїзд, транзит і весь період перебування і оплачуваної діяльності в державі роботи за наймом, повернення до держави походження або держави звичайного проживання.

Трудова діяльність мігрантів в країні регулюється законом «Про імміграцію», який не визначає поняття «іммігрант» [6].

Під трудовою діяльністю іноземного громадянина Закон України «Про імміграцію» розуміє роботу іноземного громадянина в Україні на підставі трудового договору або цивільно-правового договору на виконання робіт (надання послуг), укладеного з роботодавцем або замовником робіт (послуг).

Конвенція 1990 року в частині 1 статті 27 передбачає, що трудящі-мігранти та члени сімей користуються в державі роботи за наймом правом на соціальне забезпечення нарівні з громадянами в тій мірі, в якій вони виконують вимоги, передбачені чинним законодавством держави або двосторонніми або багатосторонніми договорами.

Законодавство України таку можливість надає тільки іноземцям, які постійно проживають на території держави.

Зобов'язання щодо соціального забезпеченню трудящих мігрантів припускають значні фінансові витрати держави.

Аналіз Конвенції 1990 року і законодавства України дозволяє виділити інші відмінності правового регулювання окремих прав і свобод трудящих мігрантів, але доцільно відзначити, що більшість прав, закріплених в Конвенції 1990 року, є фундаментальними правами людини, які отримали закріплення в законодавстві України.

Удосконалення законодавства про трудову імміграцію в Україні сприятиме збільшенню числа працюючих іноземців і зменшенню негативного впливу на суспільство в наслідок нелегальної міграції.

1. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо перемішених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.

3. Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1396-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-%D1%80>

4. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 р. № 761-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 49–50. Ст. 463.

5. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203

6. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. № 2491-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 41. Ст. 197.

Ю. Ц. Жидецький,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

Н. О. Пряхіна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Протягом усієї історії людської цивілізації існувало явище як торгівля людьми. Проте, наприкінці XX – на початку XXI століття торгівля людьми набула різноманітних форм і величезних масштабів. За даними ООН, кримінальний бізнес із торгівлі людьми за прибутковості посідає третє місце після торгівлі зброєю та наркотиками. Такий злочин складніше довести, тому цей кримінальний бізнес вважають одним із привабливих. Торговці людьми максимізують свій незаконний прибуток, шляхом мінімізації свободи своїх жертв. Торгівля людьми охоплює близько 24,9 мільйона людей у всьому світі. Кримінальний бізнес на такому злочині щорічно заробляє майже дев'ять мільярдів доларів за рахунок своїх жертв і на шкоду чесним громадянам [1].

У Міжнародній організації з міграції (МОМ) зазначають, що в Україні за 20 років жертвами торгівлі людьми стали майже 15 тисяч осіб. Наймолодший з них було лише 3 роки, а найстарший – 83, 84% постраждалих мають вищу або технічну освіту. Людей здебільшого вербували через особистий контакт або інтернет. У 2018 році МОМ виявила 582 жертви торгівлі людьми в Україні. За даними організації, основною країною призначення для постраждалих є Росія, у 57% випад-

ків саме туди відправляють людей. у рабство. Протягом останнього часу в Україні зростає актуальність жебракування інвалідів і дітей. Директор офісу підтримки демократії та врядування регіонального офісу USAID в Україні та Білорусі Томас Вайс звертає увагу на те, що в Україні дуже мало ув'язнюють винних в торгівлі людьми. У 2017 році суди засудили тільки 23 особи за ці злочини, і лише 7 з них сіли в тюрму [2].

У 2000 році відбулися історичні події в боротьбі за припинення торгівлі людей у всьому світі. У Сполучених Штатах почав діяти Закон про захист жертв торгівлі людьми (TVPA). ООН було прийнято Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї був прийнятий, і 80 країн відразу ж його підписали. За останні 20 років це число збільшилося більш ніж удвічі. Сьогодні до Протоколу приєдналися 178 сторін. Протокол в даний час є одним з найбільш широко застосовуваних міжнародно-правових інструментів. З 2000 року 154 країни прийняли закони про боротьбу з торгівлею людьми. Проте, десять країн замість того, щоб виконувати свої зобов'язання щодо захисту жертв, мають «державну політику або зразок» торгівлі людьми, примусової праці, сексуального рабства, вербування або використання дітей-солдатів: Афганістан, Білорусь, Бірма, Китай, Куба, Ерітрея, Північна Корея, Росія, Південний Судан і Туркменістан [3].

30 липня 2020 Джон Річмонд, посол з особливих доручень у Державному департаменті США з моніторингу та боротьби з торгівлею людьми у Доповіді присвяченій 20-річчю знаменитих історичних подій заявив: «Торгівля людьми – це злочин на підставі обману та примусу, і ми можемо усунути помилки та поліпшити ідентифікацію жертв, прийшовши до правильного розуміння природи цього злочину» [3].

У законодавчих документах не надано чіткого визначення поняттю «торгівля людьми» [4]. Поширеною помилкою є думка, що торгівля людьми вимагає транскордонних процесів. У багатьох вітчизняних дослідженнях торгівлю людьми часто корелюється з незаконною міграцією. Насправді 77 відсотків

виявлених жертв зазнають наруги всередині країни без будь-якого переміщення через кордон або навіть в інше місто [1]. Усунення в законодавстві та дослідженнях неправильного сприйняття й інституціоналізація чіткого розуміння реалій цього злочину закладе основу для комплексної стратегії боротьби з торгівлею людьми.

У наш час незважаючи на системні протидії торгівлі людей, мільйони людей зазнають розумовий, фізичний, фінансовий примус і маніпулювання з боку торговців людьми. Злочинці отримують вигоду не тільки за рахунок експлуатації людей, але і за рахунок апатії та незнання природи цього злочину. Торгівля людьми заперечує елементарні основи людської гідності, а боротьба проти цього злочину утверджує людські цінності. Відсутність рівного доступу до справедливості та соціального захисту – є живильним середовищем для процвітання торгівлі людьми. Заходами профілактики та протидії торгівлі людьми є розвиток у суспільстві таких чеснот як: гідність, безпека та повага.

Двадцятирічний досвід системних заходів протидії торгівлею людьми показав, що мільйонам людей, які щодня піддаються експлуатації, потрібно більше, ніж просто добрі наміри. Швидкі рішення та універсальні стратегії мають поступитися місцем довгостроковим стратегічним підходам, що дають вимірний ефект. Європейська комісія про соціальний вимір вважає, що основою протидії торгівлі людей є важливість розвитку правильного набору компетенцій для підтримки життєвого рівня, таких як громадянські компетенції, критичне мислення, ініціатива, готовність вирішувати проблеми, оцінка ризиків, прийняття рішень і конструктивне управління [5].

У 2018 році Європейська комісія прийняла робочий документ про розвиток ключових компетенцій для навчання протягом всього життя людини в умовах XXI століття [6]. Особливе значення у цьому документі приділено – громадянській компетенції. Вона включає як особисту так і соціальну перспективи та охоплює цілий спектр цінностей, поглядів, навичок та знання, критичне розуміння, зосереджені на концепції грома-

дянства. Основною частиною громадянської компетенції є критичне мислення, розуміння та критичне використання всіх форм медіа.

Громадянська компетентність приділяє значну роль розвитку громадянству, демократичним цінностям та правам. Розуміння необхідності підтримки сталого суспільства, економіки та екосистеми, а також практикувати стійкий спосіб життя є ключовими елементами громадянської компетентності. Важливо надати можливість людям діяти як відповідальні, активні громадяни, здатні внести свій внесок у мирне, толерантне, всеосяжне та безпечне суспільство.

Отже, боротьба та запобігання злочину торгівлею людьми, захист його жертв і переслідування торговців людьми є комплексною проблемою. Завдяки цілеспрямованому підходу та колективних зусиль з протидії торгівлею людьми можна досягти значних результатів.

1. Richmond John Cotton 2019 TIP Report Calls on Governments to Dispel Misperceptions About Human Trafficking and Movement. URL: www.state.gov/2019-tip-report-calls-on-governments-to-dispel-misperceptions-about-human-trafficking-and-movement/

2. Торгівля людьми: як Україна протидіє їй. URL: [/www.radiosvoboda.org/a/torhivlia-liudmy-ukrajina/29538761.html](http://www.radiosvoboda.org/a/torhivlia-liudmy-ukrajina/29538761.html)

3. Richmond John Cotton 2020 TIP Report Celebrates 20 Years in the Fight to End Human Trafficking, JULY 30, 2020. URL: www.state.gov/2020-tip-report-celebrates-20-years-in-the-fight-to-end-human-trafficking/

4. Висновок комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності на проект Закону України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів» (реєстр. № 6243 від 27.03.2017 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61428

5. Європейська комісія, 2016 р., Довідка про соціальний вимір у Європі. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-social-dimension-europe_en.pdf

6. Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on Key Competences for Life Long Learning. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5464-2018-ADD-2/EN/pdf>

О. В. Захарова,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач відділення актуалізації навчання
та практичної підготовки ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ, ЯКА ПОТЕРПІЛА ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

У комплексі невід’ємних прав і свобод людини та громадянина важливе місце займає статевая свобода, а всебічне забезпечення статевої недоторканості вважається виміром цивілізаційної зрілості суспільства, здатності створити умови для всебічного розвитку підростаючого покоління [1, с. 5].

Проблематика такого питання як, сексуальне насильство щодо дітей, тривалий час замовчувалась. Водночас пережите дитиною сексуальне насильство негативно позначається на її подальшій соціалізації в суспільстві. Дитина, яка зазнала сексуального насильства, згодом може виявляти агресію, жорстокість, проявляти імпульсивність в тій чи іншій ситуації, вдаватись до аморальних дій, тощо.

За даними науковців та медичних працівників, сексуальне насильство призводить до:

- травматичних стресових реакцій (безсоння, страх, поганий апетит, хвилювання, тик, розлад шлунку, поява енурезу/енкопрезу, нічні жахи);
- нервово-психічних (гіперсексуальність, депресія та суїцидальна поведінка, порушення статевої ідентифікації, розвиток шизофренії);
- психосоматичних хвороб (хронічні болі в низу живота, дерматити, головні болі та інше);
- ушкодження генітальної/анальної ділянок; інфікування ВІЛ/СНІД та іншими ХПСШ, інфекціями сечовивідних шляхів;
- вагітності/аборту;

- вживання наркотиків, алкоголю, клею або інших хімічних речовин;

- психологічних порушень (страх, низька самооцінка, безнадія, агресія, імпульсивність у поведінці, жорстокість, крадіство);

- тяги до флірту, поведінки, що провокує секс;

- поганого навчання (втрата інтересу до навчання, заняття у секціях, погана концентрація, погана пам'ять, недисциплінованість);

- змішуванні понять любові та сексу;

- появи підозри та недовіри до дорослих тощо [2].

Відповідно до інформації, наданої МВС України, потерпілими від зазначених кримінальних правопорушень у переважній більшості є дівчата. Найбільший відсоток таких злочинів реєструється в сільській місцевості [3].

Щодо визначення поняття «дитина» так само як і поняття «дорослий вік» змінюється в залежності від культурних особливостей кожної країни. Конвенція з прав дитини [4] визначає дитину, як людську істоту, що не досягла віку вісімнадцяти років. Але пріоритет у цій сфері залишається за національним законодавством. У Сімейному кодексі України [5] вказано, що «правовий статус має особа до досягнення нею повноліття», і відповідно «неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років», «малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років».

Згідно оцінок Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 150 мільйонів дівчат і 73 мільйони хлопців у віці, до 18 років вступали у примусовий статевий контакт, або ж піддавались іншим формам статевого насильства. У цілому на частку членів родини припадає 35–40%, 40–50% випадків відбулось із знайомими батьків, родини [6].

Щодо сприйняття дітьми ситуації, коли вони стають потерпілими у злочинах, пов'язаних із сексуальним насильством, діями, що посягають на їхню статеву свободу та недоторканість, можна виділити такі реакції:

1)нерозуміння дитиною того, що з нею відбувається щось погане, виникнення почуття сорому та розгубленості;

2) переживання безпорадності й пригніченості через залякування та маніпулювання з боку злочинця [7].

Наслідки сексуального насильства для дитини тяжкі завжди, вплив такого досвіду відчувається протягом усього подальшого життя. За окремими фактами діти – потерпілі в 10 разів частіше роблять спроби суїциду, ніж діти тієї ж вікової групи. У 85% дорослих пацієнтів психіатричних клінік виявляється історія сексуального насильства у дитинстві, і 90% людей, які страждають від важких особистісних розладів також мають історію сексуального насильства [8].

У рамках ратифікації Україною 20.06.2012 року положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [9] відповідної реконструкції потребує і уся вітчизняна система організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

19 червня 2015 року Генеральна Асамблея ООН заснувала Міжнародний день боротьби з сексуальним насильством в умовах конфлікту, щоб привернути увагу до необхідності покласти край сексуальному насильству, надавати підтримку жертвам сексуального насильства та вшанування тих, хто бореться за викорінення цих злочинів або втратив життя в цій боротьбі.

Варто наголосити, що дитина, яка зазнала сексуального насильства, це, передусім, дитина, яка страждає і потребує турботи та опіки, і лише потім – учасник кримінального процесу.

1. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. поради / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 92 с. URL: <http://lduvs.edu.ua/wp-content/uploads/Docs/books.pdf> (дата звернення: 24.05.2020).

2. Психолого-педагогічна реабілітація дітей, вилучених із праці на вулиці / за ред. О. П. Петрашук та І. І. Цушка. К.: Ніка-Центр, 2003. 248 с.; Ділани С., Котеріл К. Психологічна реабілітація дітей, які зазнали комер-

ційної сексуальної експлуатації: самовчитель для спеціалістів. Київ: ВГО «Жіночий консорціум України», 2004. 63 с.

3. Дослідження передумов запровадження нової практики допиту(опитування) дитини, яка постраждала від сексуального насильства 2015р. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/doslidzhennya_press_12.pdf (дата звернення: 06.05.2020).

4. Конвенція про права дитини. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 08.05.2020).

5. Сімейний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 07.05.2020).

6. Електронний ресурс. URL: http://search.ligazakon.ua/I_doc2.nsf/link1/GF5NW00B.html (дата звернення: 09.05.2020).

7. Марина Хоменко 2019 р. «Злочини проти статевої свободи і недоторканості особи: особливості законодавчого врегулювання сьогодення». URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/40.pdf> (дата звернення: 07.05.2020).

8. Пояснювальна записка. URL: http://search.ligazakon.ua/I_doc2.nsf/link1/GF5NW00B.html (дата звернення: 09.05.2020).

9. Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікація від 20.06.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927 (дата звернення: 04.05.2020).

Д. І. Йосифович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

В. М. Братковський,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРИЧИНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Проблема протидії торгівлі людьми не є новою як для правоохоронних органів України, так і для міжнародних організацій. Торгівля людьми – це глобальне явище, яке охоплює усі країни світу. Кожна держава намагається виробити власні засоби та способи протидії торгівлі людьми, які, не в останню чергу, залежать від причин виникнення цього явища. Не винятком є і Україна. За останні роки прогрес України у протидії торгівлі людьми є відчутним, проте недостатнім у порівнянні із світовими державами.

Так, наприклад, у щорічній доповіді про торгівлю людьми за 2019 рік Державного департаменту США зазначено про те, що Кабінет Міністрів України не дотримується мінімальних стандартів, щоб сприяли подоланню торгівлі людьми, хоч і робить значні зусилля у цьому напрямку.

Згідно статистичних даних про які йдеться у звіті у 2018 році поліція ідентифікувала 275 потерпілих. У 2017-му таких громадян було 349. Водночас міжнародні організації в Україні у 2018 році знайшли 1265 потерпілих, порівняно із 1256 у 2017 році.

Таким чином, Міжнародні організації продовжують знаходити більше постраждалих від цього злочину, ніж держава. Це показує немаксимальні зусилля Кабінету Міністрів України з ідентифікації таких людей та брак довіри до того, що влада може захистити потерпілих [1].

На нашу думку, для того, щоб у більшій мірі протидіяти торгівлі людьми в Україні необхідно визначити причини виникнення цього явища саме в нашій державі.

У працях провідних науковців України, можна знайти цілу низку класифікацій причин торгівлі людьми. Не вдаючись у конкретизацію кожної із них, пропонуємо причини торгівлі людьми в Україні поділяти на зовнішні та внутрішні.

Наприклад, І. Буреш, до зовнішніх причин торгівлі людьми відносить такі:

- неідеальну систему протидії торгівлі людьми у світі (відкриття кордонів, спрощення можливості для подорожування; невідповідність міжнародної нормативно-правової бази щодо запобігання торгівлі людьми та захисту потерпілих осіб реальним умовам, брак механізмів реалізації законів; корупційність відповідальних органів, які забезпечують дотримання законності; неузгодженість міграційної політики з реальними ринку праці в країнах; лояльне законодавство до занять проституцією у багатьох країнах світу; формування міжнародних кримінальних об'єднань; інтернаціоналізація тіньової економіки);

- попит на торгівлю людьми (обумовлений існуванням попиту на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо на експлуатацію дітей; працю у галузях, де основне населення не хоче працювати через низку причин, зокрема через небезпечні умови праці);

- наявність можливостей для торгівців людьми (фінансові винагороди за торгівлю людьми; безкарність за вчинення злочинів, мінімальний ризик настання негативних наслідків для самих торгівців; відсутність справедливості для потерпілих та потенційних жертв, яка дає змогу торгівцям маніпулювати своєю безкарністю);

– пропозиція, наявність потенційних жертв (бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами; обмеження пропозиції щодо працевлаштування всередині своїх країн; наявність війн чи збройних конфліктів; відсутність реєстрації при народженні, легального статусу та громадянства значної частини населення, особливо національних меншин) [2, с. 116].

Необхідно погодитися із тезою Н. М. Дідик, яка до внутрішніх передумов торгівлі людьми відносить:

- економічні передумови;
- соціальні передумови;
- психологічні передумови;
- інформаційні передумови;
- правові передумови.

Науковець зазначає проте, що *економічні передумови*, це: економічна нестабільність у державі; наявність тіньової економіки; деформація у сфері розподілу благ; порушення принципів соціальної справедливості; соціальна нерівність у країні; високий рівень безробіття у країні; обмеженість можливостей працевлаштування; низький рівень матеріальних доходів населення; низький рівень життя більшої частини населення, перш за все молоді; несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість. *Соціальні передумови*, це: склад сім'ї – реструктурованість, багатодітність тощо; розлучення; стосунки в сім'ї (відсутня батьківська опіка над дітьми); наявність насильства в сім'ї; авторитарна поведінка батьків (жорстоке поводження та занедбаність часто з боку батьків, членів родини або оточення); очікування фінансової допомоги від одного з членів сім'ї; виїзд членів родини за кордон; девіантна поведінка батьків (вживання алкоголю, наркотичних речовин та залежність від них, кримінальна діяльність); низький рівень освіти; слабкі професійні навички. *Психологічні передумови*, це викривлення моральних цінностей значної частини населення та їхня деформація, що обумовлено низкою причин: неблагополуччя у родині; бездоглядність або надмірно жорсткий контроль, який провокує протест, незалежно від статків родини; порушення емоційних контактів з членами родини; недоліки статево-

рольового виховання; не сформованість позитивного образу «Я»; система цінностей у батьківській сім'ї; відсутність духовних принципів; бажання ствердитись за рахунок іншого; кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни та який призвів до зниження самозахисту, погіршення психологічного самопочуття людей. *Інформаційні передумови*, це: погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки; публікації багатообіцяючої реклами в пресі та неправдива «агітація»; низька обізнаність щодо прав людини; соціальні стереотипи виховання тощо. *Правові передумови*, це: відсутність належної системи захисту потерпілих; недостатня захищеність українських громадян від кримінальних рук «торгівців людьми» як в Україні, так і за її межами; недостатнє покарання злочинців [3, с. 104].

Таким чином, автором визначено причини торгівлі людьми в Україні, що в подальшому дозволить залучати усі наявні сили та засоби, щоб мінімізувати прояви цього явища.

1. 2019 trafficking in persons report. Office to monitor and combat trafficking in persons. URL: <https://www.state.gov/reports/2019-trafficking-in-persons-report/>

2. Буреш І. В. Державне регулювання у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 7. С. 115–118.

3. Дідик Н. М. Причини торгівлі людьми. Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Луцьк. 2016. С. 102–105.

Ю. І. Кіржецький,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

М. С. Кіржецька,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
підприємства та інвестицій
(*Національний університет
«Львівська політехніка»*)

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПОШИРЕННЯ ЯВИЩ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА/АБО ЇХ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми та/або їх експлуатації – прибутковий, незаконний бізнес, що має низький рівень собівартості та, відповідно, високий рівень неоподатковуваних грошових доходів. За статистикою торгівля людьми – є одним із найбільш прибуткових незаконних бізнесів, що генерує щонайменше 30 мільярдів доларів прибутку щороку [1–2]. Підрахунки Міжнародної організації праці свідчать про те, що щонайменше 2,4 млн. дітей та дорослих страждають від сексуального рабства та примусової праці [1].

Основна концепції щодо існування торгівлі людьми та/або їх експлуатації полягає у існуванні чинників, які активізують міграцію, оскільки, чим вищою є готовність до еміграції, тим більше шансів, що особа вступить у контакт з організаціями, які здійснюють торгівлю людьми. Ці чинники поділені на чинники «тяжіння» та «підштовхування». Чинники підштовхування виникають у країнах-донорах та полягають у тому, що особа змушена мігрувати в інший регіон чи країну. Щодо чинників тяжіння, то вони є домінуючими у країнах чи регіонах реципієнтах. Потоки торгівлі людьми та/або їх експлуатації також реагують на чинники тяжіння, оскільки основні цілі організації торгівлі людьми є виокремлення вразливих груп

населення. Основною, найбільш значущою групою витрат, які виникають у торговців людьми є витрати на пошук потенційних жертв. У випадках чітко встановлених маршрутів для мігрантів та біженців, витрати суттєво скорочуються, що створює ідеальний ринок для торговців людьми. Тобто чинниками підштовхування стають нижчі витрати на транспортування жертв у ті країни чи регіони де дохід торговця буде вищим: фактор тяжіння.

Тобто, незважаючи на те, що чинники тяжіння і підштовхування можна поділити на економічні; екологічні; політичні та соціальні. Домінуючими, на нашу думку, є економічні й соціальні чинники, оскільки торговці людьми приймають рішення про вчинення злочину, виходячи з витрат і вигод, залучених до процесу вчинення злочину, а жертви – виходячи з соціальних проблем, що підштовхують їх до експлуатації.

Якщо проаналізувати сектори у яких домінують жертви примусової праці, то вони є аналогічними в усіх країнах світу, це: секс-індустрія; сільське господарство, будівництво, виробництво і видобуток корисних копалин. У той же час, кожна країна має й певні особливості цієї кримінальної діяльності. Жертви торгівлі людьми та/або їх експлуатації в Україні експлуатуються у різних галузях, зокрема, будівництві, сільському господарстві, домашній роботі, галузі лісозаготівельної промисловості, жебрацтві та секс-індустрії. Демографія українських жертв торгівлі людьми та/або їх експлуатації змінилася з початком війни на Сході України.

Тепер це, переважно, міське населення, більш молоде, аніж до 2014 р., окрім жінок і дітей, які є найбільш вразливим, зросла й частка жертв торговців людьми і серед чоловічого населення, яке піддається примусовій праці та залучається до торгівлі наркотиками та зброєю.

Особливостями незаконної торгівлі людьми та/або їх експлуатації в Україні є:

- 1) наявність значної кількості дітей та вразливих дорослих, які піддаються вимушеному жебрацтву та піддаються примусовій праці.

Серед особливостей, які впливають на цей чинник є: значна (від 200–400 тис. осіб) ромська громада, населення якої особливо вразливе до примусової праці, через їх низьку інтеграцію та відсутність доступу до державних програм соціальної допомоги; значна кількість (понад 100 тис. осіб) дітей, які перебувають у дитячих будинках і загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки існують непоодинокі випадки торгівлі дівчатами та хлопцями, які знаходяться під опікою у цих закладах.

2) перебування української економіки у перманентній кризі формує значний клас низько кваліфікованих працівників, які є найбільш вразливими до експлуатації праці;

3) Україна є країною через яку здійснюється контрабандне переселення мігрантів з інших країн, які є жертвами незаконної торгівлі та експлуатації. На нашу думку на цей чинник впливає високий рівень корупції у державних та правоохоронних органах;

4) наявність на території України воєнних дій, які спричинили внутрішню міграцію. Так, в Україні число внутрішніх переселенців становить близько 2 млн. осіб і саме ці люди переважно стають жертвами примусової праці та є вразливими до експлуатації у регіоні переселення;

5) у районах областей України, які контролюються російськими силами, існує обмеженість працевлаштування та отримання міжнародної гуманітарної допомоги цивільному населенню. Цей чинник підвищує кількість жінок та дівчат, які залучені до роботи у секс-індустрії в Україні та Росії; рівень примусової праці на території непідконтрольній Уряду України, часто шляхом викрадення, тортур, і вимагання; чисельність використання дітей у якості солдатів, інформаторів та людських щитів.

Як підсумок варто зазначити, що в Україні домінуючими є не економічні, а соціальні і політичні чинники використання примусової праці. Серед них найбільш значущими є: низький рівень інтеграції та захисту дітей-сиріт, дітей позбавлених ба-

тьківського піклування та вразливих осіб; наявність на території України воєнних дій та наявність значної кількості внутрішньо переміщених осіб. Саме вирішення цих питань, на нашу думку, дасть поштовх для формування ефективних механізмів протидії торгівлі людьми та/або їх експлуатації на сучасному етапі соціально-економічних відносин в Україні.

1. International Labour Organisation for Migration (IOM). (2006). Global Estimates and Trends .Retrieved April 11, 2012, from International Labour Organisation for Migration (IOM). URL: www.iom.int/jahia/pages254.html

2. Interpol (2009). Internet Posting. URL: <https://www.interpol.int/Public/THB/default.asp>

3. Rosen, D. M. (2007). Child soldiers, international humanitarian law, and the globalization of childhood. *American anthropologist*. 109 (2). 296–306.

4. Trafficking in persons report (2019). Internet Posting. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-Trafficking-in-Persons-Report.pdf>

М. В. Ковалів,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ МІГРАНТІВ

Незаконне перевезення мігрантів становить проблему світового масштабу, яка зачіпає багато держав світу як місце відправлення, або як місце транзиту або кінцевого призначення. Незаконно ввезені мігранти є об'єктом експлуатації та насильства, їх безпека та життя схильні загрозам.

Згідно стаття 3 Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю, повітрю, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, незаконне ввезення мігрантів представлено у вигляді забезпечення незаконного в'їзду в будь-якій державі учасника будь-якої особи, яка не є її громадянином або не проживає постійно на її території [1].

Головною метою забезпечення такого перевезення є отримання, фінансової або іншої матеріальної вигоди. Під незаконним в'їздом мається на увазі перетин кордонів без дотримання встановлених вимог для законного в'їзду. Нелегальне перевезення мігрантів можна розглядати, як надання допомоги, сприяння або платної послуги в незаконному перетині державного кордону. Якщо наслідком незаконної міграції є порушення чинного законодавства одного або більше держав, зокрема адміністративне правопорушення, незаконне перевезення мігрантів може бути кваліфікована як кримінальний злочин міжнародного характеру.

Результативне протиборство правопорушенням можливе лише в тому випадку, коли відомо, що воно є, його поняття визначено. У світі відзначено значне зростання злочинності носить міжнародний характер. Держави з метою координації

дій у боротьбі зі злочинністю укладають договори про правову допомогу у кримінальних справах та боротьбі з окремими видами міжнародних злочинних діянь, здійснюють спільні заходи для запобігання та припинення злочинів, а залучення до відповідальності винних.

Характер і обсяг міжнародно-правової регламентації співробітництва в даній сфері можна розцінити як показник того, що в міжнародному праві сформована така самостійна галузь, як право міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Транснаціональний злочин вчиняється приватними особами без зв'язку з діяльністю держави для досягнення протиправних цілей.

Злочини міжнародного характеру представлені кримінальними діяннями, які обтяжені іноземним елементом, як наслідок, зачіпають інтереси декількох держав. Іншим критерієм розмежування різновидів міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру можна визначити ступінь їх суспільної небезпеки. Залежно від ступеня небезпеки для міжнародного співтовариства та інших ознак злочину міжнародного характеру в правовій літературі умовно класифікуються по-різному.

Наприклад, до злочинів міжнародного характеру, які завдають шкоди економічному, культурному чи соціальному розвитку держав, можна віднести наступні діяння, як легалізація злочинних доходів, незаконний оборот психотропних речовин і наркотичних засобів, посягання на культурні цінності народів, контрабанда та ін.

Необхідно відзначити, що список не є вичерпним, будь-якого роду злочин, який обтяжено іноземним елементом і зачіпає інтереси двох і більше держав, що здійснюється приватними особами, можна віднести до злочинів міжнародного характеру, що тягнуть персональну кримінальну відповідальність правопорушників в межах представленої національної юрисдикції.

Нелегальне перевезення мігрантів може бути кваліфікована як злочин міжнародного характеру, з таких підстав:

- незаконний перевіз мігрантів здійснюються за допомогою приватних послуг перевізників за межі кордону одного

або декількох держав по суші, морю або повітря, що є прибутковою діяльністю з відносно малим ризиком для транспортерів, що привертає злочинців, небезпечним для життя мігрантів;

- організована діяльність перевізника мігрантів є дії поза зв'язком з діяльністю держави для досягнення протиправних власних цілей;

- вид скоєного злочину має транснаціональний характер і зачіпає інтереси двох і більше держав, має ступінь суспільної небезпеки;

- прийняті міжнародно-правові норми про співробітництво в боротьбі з незаконним перевезенням мігрантів.

З метою боротьби з даними злочинами, в міжнародному праві розроблені та прийняті міжнародні конвенції універсального і регіонального характеру, укладені двосторонні та багатосторонні договори про видачу, взаємну правову допомогу, які на основі чітких критеріїв встановлюють в якості предмета правового регулювання взаємне співробітництво держав у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру.

Проаналізувавши міжнародно-правову основу боротьби зі злочинністю, можна виділити наступні міжнародно-правові джерела, які регулюють питання, що безпосередньо чи опосередковано стосуються незаконного перевезення мігрантів: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.; Конвенція щодо рабства 1926 р.; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1950 р.

Істотне значення мають положення універсальних міжнародних договорів, спрямованих на захист прав людини, Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р. про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р. і інші.

Мандат Управління ООН з наркотиків і злочинності щодо боротьби з незаконним ввезенням мігрантів свідчить, що основна мета цього Органу як установи, яка координує хід здійснення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів її доповнюють, сприяти максималь-

ному приєднання всіх держав до вищезгаданого Протоколу, сприяти зусиллям держав, що спрямованим на результативне виконання всіх положень. Головними, зумовленими цілями зазначеного Протоколу про мігрантів є попередження незаконного ввозу мігрантів і боротьба з ним, захист прав незаконно ввезених мігрантів, заохочення співробітництва між державами.

Незважаючи на наявність Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю та повітрю 2000 р. в міжнародному праві відсутній ефективний багатосторонній міжнародний договір, який охоплював і регулював питання боротьби з незаконним перевезенням мігрантів.

Пропозиції про розробку таких норм були неодноразово, в тому числі щодо незаконного перевезення мігрантів по морю. Наприклад, у серпні 1997 року на сесії Асамблеї Міжнародної морської організації Італія запропонувала укласти багатосторонню конвенцію про боротьбу з нелегальною міграцією по морю, в якій оголошувалося злочином міжнародне перевезення нелегальних мігрантів і були передбачені спільні заходи по боротьбі з такими діями.

З точки зору юридичної, перевезення мігрантів в деякому плані відокремлена від торгівлі людьми, але в більшості випадків обидва явища пов'язані, так як спираються на експлуатацію злиднів беззахисних людей, тих хто намагаються втекти з країни законними і незаконними способами.

Найгірші форми правопорушень в Європейському Союзі були зареєстровані в Італії та Румунії: примусова праця, рабство, торгівля людьми. Некомпетентність і розбіжності посилили кризу, викликану припливом великої кількості мігрантів і біженців в Європу, які добиралися переважно морем. Переважна більшість прямували через Егейське море з Туреччини до Греції.

У Нідерландах відкрився Центр з протидії незаконному перевезенні мігрантів, основне завдання якого полягає в активній підтримці країн Європейського Союзу в боротьбі з кримінальними угрупованнями, залученими в організовану незаконне транспортування людей.

Результат роботи по протидії незаконній міграції залежить від цілеспрямованості громадських об'єднань прямо або побічно, які займаються вирішенням питань щодо протидії незаконній міграції, органів виконавчої влади, світової спільноти.

На універсальному рівні слід розробити та прийняти міжнародний договір з боротьби з незаконним перевезенням мігрантів. Відсутність ефективних міжнародно-правових норм щодо боротьби з цим злочином, не дозволяє належним чином координувати роботу щодо припиненню.

1. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря): Закон України від 04.02.2004 р. № 1433-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 19. Ст. 263.

М. П. Козирєв,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології управління
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПОНЯТТЯ ТА ДЕЯКИ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РАБСТВА

Рабство, як соціальне явище, виникло на етапі розкладу родової общини, формування держави з її політичними, економічними, правовими тощо інститутами. Саме в цей час рабська праця і рабське виробництво були одним із чинників творення додаткового продукту і розвитку ринкових відносин. Історія рабства як крайня ступінь підпорядкування людини людиною йде своїми коренями від періоду зародження соціальних відносин, складовою яких є прагнення людини до володарювання над природним і соціальним середовищем. «Рабство – це крайня форма нерівності, за якої одні люди є в буквальному сенсі власністю інших» [1, с. 113].

В сьогоденні суспільних реаліях багатьма дослідниками досягнута певна єдність щодо розуміння поняття «рабства» як суспільного явища, яке досліджується та аналізується через такі підходи, як: історичний феномен, економічні відносини, правовий інститут, соціально-психологічне явище, елемент соціальної стратифікації. Певна узгодженість підходів визначається тим, що рабство визнається формою закабалення й експлуатації людини, обумовлюється цілковитим обмеженням її прав, ототожненням (за законом або за звичаєм) з річчю (майном).

Сучасна оцінка рабства дається в Конвенції про рабство, ухваленій Лігою Націй в 1926 р., а також в Додатковій конвенції про скасування рабства, работорговці, інститутів і звичаїв, подібних до рабства, ухваленій ООН в 1956 р. Даними документами рабство розуміється як положення чи стан особи, щодо якої здійснюються деякі або всі повноваження, притаманні праву

власності (п. 1 ст. 1 Конвенції 1926 р., п. «а» ст. 7 Додаткової конвенції 1956 р.) [2; 3]. У філософському словнику рабство визначається як «стан цілковитої несвободи, повної залежності, тотальної підкорюваності і дискримінації, відсутність автономії і свободної волі» [4, с. 537].

У сучасному суспільстві, з більш-менш розвинутими демократичними інститутами, вже є неприпустимим, коли одна людина легально володіє іншою, але це соціальне явище існує, воно набуває нових форм. Для позначення нового рабства використовується спеціальне поняття – «торгівля людьми» або «траффікінг», це своєрідна сфера діяльності з метою експлуатації через вербування, перевезення, передачу, приховування, купівлю-продаж або одержання людини шляхом погрози силою або її застосуванням та інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом чи шляхом підкупу. У вигляді платежів або вигод, для отримання згоди особи. Що контролює іншу особу [5].

Сучасне рабство, на відміну від класичних його форм, має свої специфічні ознаки: «характерним для нього є ухиляння від оформлення права власності, низька ціна рабів, натомість рівень прибутку – надзвичайно високий, може конкурувати з виробництвом наркотиків), надлишок потенційних рабів, короткострокові відносини, змінюваність рабів, про яких не дбають. Зрештою для сучасного рабства расові та етнічні відмінності вже не мають вирішального значення. А в багатьох випадках – загалом неважливі» [6, с. 22].

У глобалізованому світі сучасне рабство набуло глобальних масштабів, стало цивілізаційною проблемою, адже в положення підневільної може опинитися будь-яка людина, незалежно від статі, віку, раси, соціального положення. Це пояснюється також і тим, що «торгівля людьми досягла грандіозних масштабів і посідає третє місце у світовому рейтингу прибутковості від злочинної діяльності після торгівлі зброєю та наркотиками й оцінюється у межах 12–19 млрд. доларів на рік» [7, с. 3]. Крім того, людське життя для сучасних работорговців значно подешевшало – якщо у середині XIX ст. на американському

Півдні раб в середньому коштував 40000 дол. у сьогоднішньому вимірі, то нині – 90 дол. [8].

Науковці, урядові та громадські організації дотримуються такої позиції, що в сучасному світі функціонує декілька основних практик рабства, жертви яких вимушені працювати проти своєї волі або не в змозі відмовитися від роботи. Серед них виділяють такі:

- експлуатація, привласнення продуктів праці жінок, чоловіків та дітей;

- використання людей для служби в воєнізованих чи озброєних формуваннях;

- торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації;

- укладання шлюбу з метою експлуатації в домашньому господарстві, для народження дітей, догляду за хворими;

- праця на вулиці – жебрацтво, для чого найчастіше використовуються люди з інвалідністю, діти, люди старшого віку.

- використання тіла – для трансплантації та вилучення органів;

- боргове рабство, його особливістю є те, що боржник піддає себе кредитній залежності за власною волею;

- рабство за контрактом, демонструє можливості використання сучасних трудових відношень у виробничих процесах;

- призовне рабство, базується на використанні військовими командирами і начальниками солдат в якості безоплатної робочої сили;

- пенітенціарне рабство, ґрунтується на протиправному використанні праці засуджених;

- релігійне рабство – залучення людей в різні релігійні секти;

- новою формою рабства являється віртуальне, яке в постіндустріальному суспільстві пов'язано з розвитком новітніх технологій тощо [9, с. 36].

Необхідно зазначити, що між перерахованими та іншими формами рабства не існує чітко визначених меж, тому що будь-яка людина одночасно може знаходитися в різних видах реальної залежності.

Причиною існування і навіть поширення такого ганебного явища, як торгівля людьми є низка чинників. До традиційних, основних можна віднести: безробіття, низький рівень життя, правова неграмотність, поверхові уявлення про легкість життя в більш розвинених країнах, відсутність інформації про місце працевлаштування, сексуалізація життя, інтернаціоналізація економіки, активна трудова міграція, можливості вільного пересування через кордони, формування міжнародних кримінальних об'єднань; зростання розриву між багатими і бідними країнами, лояльне до проституції законодавство багатьох країн світу, корумпованість представників державних органів тощо.

Важливим механізмом, який набув популярності у наш час, є наявність так званої соціальної мережі за кордоном. За даними Міжнародної організації праці, у переважній більшості мігрантів (або заробітчани) є знайомі чи родичі за кордоном, інформації яких про умови праці і життя у країнах перебування, найбільш довіряють потенційні робітники.

В цьому аспекті треба зважувати і на чинники особистого характеру, а саме: бажання здійснити професійну кар'єру; неблагополучна сім'я; відсутність або нестача поваги, розуміння, емпатії між членами сім'ї; прагнення до розкішного життя, легких і швидких грошей тощо.

Отже, сучасні форми модернізованого рабства набули глобальних масштабів і стали однією із головних проблем як міжнародного, регіонального рівня, так і більшості країн світу, адже під експлуатацію може потрапити будь-хто – незалежно від соціального стану, расової, національної приналежності, статі та віку.

1. Гидденс, Энтони. Социология. М.: Эдиториал УРСС, 1999. 704 с.

2. Конвенція про рабство. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_161.

3. Дополнительная конвенция об упразднении рабства, работорговли и институтов и обычаев, сходных с рабством от 7 сентября 1956 г. // Україна в міжнародно-правових відносинах: Боротьба із злочинністю та

взаємна правова допомога. Кн. 1; упор.: В. Л. Чубарєв, А. С. Мацко. К.: Юрінком, 1996. С. 136–143.

4. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редкол.); НАН України; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. К.: Абрис, 2002. 742 с.

5. Торговля людьми (траффикинг): пособие для преподавателей и студентов. URL: http://publications.iom.int/system/files/pdf/university_manual_humantrafficking_rus.pdf

6. The Global Competitiveness Report 2011–2012 [Electronic resource]. Way of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

7. Не стань жертвою торгівлі людьми. URL: <http://wu.cn.ua/articles/trafficing.pdf>.

8. Медведько О. Україна посилює заходи з протидії торгівлі людьми. *Вісник прокуратури*. 2007. № 8. С. 3–9.

9. Петрова Г. Міжнародна торгівля людьми: економічні причини. *Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво*. 2012. Вип. 1. С. 36–39.

К. М. Костовська,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

На міжнародному рівні основними міжнародними організаціями, які займаються розробленням і впровадженням міжнародних стандартів щодо запобігання торгівлі людьми є Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), міжнародні міжурядові та неурядові організації, такі як, наприклад, Міжнародна Ліга жінок за мир і свободу, Міжнародна Демократична Федерація жінок, Всесвітня організація за виживання (The Global Survival Network), Фонд проти торгівлі людьми (The Foundation Against Trafficking) та багато інших [1].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року, який є доповненням до Загальної декларації прав людини, а саме захищає право на життя, встановлює, що жодна людина не повинна піддаватися випробуванням, примусовій праці і незаконному утриманню чи утиску таких свобод як свобода на пересування, вираження та асоціацію з іншими [2].

Важливо розглянути Декларацію європейських рекомендацій з ефективних заходів щодо запобігання боротьби з торгівлею жінками, яка була прийнята в 1997 році. Її ціль – підтримка подальших дій з попередження торгівлі людьми, а також надання необхідної допомоги жертвам торгівлі. Розглядаючи документ про Спільну дію Ради Європи від 1997 року, слід зауважити, що він перелічує додаткові види покарання і заходи адміністративного характеру, такі як конфіскація і вилучення доходів і власності торговця людьми і закриття установ, які брали участь у торгівлі людьми. Також документ зобов'язує країни-члени ЄС ввести адміністративну або кримінальну відповідальність за злочини, вчинені від імені юридичної особи без урахування кримінальної відповідальності фізичних осіб, що стали співучасниками або призвідниками злочину [3].

Що стосується безпосередньо стану реалізації міжнародних стандартів запобігання торгівлі людьми в Україні, слід зауважити, що наша держава є учасником міжнародних актів щодо співпраці та запобігання торгівлі людьми. Як зазначає О. Ємець, криміналізація торгівлі людьми в Україні відбулась у 1998 році, а з прийняттям 2001 року нового Кримінального кодексу відповідальність за такі дії передбачена ст. 149. Проте ця стаття мала суттєві недоліки, зокрема її диспозиція передбачала обов'язкове переміщення через державний кордон потерпілої особи.

В 2006 році приймається нова редакція цієї статті, яка більше відповідає реаліям сьогодення. Диспозиція статті передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Незважаючи на позитивні зміни, і в такому вигляді стаття має певні вади.

Еволюція формулювання кримінально-правової норми свідчить про бажання її удосконалити та підтверджує намір дотриматись зобов'язань щодо імплементації положень міжнародних актів у національне законодавство. Критика цієї оновленої редакції статті не припиняється, зокрема вказується на те, що нова стаття виявилась не бездоганною з точки зору юридичної техніки, що породжуватиме певні проблеми при її застосуванні. Є необхідність розширеного тлумачення таких понять, як «вербування», «переміщення», «шантаж», «уразливий стан особи», «переховування», «передача або одержання людини» з метою їх єдиного трактування та застосування правоохоронними органами. Роз'яснення таких понять з їх розмежуванням може подаватися в примітці до статті, а за відсутності такого – у постановах пленуму Верховного Суду України [4, с. 186–187].

Крім того, прийняття Україною у 2012 року Закону «Про протидію торгівлі людьми» суттєво наблизило українське законодавство до найкращих міжнародних стандартів в цій сфері. Відтак, українське законодавство в цілому відповідає положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі

людьми (стаття 149 Кримінального Кодексу України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми»). В Україні передбачено достатньо суворі та адекватні санкції за торгівлю людьми та пов'язані з нею злочини. У законі «Про протидію торгівлі людьми» міститься низка інноваційних положень, які стосуються захисту потерпілих від торгівлі людьми. Наприклад, з метою ефективної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми [5].

Можливо два варіанти розв'язання проблеми торгівлі людьми та надання допомоги і захисту особам, що постраждали від неї. Перший варіант полягає у розв'язанні проблеми торгівлі людьми шляхом здійснення системних заходів державними установами за рахунок бюджетних коштів. Недоліком зазначеного варіанта є те, що для його реалізації необхідні бюджетні кошти у значному обсязі. Другий, оптимальний варіант передбачає налагодження співпраці державних установ з громадськими організаціями, зокрема впровадження ефективного механізму взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми, за такими напрямками, як: організація інформаційно роз'яснювальної роботи серед населення, спрямованої на запобігання потраплянню в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми; підвищення професійного рівня спеціалістів, які надають допомогу особам, що постраждали від торгівлі людьми, здійснюють їх реабілітацію та соціальну реінтеграцію; проведення постійного моніторингу ефективності заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми; підвищення якості надання послуг особам, що постраждали від торгівлі людьми, зокрема шляхом впровадження стандартів надання соціальних послуг таким особам. Незважаючи на наявність законодавства, що передбачає протидію торгівлі людьми, проблемні аспекти правового регулювання не вичерпано [6].

Зокрема, згідно Дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини до основних організаційно-правових проблем порушення прав осіб, які страждають від торгівлі людьми, відносяться наступні: 1) стаття 17 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» визначає, що для забезпечення реалізації прав, передбачених Законом, особи, які постраж-

дали від торгівлі людьми, можуть бути направлені до одного з центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) або до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та притулків для дітей, у випадку, коли постраждала особа є неповнолітньою [7].

На основі проведеного дослідження, слід зазначити, що на сьогодні в нашій країні існує необхідність нормотворчої діяльності для забезпечення практичної реалізації міжнародних стандартів щодо запобігання торгівлею людьми. Нагальною є потреба у створенні ефективних механізмів державного управління міграційними процесами, які б сприяли запровадженню дієвих заходів з протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми.

1. Подшивалов В. Е. Незаконная миграция: международно-правовой поход. *Правоведение*. 2002. № 4. С. 63–65.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Пакт ООН від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

3. Декларація європейських рекомендацій з ефективних заходів щодо запобігання боротьби з торгівлею жінкам: Рекомендації Ради Європи від 24 квітня 1997 р. URL: http://lib.rada.gov.ua/DocDescription?doc_id=13034

4. Ємець О. Нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми в Україні. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 186–192.

5. Наскільки законодавство України у сфері протидії торгівлі людьми відповідає міжнародним стандартам? URL: http://www.lastrada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_274.html

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP120350.html

7. Про протидію торгівлі людьми: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

А. І. Кунтій,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Ю. Р. Тарасенко,

здобувач вищої освіти ступеня «магістр»
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТАКТИКА ОТРИМАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Успішне розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми значною мірою залежить від постійного вдосконалення професійної майстерності слідчих та осіб, що залучаються до сфери розслідування, від оволодіння ними науковими методами виявлення та розслідування цих видів кримінальних правопорушень. Неабияке значення має розробка методики розслідування торгівлі людьми, а також впровадження в слідчу практику науково обґрунтованих, ефективних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми.

Згідно з даними Офісу Генеральної прокуратури, протягом 2016 року було зареєстровано 115 кримінальних проваджень за ст. 149 КК України; у 2017 р. – 79; у 2018 р. – 270; у 2019 р. – 320. Окрім цього, протягом 2019 року зареєстровано 1068 кримінальних правопорушень за ст.126-1 Кримінального кодексу (далі – КК) України, з яких 778 особам повідомлено про підозру та складено і направлено до суду 755 обвинувальних вироків [1]. Статистичні дані свідчать про збільшення рівня домашнього насильства, а також торгівлі людьми та засвідчує актуальність нашого дослідження.

В ході дослідження, нами було проведено опитування слідчих, котрі брали участь у розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та домашнім насильством. Так, 95% респондентів визначили важливість для розслідування відібрання біологічних зразків. Таким чином, зазначене підтверджує актуальність нашого дослідження.

Перш за все слід визначити процесуальну підставу відібрання біологічних зразків. Так, відібрання біологічних зразків має здійснюватися за правилами для освідування, правовою підставою його проведення має бути постанова прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК України). Якщо особа відмовляється добровільно надати біологічні зразки, слідчий-суддя розглядає клопотання про їх примусове відібрання в порядку для тимчасового доступу до речей і документів. З цього приводу слушною є думка В. А. Колесника, що біологічних зразків, які можуть бути відібрані в особи, на час розгляду звернення сторін провадження до слідчого-судді не існує, до того ж не можна надавати тимчасовий доступ до тих об'єктів, яких в природі ще немає [2, с. 94].

Системний аналіз законодавчих актів, слідчої та судової практики у досліджуваних категоріях кримінальних проваджень, дав підстави визначити тактику відібрання біологічних зразків у особи:

1) Винесення постанови прокурора про відбирання біологічних зразків у особи та пред'явлення її особі, в котрої планується відібрання таких зразків, а також попередження про намір відео- чи фотофіксації.

2) Пропозиція особі добровільно надати необхідні біологічні зразки. Якщо особа відмовляється добровільно надати зразки для експертизи, то слідчий складає протокол, який в подальшому може стати підставою для звернення з клопотанням до слідчого судді про примусове відібрання зразків для проведення експертизи.

4) Безпосереднє відбирання біологічних зразків для експертизи. Відбирання вищезазначених зразків здійснюється слідчим чи прокурором, а за необхідності, за участю спеціаліста медика, судово-медичного експерта або лікаря.

5) Фіксування, шляхом складання протоколу про відбирання біологічних зразків, відеозапису та демонстрація відеозапису чи фотознімків, надання копії відповідного протоколу особі, у якій здійснювалося відбирання біологічних зразків, лише у разі, якщо такі дії проводилися примусово.

Слід зауважити, що залучення понятих в даному випадку проводиться на розсуд слідчого. Окрім цього, під час відбирання біологічних зразків не допускаються дії, що принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Слідчий та прокурор не мають права бути присутніми при відібранні таких зразків у особи іншої статі, коли це безпосередньо пов'язано з необхідністю оголити особу. Доказове значення висновків експерта, що базуються на дослідженні зразків, отриманих з такими порушеннями, зазначає Г. І. Глобенко, має бути поставлене під сумнів [3, с. 253].

Таким чином, слід підкреслити важливість відбирання біологічних зразків для експертизи в ході розслідування торгівлі людьми та домашнього насильства, тактика яких має свої особливості та потребує особливого алгоритму дій слідчого. Проте слід враховувати, що в процесі розслідування досліджуваних видів кримінальних правопорушень, тактика відбирання біологічних взірців в особи може різнитися.

1. Єдині звіти про кримінальні правопорушення за 2016–2019 р. URL: <http://www.gr.gov.ua> (дата доступу: 17.07.2020).

2. Колесник В. А. Залучення експерта сторонами кримінального провадження на стадії досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13. Число 3 (37). С. 87–96.

3. Глобенко Г. І. Отримання зразків для експертизи: процесуальні та криміналістичні аспекти. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народ. проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, ХНУВС. Харків, 2017. С. 252–253.

А. В. Мовчан,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ І РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТРУДОВОЮ ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ ЯК ОДНІЄЮ З ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

За даними Міжнародної організації праці (МОП) 21 млн осіб у світі залучені до примусової праці, яка приносить дохід у розмірі 150 млрд доларів США на рік. Наразі цей злочинний бізнес випереджає прибуток від торгівлі зброєю і наближається до прибутковості від наркоторгівлі [1].

За результатами дослідження, проведеного на замовлення Міжнародної організації з міграції (МОМ), понад 230 тис. українців постраждали від торгівлі людьми за період з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі [2].

За інформацією Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (ДБЗПТЛ), Національної поліції упродовж 2019 року поліцейські зареєстрували 306 кримінальних проваджень за ст. 149 КК України за вчинення злочинів у сфері торгівлі людьми, за 6 місяців 2020 року – 139 кримінальних проваджень.

Серед виявлених поліцією фактів торгівлі людьми найбільше зафіксовано фактів трудової експлуатації. Так, у 2019 році поліцейські викрили 135 фактів трудової експлуатації. Зокрема, поліцейські Дніпропетровської та Одеської області затримали членів злочинної групи, які вербували людей у трудове рабство. Зловмисники обирали людей, які перебували у скрутному матеріальному становищі, обіцяли їм високу зарплатню, соціальний пакет та комфортні умови праці. Натомість приму-

шували тяжко працювати на сільськогосподарських угіддях по 12–13 годин, а за будь-яку помилку жорстоко карали – били або позбавляли їжі. Потерпілі проживали у бараках на території колишньої жіночої колонії-поселення [3].

Наразі використання рабської праці є серйозним викликом для суспільства. Головними країнами працевлаштування для українців є Польща, Російська Федерація, Італія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Португалія. Через Болгарію українці потрапляють до Греції, Туреччини, на Кіпр. Переважно з України вивозять чоловіків молодшого або середнього віку: від 20 до 40 років.

За офіційними даними Державної міграційної служби та Державної прикордонної служби на постійній основі за межами України працює 3,2 млн осіб. За інформацією Мінсоцполітики непостійно працює від 7 до 9 млн осіб. Найбільше українців працює у Польщі – близько двох млн осіб. Наразі Польща перебуває на першій сходинці за кількістю трудових мігрантів з України (38,9%), на другому місці залишається Російська Федерація (26,3%), за ними йдуть Італія (11,3%) та Чехія (9,4%) [4, с. 13]. За підрахунками Національного банку України (НБУ), обсяг приватних переказів у 2019 році досяг майже 12 млрд доларів США [5].

Актуальність проблеми виявлення фактів торгівлі людьми посилюється також латентністю зазначених злочинів, специфікою їх вчинення, особливостями отримання первинної інформації щодо фактів торгівлі людьми, складністю документування протиправної діяльності.

Торгівлею людьми займаються, як правило, злочинні угруповання з досить високим рівнем організованості, зокрема, за 6 місяців 2020 року зареєстровано 35 кримінальних правопорушень за ст. 149 КК України, вчинених організованими злочинними групами.

Вони створюються переважно на ґрунті особистих знайомств, до їх складу входять як громадяни України, так і іноземці, особи, раніше не судимі, які мають зв'язки з кримінальними елементами.

У більшості випадків для вчинення злочинів злочинці використовують досить розгалужені корумповані зв'язки з працівниками відповідних державних органів, установ та організацій.

З метою виявлення ознак торгівлі людьми оперативні підрозділи ДБЗПТЛ здійснюють пошук первинної інформації, до якої відносяться: звернення і заяви громадян; повідомлення на телефони «гарячої лінії» або «телефони довіри»; інформація, отримана з оперативних джерел, які мають доступ до злочинного середовища; інформація, отримана від структурних підрозділів Національної поліції (зокрема, протидії наркозлочинності, стратегічних розслідувань, кіберполіції, міжнародного поліцейського співробітництва тощо); інформація від інших суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми (Мінсоцполітики; МЗС; МОЗ; Держприкордонслужби; міграційної служби; СБУ; облдержадміністрацій; центрів, які надають допомогу постраждалим від торгівлі людьми; органів місцевого самоврядування; підприємств, установ та організацій, які здійснюють свою діяльність у сфері надання допомоги постраждалим; громадських організацій та окремих громадян); інформація, отримана із засобів масової інформації, мережі Інтернет, оголошень; інформація, отримана від посольств, консульств та правоохоронних органів іноземних держав; інформація, отримана від громадських (неурядових) організацій; інформація, отримана у ході документування суміжних кримінальних правопорушень.

Особливості виявлення фактів торгівлі людьми з метою трудової експлуатації полягають у наступному:

1) слід організувати постійне вивчення кримінальних проваджень, відкритих за ст. 190 (шахрайство) КК України;

2) доцільно приділяти увагу кримінальним провадженням, відкритим за ст. 172 (грубе порушення законодавства про працю) КК України;

3) в Україні все частіше фіксуються випадки внутрішньої торгівлі людьми з метою трудової експлуатації (на будівництві, у сільському господарстві, жебрацтві тощо), а також коли Україна виступає, як країна призначення;

4) необхідно залучати негласних працівників, які здатні отримувати необхідну оперативну інформацію про осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми.

Одним із актуальних завдань правоохоронних органів є здійснення постійного моніторингу ЗМІ, мережі Інтернет (у тому числі соціальних мереж) з метою виявлення пропозицій працевлаштування за кордоном. Водночас зазначимо, що інформація, яка розміщена в мережі Інтернет, практично не потрапляє до зони правового регулювання. Інформація кримінального характеру може бути розміщена на сайтах, які належать як юридичним, так і фізичним особам. Інформаційний сайт може фізично розміщуватись на комп'ютері, що знаходиться на іншому континенті, але при цьому забезпечується доступ до нього по всій території країни.

При плануванні заходів по оперативно-розшуковій справі необхідно передбачити комплекс заходів, зокрема: придбання джерел оперативної інформації; здійснення оперативно-технічних заходів для встановлення всіх учасників та їх намірів; здійснення візуального спостереження за фігурантами; використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів.

До завдань оперативних підрозділів подальшого характеру відносяться: виявлення й усунення причин і умов, що сприяють учиненню торгівлі людьми; забезпечення оптимальних умов для проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в межах кримінального провадження; ужиття заходів по забезпеченню відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочинною діяльністю.

Викриттю злочинної діяльності може сприяти й налагодження постійного обміну інформацією з підрозділами Держприкордонслужби України про факти затримання осіб під час спроби незаконного перетину державного кордону (у випадках, коли вони вивозяться за кордон за підробленими документами або взагалі без таких документів).

При оперативному документуванні злочинних дій осіб, які займаються торгівлею людьми, найбільш ефективним є здійснення аудіо-, відео контролю особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263–265 КПК України. Крім того, оперативні підрозділи можуть здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 КПК України, здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Реалізацію наявних оперативно-розшукових матеріалів необхідно проводити після встановлення достовірних даних про реальний механізм торгівлі людьми у кожному конкретному випадку, фактичну участь у злочинних діях всіх причетних до них осіб, у тому числі й службових осіб державних органів, установ, організацій, за допомогою яких здійснювалася така торгівля.

1. У 2019 році поліцейські викрили вісім ОЗГ, які займалися торгівлею людьми – Артем Крищенко. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/u-2019-roczy-policzejski-vikrili-visim-ozg-yaki-zajmalisya-torgivleyu-lyudmi-artem-krishhenko/>

2. Торгівля людьми та трудова експлуатація перетворюються на чуму XXI століття. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/434859.html>

3. Протидія торгівлі людьми. URL: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

4. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с.

5. Обсяг переказів в межах України у 2019 році зріс майже на 40%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyag-perekaziv-v-mejah-ukrayini-u-2019-rotsi-zris-mayje-na-40>

О. Б. Мороз,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД

З 1 січня 2013 Україна вперше брала участь в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Серед іншого, Україна має намір приділяти увагу консолідації зусиль ОБСЄ у боротьбі з тероризмом, торгівлею людьми і наркотичними засобами, кіберзлочинністю, організованою транскордонною злочинністю та питанням захисту фундаментальних прав і свобод людини на просторі ОБСЄ [1, с. 131].

Між тим, правозахисники відзначають, що, з одного боку, Україна знаходиться серед світових лідерів за масштабами торгівлі людьми. Україна є країною походження, транзиту та дедалі частіше – призначення торгівлі людьми – таке визначення масштабам цього явища у державі дала Міжнародна організація з міграції. З 2000 року жертвами торгівлі людьми стали майже 9 тисяч українців (це ті люди, які отримали допомогу МОМ) [2], а за 28 рік незалежності України – близько 120 тисяч українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що упродовж останнього десятиріччя торгівля людьми на брала масштабного, загрозливого характеру для національної безпеки багатьох європейських країн, які намагаються виробити спільну політику та механізми державного управління для її протидії [1, с. 131]

У сучасну епоху глобалізації все більшої гостроти набуває питання транскордонної міграції. Перш за все тому, що це явище дало початок ще одному різновиду міжнародної злочинності, окрім наркоторгівлі та торгівлі зброєю, – торгівлі людьми.

Безумовно, це є порушенням всіх прав і свобод людини, закріплених у Загальній декларації прав людини [3], прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році.

Найбільшу тривогу викликає ріст об'ємів незаконного вивозу жінок і дітей з рідних країн за кордон для використання в цілях сексуальної експлуатації та примусової праці. Між тим, підпільна проституція сприяє розповсюдженню інфекцій, що передаються статевим шляхом, зокрема СНІДу. Останнім часом зустрічаються також випадки використання людей для трансплантації органів, адже нестача донорського матеріалу та його висока вартість приваблюють кримінальні структури [1, с. 131].

На зростання явища торгівлі людьми мають вплив наступні фактори:

- глобалізація економіки і підвищення трудової мобільності (міграції);
- ріст попиту на так звані «послуги приватного характеру» в розвинутих країнах;
- зростаючий рівень безробіття серед жінок;
- збільшення кількості населення, що живе за межею бідності в країнах, що розвиваються;
- збільшення кількості людей, що користуються Інтернет, який майже не контролюється з точки зору закону і нерідко використовується зі злочинною метою [4].

На сьогоднішній день встановлені сім критеріїв, за якими оцінюється діяльність урядів різних держав. Серед них:

- чи докладає уряд активних зусиль для розслідування і переслідування в судовому порядку актів торгівлі людьми на території своєї держави;
- чи захищає жертв работоргівлі;
- чи проводить акції просвіти населення для запобігання торгівлі людьми;
- чи співпрацює з іншими державами;
- чи докладає зусиль до переслідування в судовому порядку державних посадових осіб, яку приймають участь в работоргівлі, чи сприяють їй та ін. [5, с. 49].

Окрім реформування законодавства *щодо врегулювання питань торгівлі людьми, в різних країнах світу необхідно вжити таких заходів:*

1. Підвищити рівень інформованості:

- країни повинні фінансувати та організовувати інформаційні кампанії з метою попередження торгівлі людьми, які мають здійснюватись у співпраці з неурядовими організаціями;
- групи особливого ризику необхідно забезпечувати інформацією щодо методів вербування, використовуваних торговцями людьми, про законні вимоги для міграції до інших країн і про можливості заробітку в таких країнах.

2. Розглянути проблеми економічного і соціального стану жінок у країнах походження:

- ліквідація насильства проти жінок у всіх сферах громадського життя, а також надання захисту і допомоги жертвам насильства;
- необхідно дати законодавче визначення насильству і забезпечити, щоб усі форми насильства вважалися злочинними і підлягали покаранню відповідно до кримінального законодавства, а також ефективно переслідувалися державними органами;
- варто вести збір статистичних даних із проблемами насильства за статевою ознакою, а також проводити дослідження про ступінь його поширеності, про його причини і наслідки;
- ведення антидискримінаційного законодавства, надання жінкам надійних засобів захисту проти всіх форм дискримінації у сфері зайнятості, зокрема у доступі до робочих місць, професійному навчанні, визначенні заробітку або звільненні;
- ліквідація маргіналізації жінок у нестабільних і низькооплачуваних секторах економіки;
- введення рівного поділу сімейних обов'язків між чоловіками і жінками через використання в трудовому і соціальному законодавстві поняття «відпустка з догляду за дитиною» замість «декретна відпустка».

3. Розробити імміграційну політику у країнах призначення:

- створити додаткові можливості для осіб, які бажають легально мігрувати з метою одержання роботи, освіти і професійної підготовки.

4. Змінити статус перебування жертв торгівлі людьми:

- утримуватися від негайного вислання осіб, які постраждали від торгівлі людьми, через їхній нелегальний статус;

- варто надати такій особі дозвіл на перебування, принаймні, на період розгляду, який має складати щонайменше 6 місяців; дозвіл має містити доступ до медичної, психологічної, соціальної та юридичної допомоги, фізичний захист і можливість легального працевлаштування;

- держава повинна надати притулок особам, які постраждали від торгівлі людьми;

для цього державна влада повинна розглядати жертв торгівлі людьми як «членів певної соціальної групи» відповідно до Конвенції про статус біженців.

5. Посилити і вдосконалити захист жінок і дітей в країнах «постачальниках» і скоротити ринок послуг в «приймаючих» державах Північної Америки, Азії і Європи.

6. Важливим є створення всеохоплюючої транснаціональної стратегії, яка повинна включати в себе:

- способи захисту жінок і дітей від злочинців;

- ефективну систему розслідування і притягнення до відповідальності.

7. Позитивний вплив справить контроль Інтернету, так як переміщення може відбуватися як фактично, так і віртуально (за допомогою передачі фотокарток).

8. Важливим є розвиток спеціальних навчальних програм у рамках ВНЗ і закладів підготовки працівників правоохоронних органів.

9. Окрім того, потрібно сприяти працевлаштуванню молоді.

10. Постійно контролювати діяльність туристичних організацій і здійснювати її моніторинг.

11. Проводити спеціальні «гарячі» лінії, широку роз'яснювальну роботу.

12. Створювати мережу антикризових центрів [5, с. 51].

З метою ефективного регулювання міграційними процесами, країнами Європейського Союзу було розроблено єдину

політику, фінансові інструменти та механізми, що спрямовані на удосконалення державного управління міграційними процесами на національному та наднаціональному рівнях. Ця амбітна мета була реалізована в форматі реалізації зовнішньої політики ЄС, що має назву «Європейська політика сусідства».

Для України нагальною є потреба створення ефективних механізмів державного управління міграційними процесами, які б сприяли запровадженню дієвих заходів з протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми. Важливою складовою процесу є використання європейського досвіду державного управління з протидії незаконній міграції та торгівлі людьми зокрема [1, с. 133].

1. Буреш І. В. Європейський досвід державного управління з протидії людьми. *Економіка і право*. 2013. № 5. С. 131–133.

2. Солонина Є. Україна в ОБСЄ очолить боротьбу з торгівлею людьми. *Радіо Свобода Європейський простір*. URL: <http://eu.prostir.ua/view/255995.html?print>.

3. Святун О. В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми: автореферат. Київ, 2005.

4. Аніщук Н. До проблеми работоргівлі жінками. *Право України*. 2002. № 9.

5. Дядюра К. О. Засоби протидії торгівлі людьми: міжнародно-правовий досвід. *Форум права*. 2007. № 2. С. 48–53. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07dkompd.pdf>

В. В. Навроцька,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ (DE LEGE FERENDA)

Кримінальне законодавство у разі позитивної поведінки винного передбачає можливість застосування до нього заохочувальних заходів. За таких умов існує колізія між невідворотністю відповідальності та пом'якшення шкоди, завданої потерпілому. Ставлячи на шальки терезів ці цінності, законодавець надає перевагу більш значному інтересу.

У вітчизняному кримінальному законі відсутнє положення про звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила діяння, передбачене ч.1 ст. 149 КК України у разі, якщо вона добровільно звільнила потерпілого, сприяла розкриттю вчиненого злочину. А даремно!

Пропоную такі умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила діяння, передбачене ч. 1 ст. 149 КК України:

1) Цей злочин повинен бути вчинений вперше. Передусім це означає, що особа раніше не вчиняла подібних злочинів, або ж хоча б і вчиняла, але строки давності притягнення до кримінальної відповідальності уже спливили;

2) Другою умовою, на мою думку, має бути добровільне звільнення потерпілого (тобто, рішення про таке звільнення винний має прийняти за власною волею, без будь-якого втручання працівників правоохоронних органів; при цьому усвідомлюючи можливість не вчиняти подібні дії).

Мотиви ж добровільного звільнення потерпілого можуть бути найрізноманітнішими: страх покарання чи сором за вчинене, жаль до жертви торгівлі людьми тощо. Суб'єкт повинен

діяти за власною волею, а відповідне рішення може бути прийняте як самостійно, так і на підставі порад інших людей.

3) Третьою умовою, що її слід дотримуватися при звільненні від кримінальної відповідальності за торгівлю людьми (поряд з іншими) має бути сприяння розкриттю злочину. Сприяння розкриттю аналізованого злочину могло б проявлятися у: а) добровільному повідомленні винним про вчинений ним або за його участі злочину (про що правоохоронним органам ще невідомо) або ж про його епізоди; б) викритті інших співучасників, в) вказівці на потерпілих від злочину чи свідків, г) у наданні доказів у справі, д) вказівці місць знаходження речових доказів; е) наданні сприяння щодо встановлення причин та умов вчинення злочину тощо.

Сприяння розкриттю злочину повинно проявлятися не тільки у тому, що підозрюваний/ обвинувачений намагається брати участь у провадженні окремих слідчих (розшукових) заходів. Ініціатива у проведенні окремих таких заходів (спрямованих на розкриття злочину) щодо збирання й фіксації доказової інформації якраз і має виходити від підозрюваного/ обвинуваченого. Власне, його дії та ініціатива повинні сприяти розкриттю злочину, скоротити матеріальні та часові витрати на здійснення процесуальних процедур, а також відшкодування шкоди потерпілому.

Із урахуванням висловлених пропозицій, спрямованих на удосконалення КК України, пропоную доповнити ст. 149 КК України частиною четвертою наступного змісту:

«Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачене частиною першою цієї статті, підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за умови, що вона добровільно звільнила потерпілого та активно сприяла розкриттю злочину».

О. І. Огірко,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного та аналітичного
забезпечення діяльності правоохоронних органів
факультету № 2 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сучасний світ вже неможливо уявити без інформаційних технологій, які охоплюють усі сфери суспільного життя. Досягнення у сфері комп'ютерних технологій, масова комп'ютеризація та розвиток сучасних інформаційних технологій стали не тільки головною рушійною силою прогресу, але і засобом спілкування між людьми, компаніями, державами, новою формою торгівлі та навчання.

У стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України, також передбачено підвищення ефективності роботи і взаємодії через максимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації завдань органами системи МВС [1].

Тому, доцільно, приділити увагу питанням розробки, експлуатації, технічного обслуговування, контролю і оцінки технологій, що використовуються спеціалістам і практикам в боротьбі з торгівлею людьми. Використання спеціалізованих інформаційних технологій та мереж дасть поштовх до розроблення нових концепцій у сфері протидії торгівлі людьми.

У різних країнах вже здійснюється ряд ініціатив по використанню технологій в боротьбі з торгівлею людьми. Наприклад, коаліція «Технології проти торгівлі людьми», яка об'єднує технологічні компанії і користуються підтримкою міжнародних організацій, як Організація з безпеки і співробітництва в Європі та Міжнародна організація з міграції, виявила

більше 260 технологічних інструментів, що застосовуються в боротьбі з торгівлею людьми. Ці інструменти коливаються від простих мобільних додатків, які інформують вразливих громадян про ризики трудової експлуатації, до більш складних технологій, як-от супутникова зйомка і геопросторового картування, що використовуються для виявлення і встановлення місце знаходження груп населення, які проживають в віддалених районах і дають серйозні підстави для підозр у причетності до незаконної діяльності та проведення додаткового розслідування.

До найбільш перспективних інформаційних технологій, для організації профілактики торгівлі людьми можна віднести: технології сучасних медіа (ЗМІ, соціальна реклама); сучасні засоби зв'язку («гарячі» лінії, колл-центри, засоби миттєвого обміну інформацією); віртуальні технології (WWW, Веб 2.0, соціальні медіа, групи новин, електронна пошта та списки розсилки, системи обміну повідомленнями (ICQ), Skype, Zoom, Telegram, хмарні технології) [2]. Інтернет, соціальні мережі, групи новин, електронна пошта та списки розсилки, Skype, хмарні технології мають великі можливості щодо якісної організації профілактики торгівлі людьми. Однак через те, що вони майже не контрольовані, а світ Інтернету безмежний, і десятки тисяч веб-сайтів, чатів, додатків і мережових-відеоігор, серед іншого, можуть бути пов'язані зі злочинними угрупованнями, що займаються торгівлею людьми. Тому такі під час використання таких інформаційних технологій фахівцями, робота яких спрямовану на протидію торгівлі людьми, необхідно враховувати відповідні ризики.

Новітні технології все ширше застосовуються в рішенні багатьох традиційних проблем, включаючи торгівлю людьми. Вони здатні робити прогнози, розробляти рекомендації і приймати рішення незалежно і без втручання людини. За допомогою інформаційних технологій полегшується взаємодія та обмін даними між правоохоронними органами різних країн, протидіяти транснаціональній злочинності за рахунок відсутності кордонів у глобальній мережі [3].

Використання інформаційних технологій для протидії торгівлі людьми дозволить:

- значно розширити збір даних і пошук інформації про форми, масштаби і характер неправомірного використання технологій для сприяння торгівлі людьми, особливо в Інтернеті;
- нарощувати експертний потенціал та розширювати можливості фахівців-практиків у всіх секторах, для того, щоб максимально використовувати технології для боротьби з торгівлею людьми;
- допомагати правоохоронним органам забезпечувати свою присутність в онлайн-світі, проводити попереджувальні операції, отримувати відповідні докази і використовувати наявні технічні засоби боротьби з торгівлею людьми;
- активніше сприяти впровадженню технологічних рішень, що дозволяють виявляти потерпілих і факти торгівлі людьми.

1. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm.

2. Данильчук Л. О. Методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Методичні аспекти соціально-педагогічної діяльності: монографія / за заг. ред. Л. О. Данильчук, І. Ф. Лизун. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2017. С. 40–122.

3. Бочковий О. В. Віртуальні сподівання реальних результатів у інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності підрозділів кримінальної поліції України. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції*: зб. наук. ст. за матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Львів, 23 берез. 2018 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 33–40.

А. Є. Пастух,
начальник Сокальського відділу
Червоноградської місцевої прокуратури,
аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

**РІШЕННЯ СУДУ,
ПРИЙНЯТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
РОЗГЛЯДУ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
НА СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ**

Проблематика розгляду питання рішень суду за результатами розгляду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності на стадії підготовчого провадження, яке скеровано до суду прокурором, при наявності встановлених обставин звільнення від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування, полягає у відсутності, в чинному КПК України, чіткого порядку розгляду вказаного клопотання судом.

Питання розгляду судом клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності на стадії підготовчого провадження, яке скеровано до суду прокурором, при наявності встановлених обставин звільнення від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування неодноразово ставали предметом наукових досліджень наступних вчених: Ю. В. Баулін, Т. О. Гончар, О. С. Козак, М. О. Красій, А. В. Лапкін, С. В. Сахнюк, І. А. Тітко та інших.

Слід відзначити, що роботи вказаних науковців мають вагому наукову та практичну цінність, однак у вказаній статті пропонується розглянути, які рішення приймають суди на стадії підготовчого провадження за результати розгляду клопо-

тання, скероване до суду прокурором, про звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 149 КК України.

Визначення поняття звільнення від кримінальної відповідальності наведено в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23.12.2005 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності», згідно якої вбачається, що звільнення від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України.

Поряд з цим в науковій літературі точиться суперечності щодо конституційності інституту звільнення від кримінальної відповідальності, яка полягає в тому, що для застосування звільнення особи від кримінальної відповідальності відповідно до чинного законодавства потрібно встановити, що ця особа вчинила злочин, тобто сам факт звільнення особи від кримінальної відповідальності свідчить про визнання особи винуватою і вимагає відповідно до ч. 1 ст. 62 Конституції України винесення обвинувального вироку суду.

На думку Ю. В. Бауліна жодна зі складових презумпції невинуватості при звільненні від кримінальної відповідальності не страждає.

Однак, суди в повній мірі не дотримуючись вимог законодавства в ухвалі про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК України зазначаючи, що обвинувачений вчинив злочин.

Так, ухвалою Червоноградського міського суду Львівської області від 08.12.2015 у справі № 459/2752/15-к, зазначено, що саме судом встановлено, тобто, що обвинувачений вчинив злочин.

Такі, твердження в ухвалі суду про звільнення від кримінальної відповідальності повністю не відповідають п. 2 статті 6

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно якої кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку. Аналогічна позиція закріплена в ст. 62 Конституції України.

У справі Грабчук проти України Європейський суд з прав людини визнав порушення ч. 2 ст. 6 Конвенції (презумпція невинуватості) та наголосив, що при закритті провадження у суді за строками давності суд не повинен висловлюватись у термінах, які не залишають сумніву щодо погляду на те, що заявниця вчинила злочин.

Зокрема, у рішенні від 4 грудня 2000 року слідчий використав слова: в діях [заявниці] є склад злочину та моменту, коли [заявниця] вчинила злочин, а суд зазначив, що в діяннях заявниці вбачаються ознаки злочину, передбаченого ст. 167 КК України.

Такі твердження суперечать презумпції невинуватості, а тому дії українського суду ЄСПЛ визнав такими, що порушують Конвенцію з прав людини.

У відповідності до вимог п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд має право закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 цього Кодексу.

Верховний суд України в «Аналізі судової практики застосування норм закону про звільнення від кримінальної відповідальності (покарання) у зв'язку із закінченням строків давності» зазначив, що скеровані до суду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд розглядає у підготовчому судовому засіданні, судові рішення щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності і закриття кримінального провадження постановляються у формі ухвали. При цьому суд залежно від обставин керується ст.ст. 12, 44, 49 КК України, ст.ст. 91, 283-288, 314, 315, 349, 350, 368-372 КПК України.

Такої ж думки дотримується Тітко І.А. та зазначає, що рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності

суд приймає не в ході судового розгляду, а під час підготовчого засідання (п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України).

Однак, в повній мірі погодитись із вказаним не можна, оскільки, що робити в тій ситуації, коли обвинувачений підтримує клопотання прокурора про звільнення, а потерпілий на погоджується з ним, з мотивів невірної кваліфікації, при якій остання не дозволяє звернутись до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності, у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, чи з інших підстав.

За таких обставин виникає ситуація, коли суд фактично під час підготовчого провадження не вправі допитувати свідків та інших учасників, а також досліджувати докази, щоб переконатись чи вірно кваліфіковано дії обвинуваченого, що у сукупності відноситься до перевірки клопотання на дотримання вимог КПК України, а не винуватості чи невинуватості обвинуваченого.

В такому випадку було б доцільнішим виносити ухвалу про призначення такого клопотання до судового розгляду, в ході якого згідно вимог КПК України після дослідження всіх доказів та обставин можна дійти до переконання, що таке клопотання підлягає до задоволення.

Аналогічно позицію також підтримував Апеляційний суд Львівської області, який постановив ухвалу у справі № 459/2752/15, де зазначив, що органом досудового розслідування дії ОСОБА_2 кваліфіковані за ст. 124 КК України як умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони, що є злочином невеликої тяжкості, за який передбачено покарання у виді обмеження волі.

В суді першої інстанції та в апеляційному суді потерпілий ОСОБА_4, вважаючи таку кваліфікацію неправильною, наполягає на наявності в діях ОСОБА_2 складу тяжкого злочину, передбаченого ч.1 ст. 121 КК України.

З матеріалів провадження вбачається, що в суді першої інстанції при розгляді клопотання були допитані лише ОСОБА_2 і потерпілий ОСОБА_4, при цьому інші докази, на

які покликався прокурор у своєму клопотанні, в суді не досліджувались.

Постановляючи ухвалу, суд першої інстанції не дав оцінки показанням ОСОБА_2 та потерпілого ОСОБА_4 (які істотно різняться між собою), не навів в ухвалі належного обґрунтування та мотивів прийнятого рішення й таким чином не перевіряв обґрунтованості клопотання прокурора (в тому числі й щодо правильності кваліфікації дій ОСОБА_2, зважаючи на позицію потерпілого), а відповідно дійшов передчасного висновку про наявність передбачених законом підстав для звільнення ОСОБА_2 від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження.

Оскільки судові рішення про звільнення ОСОБА_2 від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК України ухвалені на неповно з'ясованих обставинах і не містять належних, достатніх мотивів та підстав його ухвалення, тобто є необґрунтованим і невмотивованим, воно судом апеляційної інстанції скасовано з призначенням у суді першої інстанції нового розгляду.

А також, Апеляційний суд зазначив, що у зв'язку з цим доводи потерпілого щодо кваліфікації дій ОСОБА_2 підлягають ретельній перевірці в ході судового розгляду.

На підставі наведеного вище пропонується внести зміни в чинний КПК України, де чітко викласти порядок дій суду, яким чином він може перевіряти клопотання на дотримання вимог КПК України.

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова

Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23.12.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>.

4. Рішення Європейського Суду з прав людини. Справа «Грабчук проти України», Заява № 8599/02 від 21.09.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_118#Text.

5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54162471>.

6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55358500>

7. Баулін Ю. В. «Звільнення від кримінальної відповідальності». *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1).

8. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право. 2013.

9. Коли час амністує злочин. *Закон і Бізнес*. Вип. № 18 (1264). URL: https://zib.com.ua/ua/123394-vsu_proanalizuvav_praktiku_schodo_zvinennya_vid_vidpovidaln.html.

О. Р. Пелешак,
аспірат кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В КІБЕРПРОСТОРІ

Сучасний розвиток інформатизації суспільної діяльності окрім позитивних досягнень може супроводжуватися суспільно небезпечними діями в кіберпросторі, які загрожують не лише окремим фізичним чи юридичним особам, але й критичній інфраструктурі держави в цілому чи її окремим системам або об'єктам. Не зважаючи на різні погляди учених на поняття «кібердиверсія», загальноновизнано, що одним з її обов'язкових додаткових об'єктів, поряд з основним – безпекою держави, є життя та здоров'я людей, тобто шкода заподіяна інтересам, здоров'ю, праву і свободі людини [1, с. 229, 235].

Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 року, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 року, ратифіковані Україною, та інші міжнародні нормативно-правові акти визнають, що кіберзлочинність загрожує не лише національній безпеці окремих країн, але і безпеці людства та міжнародному правопорядку. Тому, зважаючи на те, що зловмисники дедалі більше використовують для таких злочинів кіберпростір, особлива увага тепер приділяється цифровим аспектам проблеми, включно із необхідністю інформування людей про принципи кібер-гігієни та безпечного користування Інтернетом [2]. Обізнаність користувача та дотримання ним правил інформаційної безпеки набувають особливого значення, оскільки часто злочинці користуються його безвідповідальністю або непоінформованістю.

Підкреслює актуальність досліджуваної проблеми і те, що посольство США в Україні у 2020 році оголосило Конкурс проєктів з протидії торгівлі людьми. І два з трьох запропонованих

напрямів відповідають сучасним викликам, які постали перед українськими правоохоронцями у пошуках рішень щодо протидії торгівлі людьми у кіберпросторі, а саме: 1) кіберзлочинність та торгівля людьми: протидія сучасним тенденціям та покращення протидії торгівлі людьми в кіберпросторі; підвищення обізнаності потенційних жертв та покращення ефективності превентивних заходів щодо сучасних методів торгівлі людьми; 2) кіберзлочинність та експлуатація дітей (як одна із форм торгівлі людьми): підвищення обізнаності серед потенційних жертв та превентивні заходи щодо сучасних методів експлуатації дітей з використанням цифрових технологій. Відзначено, що перевага надається проектам, які реалізуються у співпраці з правоохоронними органами та органами судової влади [3].

Державні механізми боротьби з кіберзлочинністю в Україні використовують як заходи економічного, політичного, виховного та іншого характеру, так і комплекс спеціальних заходів, спрямованих на безпосереднє подолання такого виду злочинів, який включає правові, технічні, процедурні, організаційні заходи та міжнародну співпрацю. Важливим аспектом в протидії торгівлі людьми у кіберпросторі залишається залучення громадських організацій, шкіл, інформаційних центрів та закладів вищої освіти.

Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки в Україні здійснюється у відповідності із Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 03.07.2020 № 2163-VIII, Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15.03.2016 року № 96/2016 із змінами від 28.01.2020, указом Президента України «Про Національний координаційний центр кібербезпеки» від 07.06.2016 року № 96/2016 із змінами від 28.01.2020 та ін.

Вітчизняні науковці наголошують на важливості системного підходу до розроблення нових концепцій у сфері протидії торгівлі людьми. Зазначаючи, що лише поєднання наукового підходу, досліджень у даній сфері та аналітичної роботи дасть реальний якісний результат, який має стати основою прийнят-

тя подальших рішень та вироблення державних стратегій [4, с. 121]. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних засад адміністративно-правового регулювання кібербезпекової політики зробили І. В. Арістова, О. В. Скрипнюк, Р. А. Калюжний, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, Є. А. Макаренко, І. М. Сопілко, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець, В. А. Ліпкан, І. В. Діордіца та ін. Однак, правові заходи щодо забезпечення кібербезпеки (в т. ч. і для протидії торгівлі людьми), організаційна-технічна структура органів боротьби із кіберзлочинами, їх взаємодія між собою та з відповідними міжнародними структурами потребують подальшого вдосконалення.

Особливої уваги потребує підготовка та навчання майбутніх фахівців із кібербезпеки, які мають бути не лише обізнаними із законодавством в сфері кібербезпеки, але й володіти навиками пошуку інформації з використанням відкритих і відомчих інформаційних ресурсів, її аналізу, розуміти механізм вчинення таких злочинів, швидко приймати рішення та бути готовими до оперативних завдань, оскільки частину мережних ресурсів складно виявити без застосування оперативно-розшукових заходів.

1. Пелешак О. Р. Кібердиверсія як форма сучасної диверсійної діяльності. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія юридична*. № 3. Львів: ЛьвДУВС, 2017. С. 225–243.

2. OSCE. Протидія торгівлі людьми. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/107307> (дата звернення: 07.08.2020).

3. Посольство Сполучених штатів Америки. Відділ з правоохоронних питань. Конкурс проєктів з протидії торгівлі людьми. URL: <http://ua.usembassy.gov> (дата звернення: 07.08.2020).

4. Рудий Т. В., Зачек О. І., Кулешник Я. Ф. До питання захисту спеціалізованих комп'ютерних мереж підрозділів Національної поліції України, які використовуються у протидії торгівлі людьми. *Експлуатація як складова торгівлі людьми: виміри, тенденції та шляхи протидії*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 червня 2019 року). Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 120–124.

С. І. Пічкурено,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,
(Національна академія внутрішніх справ),

О. В. Злагода,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

На даному етапі розвитку українського суспільства організована злочинність стала одним із визначальних факторів, що загрожують національній безпеці і стабільності в державі.

Діяльність організованої злочинності активізувалася у таких сферах, як торгівля наркотиками, шахрайство з фінансовими ресурсами, шахрайство у сфері страхування, вбивства «на замовлення», торгівля людьми, «відмивання» доходів, отриманих злочинним шляхом, вимагання, незаконна торгівля зброєю, викрадення й контрабанда автомобілів, комп'ютерні злочини тощо.

Ці злочини мають високий ступінь суспільної небезпеки, їх вчинення викликає резонанс у суспільстві, напруженість у міжнародних відносинах.

Особливу суспільну небезпеку становить діяльність організованих злочинних угруповань під час скоєння ними злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, серед яких примусова праця, рабство, звичаї подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебрацтві, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини [1].

Факти, які були отримані правоохоронними органами України в рамках проведених розслідувань протягом останніх років, а також аналіз інформації, одержаної з інших джерел, переконують в тому, що проблема торгівлі людьми становить серйозну загрозу в Україні. При цьому проблема в Україні має багатовекторне спрямування, оскільки пов'язана з вербуванням, переміщенням та експлуатацією людей за межами державних кордонів, всередині самої країни та із ввезенням іноземців для використання їхньої праці в Україні [2].

Питання взаємодії під час попередження та розслідування злочинів постійно знаходяться в полі зору вчених та практичних працівників серед яких М. І. Андрієнко, М. О. Васильєва, А. М. Орлеан, Є. Ф. Стрекалов, В. М. Підгородинський, Є. Д. Скулиш, О. В. Святун, В. В. Матвійчук, О. М. Ємець, М. О. Шилін, Д. Й. Никифорчук, С. С. Яценко та ін.

На думку практичних працівників, яку підтримуємо і ми, одним із напрямків удосконалення протидії торгівлі людьми є належна взаємодія оперативних і слідчих підрозділів НП України з моменту заведення оперативно-розшукових справ.

Проте на сьогодні дослідження щодо проблем та шляхів вдосконалення взаємодії оперативних і слідчих підрозділів у протидії торгівлі людьми, висвітлено недостатньо, що потребує подальшого аналізу, зокрема нормативно-правового забезпечення взаємодії.

При заведенні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину пов'язаних з торгівлею людьми підслідного слідчим Національної поліції України, начальник оперативного підрозділу звертається до начальника слідчого підрозділу про закріплення за ОРС слідчого.

Починаючи з цього моменту слідчий забезпечує методичне супроводження ОРС та надає практичну допомогу оперативному підрозділу в плануванні та проведенні оперативно-розшукових заходів, що в подальшому використовуються для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні. У разі встановлення під час проведення оперативно-розшукових заходів фактичних даних, що

свідчать про ознаки злочину в діяннях окремих осіб та груп, але якщо їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження, начальник оперативного підрозділу інформує про це начальника слідчого підрозділу і лише після закінчення їх проведення матеріали ОРС виносяться на розгляд оперативної наради для розроблення спільних заходів з їх реалізації.

З метою використання зібраних оперативних матеріалів в кримінальному процесі складається план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується начальниками слідчого та оперативного підрозділів. В плані передбачаються відповідні оперативно-розшукові заходи, їх виконавці та заходи, щодо легалізації зібраних матеріалів як підстав для початку досудового розслідування [3].

В подальшому, взаємодія оперативних і слідчих підрозділів реалізується шляхом давання оперативним підрозділам письмового доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом [4].

Отже, процес взаємодії оперативних і слідчих є процес складний, багатогранний і безперервний. Належна організація взаємодії оперативних і слідчих підрозділів надасть змогу для реалізації дієвих заходів, щодо протидії торгівлі людьми, а саме: усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження.

1. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion>.

2. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці: науково-практичний посібник. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/protdiya_torgivli_lyudmi-print.pdf.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <http://zakon.rada.gov.ua.z0937-17>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Документи Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ПОБОРОТИ ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ?

З моменту встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, наша держава намагалася протидіяти цьому явищу, удосконалюючи законодавство, посилюючи кримінальну відповідальність, розробляючи та впроваджуючи програми надання допомоги постраждалим. Але кількість облікованих кримінальних правопорушень не зменшується, а навпаки – у більшості випадків вони залишається латентними.

Щодо даних про кількість постраждалих від торгівлі людьми, то наприклад, за даними дослідження, проведеного на замовлення Міжнародної організації з міграції (МОМ), понад 260000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі [1].

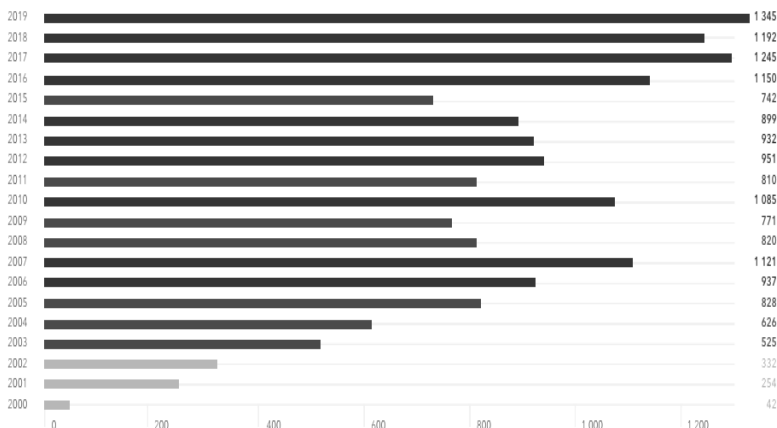
Але наскільки реальні та об'єктивні дані, наведені на рисунку, важко відповісти.

Обґрунтовуючи існування торгівлі людьми в Україні, деякі дослідники вказують низку факторів, зокрема:

- 1) підвищення рівня мобільності населення;
- 2) збільшення кількості населення, що живе за межею бідності в країнах, що розвиваються;
- 3) поява внутрішньо переміщених осіб та пов'язана з цим трудова міграція населення;
- 4) економічна нестабільність, високий рівень безробіття;
- 5) наявність тіньової економіки;
- 6) недостатність матеріальних доходів громадян;
- 7) соціальна та економічна нерівність в країні;
- 8) багатодітність сімей;
- 9) недостатня обізнаність у сфері працевлаштування за кордоном [3, с. 160].

ПОСТРАЖДАЛІ ОСОБИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ДОПОМОГУ ВІД МОМ

Кількість виявлених постраждалих осіб
(2000 – 2019): 16 607

Джерело інформації [2].

Проте, на нашу думку, віднесення деяких зазначених вище факторів до тих, що впливають на існування торгівлі людьми, є хибним. Так, наприклад, ми не поділяємо точку зору, щодо недостатньої обізнаності у сфері працевлаштування за кордоном. Особам, які їдуть за кордон, відомі ризики стати жертвою торгівців «живим товаром». Крім того, понад 65% осіб усвідомлюють, чим вони будуть займатися за кордоном і в яких умовах працюватимуть, та дають згоду на експлуатацію.

Тому можна погодитися із А. Андрушко, що мінімізувати проблему торгівлі людьми можна лише завдяки відчутному поліпшенню економічної ситуації в державі, створенню нових робочих місць, забезпеченню гідних умов для життя і праці. Все це, зрозуміло, можливе лише у разі здійснення в Україні глибо-

ких соціально-економічних перетворень. Іншого шляху вирішення цієї проблеми, на наше переконання, не існує [4, с. 212].

Наведемо статистичні дані щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України. За даними Генеральної прокуратури України у 2013 році обліковано 130 випадків торгівлі людьми, у 2014 зареєстровано 118, у 2015 – 110, у 2016 – 114, у 2017 – 340, у 2018 – 268, 2019 – 320 таких кримінальних правопорушень.

Така ситуація щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень спонукає ініціаторів законотворчості не до рішучих кроків щодо протидії цьому явищу, а навпаки, до «удосконалення державної політики з питань протидії торгівлі людьми, що дозволить покращити якість надання послуг та допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» [5].

Виходячи із Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення протидії торгівлі людьми та захисту постраждалих осіб (реєстр. № 0940 від 29.08.2019) його сутність полягає у приведення у відповідність визначення «торгівля людьми» до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності; розширення кола суб'єктів Національного механізму взаємодії, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; здійснення центральними органами виконавчої влади заходів щодо убезпечення жінок, дівчат, чоловіків і хлопців з інвалідністю від сексуального насильства та експлуатації; надання повноважень Раді міністрів Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування у сфері протидії торгівлі людьми; удосконалення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; розширення мережі закладів, які надаватимуть допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Не дивлячись на те, що законопроект було відкликано, розглянемо лише деякі його положення. Так, зокрема, у проекті вказується на необхідність приведення у відповідність визна-

чення поняття «торгівля людьми» до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.

Ініціаторами законопроекту пропонується викласти абзац п'ятнадцятий частини 1 статті 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» в такій редакції: «торгівля людьми – вербування, переміщення, передача, приховування або одержання особи, у тому числі особи з інвалідністю, з метою експлуатації проституції інших осіб, інших форм сексуальної експлуатації, примусової праці або надання примусових послуг, рабства, перебування у підневільному стані, проведення дослідів над особою без її згоди або вилучення органів шляхом загрози силою або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, підкупу у вигляді платежів або вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу, при цьому згода особи не береться до уваги» [5].

З одного боку, чому вказані зміни стосуються лише змін до Закону України «Про протидію торгівлі людьми». Адже це положення стосується і ст. 149 КК України – норми, що встановлює відповідальність за торгівлю людьми – оскільки виходячи із положень ст.ст. 1, 3 КК України дозволяють визначити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. А з іншого боку, поняття торгівлі людьми викликає багато суперечностей як серед науковців, працівників правоохоронних органів, так і законотворців.

Проведені наукові заходи різного рівня, захищені дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та кандидата юридичних наук, дослідження з проблемних питань кваліфікації цього кримінального правопорушення, не дозволили розв'язати його. Чому? Мабуть відповідь на це питання лежить у площині неоднозначності його розуміння.

Як відзначає О. Полуляховим, під торгівлею людьми розуміють:

- 1) работоргівлю;
- 2) вивезення на продаж тільки за кордон;
- 3) продаж людини з метою незаконного вилучення її органів.

Діяння, котрі відповідають змісту поняття: заволодіння – переміщення особи. Іноді під торгівлею людьми розуміють звідництво, проституцію в межах країни, контрабанду людей та окремі дії по заволодінню людиною, відірвані від інших дій, обов'язкових для торгівлі згідно з наведеною схемою» [6, с. 53].

Підсумовуючи наше дослідження, присвячене окремим аспектам протидії торгівлі людьми в Україні, можна констатувати, що боротьба з торгівлею людьми – це не прийняття відповідних законів, гасла щодо його викорінення тощо. Це реальні кроки, які впливають на економічний розвиток держави, покращують матеріальне становище людей. Адже відсутність робочих місць, відтік обдарованої молоді, збройний конфлікт на Сході України, анексія Автономної Республіки Крим – це лише сукупність факторів, які впливають на злочинність. І лише спільними зусиллями працівників правоохоронних органів, громадських організацій, науковців ми зможемо щось зробити. А поки що кожний місяць ми бачимо сумну статистичну інформацію щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень щодо торгівлі людьми.

1. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусь та Грузія, 2019. *International Organization for Migration*. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_regional_ct_survey_2019_ukr_print.pdf. (дата звернення: 27.07.2020).

2. Статистичні дані щодо протидії торгівлі людьми в Україні, грудень 2019. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_traffic_king_programme_2019_ukr.pdf (дата звернення: 27.07.2020).

3. Нагорна А. О., Славко А. С. Торгівля людьми: історія протидії на універсальному та регіональному рівнях. *Реформування правової системи*

в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 р.) / редкол.: А. М. Куліш, О. М. Рєзнік. Суми: СумДУ, 2020. Ч. 1. С. 159–163.

4. Правове регулювання та економічні свободи і права: монографія / за ред. проф. Михайла Савчина. Ужгород: Видавництво «РІК-У», 2020. 224 с.

5. Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення протидії торгівлі людьми та захисту постраждалих осіб (реєстр. № 0940 від 29.08.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66360 (дата звернення: 27.07.2020).

6. Полуляхов О. В. Проблеми вдосконалення протидії злочинним угрупованням, пов'язаних з торгівлею людьми. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. № 23. С. 52–57.

Р. І. Сибірна,
доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри психології діяльності
в особливих умовах

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

А. В. Сибірний,
кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної гігієни з екологією
*(Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького)*

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ

В умовах сьогодення, на фоні існуючих економічних проблем в країні, стагнації економіки, високого рівня безробіття та зниження рівня життя населення, значна частина громадян змушена шукати роботу за кордоном, або погоджуватись на невідповідні до трудового законодавства України умов праці на місцях.

У зв'язку з цим, кожного року від трьох до чотирьох мільйонів громадян України працюють за кордоном нелегально, що становить близько 60 відсотків вітчизняних заробітчан [1, с. 117]. І, звичайно, частина з них опиняється у трудовому рабстві, що призводить до незаконного використання трудових ресурсів. У таких ситуаціях має місце праця, до якої людина примушується фізичним, психологічним насильством чи будь-яким іншим способом, внаслідок чого може відбуватися присвоєння власником підприємства матеріальних результатів роботи, або прибутку. Такий вид примусової праці часто відбувається без оплати, або з оплатою, яка не відповідає характеру та інтенсивності роботи чи кваліфікації працюючої особи.

З метою організації вивезення людей для нелегальної роботи за кордоном, не зважаючи на передбачену кримінальну відповідальність в Україні за даний вид злочину, налагоджуються злочинні схеми. Зокрема, створюються фіктивні фірми,

які під виглядом підприємницької, спонсорської чи гуманітарної діяльності, займаються вербуванням громадян. Під прикриттям та за участі посадових осіб державних органів відбувається оформлення для виїзду за кордон документів та ведеться контроль за переміщенням завербованих осіб через державний кордон України, здійснюються пошуки ринків їх збуту [2, с. 285; 3, с. 268].

Під час нелегальної роботи роботодавці часто відбирають у працюючих документи, утримують їх у невідповідних умовах проживання. Може перевищуватися тривалість та режим роботи, не забезпечуються соціальні та гуманітарні права. На підприємствах, як правило, не дотримуються вимоги щодо техніки безпеки та охорони праці. За таких обставин часто можуть мати місце нещасні випадки на виробництві, які зумовлюють виробничий травматизм, професійні захворювання, гострі та хронічні професійні отруєння та ін., що несе шкоду для здоров'я, призводять до втрати працездатності, загрожують інвалідизацією, або мають летальний наслідок. У такому випадку, постраждалий не має жодного соціального захисту, не може отримати належної медичної допомоги та будь-якої компенсації.

В умовах нелегального працевлаштування піддається негативному впливу психіка робітників, оскільки вони втрачають необхідне спілкування з рідними, почуваються самотніми та незахищеними, постійно знаходяться у стані надмірного стресу, який з часом може спровокувати нервові зриви. Інколи, відчуваючи безвихідь, у таких людей з'являються думки суїцидального характеру.

Отже, нелегальний обіг робочої сили супроводжується порушенням прав людини, втратою соціальних гарантій, а також погіршенням стану фізичного та психічного здоров'я. Це, у свою чергу, вимагає поглиблення взаємодії та співпраці компетентних органів державної влади з неурядовими організаціями для ефективного розслідування правопорушень, пов'язаних з вербуванням людей для роботи за межами України та іншими незаконними угодами щодо працевлаштування за

кордоном, притягнення до відповідальності винних осіб та забезпечення належного захисту, допомоги та гарантій постраждалим особам [4, с. 43].

Таким чином, в Україні існує нагальна необхідність ліквідації явища нелегального працевлаштування заробітчан за межами країни. У зв'язку з цим, першочерговим завданням держави повинна бути боротьба з незаконною експлуатацією трудових ресурсів за кордоном, юридична, соціальна та психологічна підтримка людей, які опинилися у трудовому рабстві, а також захист українських громадян, які працюють у різних країнах світу.

1. Самороков В. О. Торгівля людьми: кримінально-правовий аспект. *Young Scientist*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 115–118.

2. Криміналістика: навч. посіб. / за ред. Є. В. Пряхіна. Київ: Атіка, 2012. 496 с.

3. Чігер В. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми. *Кримінальне право*. 2019. № 5. С. 266–269.

4. Орел Ю. С. Актуальні проблеми боротьби з торгівлею людьми в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1 (32). С. 41–44.

І. В. Сингаївська,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри спеціально-правових дисциплін
(Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського)

ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ ОЗНАК СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ»

Законодавчі зміни, в результаті яких втретє змінювалася редакція ст. 149 КК України були визнані такими, що обумовлені неузгодженістю з міжнародним законодавством, а саме: положенням Конвенції ООН проти національної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. та Протоколу до неї про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї [1]. «Торгівля людьми» є не лише термінопоняттям, що використовується у конструкції назви статті, він також визнається альтернативною формою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК України. На відміну від торгівлі людьми як форми об'єктивної сторони, вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини характеризується наявністю криміноутворюючих ознак – мети експлуатації та способу вчинення суспільно небезпечних діянь, що визначенні у вичерпному переліку в ст. 149 КК України. Про відокремлення «торгівлі людьми» від інших альтернативних форм об'єктивної сторони свідчить словосполуча «а так само», синонімами якої є «теж, ще».

Відповідний прийом нормотворчої техніки не забезпечує чіткого розуміння нормативного припису, в результаті чого виникає різнотлумачення ознак складу кримінального правопорушення щодо їх обов'язковості. Так, окремі науковці доводять, що мета експлуатації людини є обов'язковою ознакою основного складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України

[2, с. 23; 3, с. 40]. Хоча у домінуючій більшості науковці визначають, що мета експлуатації пов'язана лише з останніми п'ятьма формами об'єктивної сторони, а саме: вербуванням, переміщенням, переховуванням, передачею та одержанням людини. Відсутність такої мети виключає кримінальну відповідальність за зазначені дії на підставі ст. 149 КК України [4, с. 149; 5, с. 35].

Виникнення суперечливих позиції щодо визначення обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони – мети злочину у доктринальному тлумаченні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК засвідчує про недосконалість законодавчої конструкції. Цілком погоджуємося з позицією В. О. Навроцького про те, що законодавчі ребуси не допустимі, навіть, якщо вважати, що реалізація норм КК здійснюється працівниками правозастосовних органів, і особливо неприйнятним є, якщо виходити з того, що КК адресований для всіх громадян, більшість з яких не обтяжені юридичними знаннями і не повинні вміти розгадувати загадки, сформульовані законодавцем. Адже принцип правової визначеності означає вимогу чіткості, ясності та однозначності викладення тексту закону про кримінальну відповідальність [6, с. 123].

Законодавча конструкція ст. 149 КК України викликає труднощі при застосуванні норми судовими органами. Так, особа здійснила *продаж* двох власних малолітніх дітей за грошову винагороду в розмірі десять тисяч гривень і десять тисяч доларів США. У вирокі колегії суддів Хмельницького апеляційного суду зазначено, що особа своїми умисними діями, що полягали у *здійсненні незаконної угоди, об'єктом якої є людина* з використанням уразливого стану особи, вчинені особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, вчинені щодо декількох малолітніх осіб, вчинила злочин, передбачений ч. 3 ст. 149 КК України в редакції Закону від 12.01.2006 [7]. Відповідний приклад судової практики засвідчує про неналежне тлумачення понять «торгівля людьми» та «здійсненні незаконної угоди, об'єктом якої є людина». Труднощів при здійсненні кримінально-правової оцінки відповідна справа

не повинна була викликати, це є торгівля людьми, оскільки мало місце передача осіб за грошову винагороду. Використання альтернативних діянь об'єктивної сторони як слів з синонімічного ряду у вироку суду неприпустимо. Декриміналізація дії «здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина» у ст. 149 КК України, фактично звузила варіативність дій, що означають «передачу особи», які за своєю сутністю передбачалися у трьох формах об'єктивної сторони: «торгівля людьми», «здійсненні незаконної угоди, об'єктом якої є людина», і безпосередньо «передача».

Третя редакція кримінально-правової норми, передбаченої ст. 149 КК від 06.09.2018 р. фактично була ще більш ускладнена. Це була спроба акумулювати в статті КК характерні риси торгівлі людьми, визначенні у міжнародному договорі, з надмірною деталізацією ознак. Це призвело до формування громіздкої конструкції основного складу злочину. Формула юридичної конструкції містить: шість альтернативних дій об'єктивної сторони, сім альтернативних способів та мету експлуатації, аутентичне тлумачення якої відображено у примітці до статті 149 КК України у відкритому переліку, що охоплює сімнадцять позицій, що описують мету злочину «експлуатація людини».

Проаналізувавши вироки кримінальних проваджень за ст. 149 КК України, після внесених останніх законодавчих змін до редакції аналізованої кримінально-правової норми, пересвідчилися, що домінують, як і раніше, два найпоширеніших способи вчинення вербування, переміщення, переховування, передачі та одержання людини це обман і використання уразливого стану потерпілої особи. Відповідні способи вчинення злочину досить часто використовуються у поєднанні при вербуванні потерпілої особи.

На нашу думку ускладнення юридичної конструкції статті шляхом розширення переліку способів діянь об'єктивної сторони не може визнаватися удосконаленням кримінально-правового припису. Так, передбачення викрадення людини як альтернативний спосіб вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини виключає кваліфікацію

за сукупністю за ст. 146 КК та ст. 149 КК. Тому визначена мета законопроекту [8]. щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми як складу злочину, у разі вчинення шляхом викрадення людини фактично відобразилася як закон, що пом'якшує кримінальну відповідальність. А. М. Орлеан зауважує, що підстав для подібного пом'якшення відповідальності за вчинення цих двох злочинів немає [9, с. 59]. Також це суперечить сучасній концепції реформування кримінального законодавства, а саме: відмови від статей, які містять «складені» злочини, в усіх випадках кваліфікувати скоєне за сукупністю [6, с. 124].

Виникає питання співставлення та з'ясування відмінностей у тлумаченні та розумінні способу «примусу» зазначеного у ч. 1 ст. 149 КК України та способу «примушування», передбаченого ч. 2 ст. 142 «Незаконне проведення дослідів над людиною», ч. 2 ст. 143 КК України «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини».

Також тлумачення «використання примусу» як способу, що зазначений в основному складі кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 149 КК) та кваліфікуючої ознаки «дії, що поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства» (ч. 2 ст. 149 КК).

Отже, з урахуванням вищезазначеного, вважаємо, що існуюча законодавча конструкція, викладена у кримінально-правовому приписі, що містить систему ознак складу злочину «Торгівля людьми» не сприяє чіткому розумінню змісту кримінально-правової норми, що викликає труднощі при тлумаченні законодавчих положень, відповідно, і у правозастосуванні норми.

1. Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України (щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів): Пояснювальна записка до проекту Закону України: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61428.

2. Брич Л. П. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з певною метою, у разі досягнення цієї мети (на прикладі ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»). *Боротьба з торгівлею людьми: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції* (21 червня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 23–27.

3. Горностай А. В. Проблемні питання кваліфікації продажу ненародженої та новонародженої дитини матір'ю. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму* (м. Івано-Франківськ, 12–13 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. С. 39–42

4. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудоров, Є. О. Письменського. Луганськ: Видавництво «Елтон-2», 2012. Т. 1. 780 с.

5. Куц В. М., Орлеан А. М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми: наук.-практич. посіб. / за ред. Г. П. Середи. К.: Варта, 2007. 168 с.

6. Навроцький В. О. Перспективи кримінально-правової регламентації торгівлі людьми та деяких суміжних посягань перспективи кримінально-правової регламентації торгівлі людьми та деяких суміжних посягань. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму* (м. Івано-Франківськ, 12–13 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. С. 121–125.

7. Вирок Хмельницького апеляційного суду. Справа № 673/1594/18.

8. Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України (щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів): Пояснювальна записка до проекту Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61428

9. Орлеан А. М. Редакція статті 149 КК України може змінитись вже в четвертий раз (про доцільність приведення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми у відповідність до міжнародних та європейських стандартів). *The Journal of Eastern European Law*. 2017. № 46. С. 55–61.

М. М. Сірант,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач магістратури Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

НЕЗАКОННА МИГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ МИГРАЦІЇ

В Україні спостерігатимуться два взаємно замісних і взаємно доповнюваних процеси: трудова еміграція і екологічна імміграція.

В екологічних міграційних потоках Україні імовірно буде відведене місце не території, де виникатимуть маси мігрантів, а території-реципієнта міграційних потоків.

Для розуміння сутності міграції необхідно класифікувати види міграції, що дозволить простежити її спрямованість. Класифікувати міграцію можна за допомогою наступних критеріїв: за правовим статусом – законна та незаконна; за територіальною ознакою – міжнародна та внутрішня; за мотивами – добровільна (трудова: економічна, професійна, возз'єднання з сім'єю), вимушена: (біженці, переміщені особи); за термінами – постійна та сезонна; за програмними цілями – пошук притулку, отримання статусу біженця, возз'єднання з сім'єю, екологічна, навчальна, трудова міграція тощо.

Міжнародна міграція – це переміщення мігрантів з території однієї держави на територію іншої, а внутрішня – це міграція всередині однієї країни. Головним елементом міжнародної міграції є факт перетину державного кордону та регулювання факту пересування через кордон і подальшого перебування на території країни законодавством приймаючої держави та нормами міжнародного права.

При класифікації міграції на законну та незаконну слід враховувати, що законною є міграція на законних підставах: віза, надання правового статусу, вид на проживання, а неза-

конної – міграція за відсутності таких елементів (не слід плутати незаконну міграцію з нелегальною, обтяженою кримінальним елементом).

Причиною вимушеної міграції можуть бути різні стресові фактори: громадянські війни, міжнаціональні конфлікти, переслідування за політичними або етнічними мотивами, загроза фізичного знищення, стихійні лиха тощо.

Проблема екологічної міграції особливо актуальна для деяких регіонів, таких як Африка. Тому саме на даному регіональному рівні перед усім почали робитися спроби щодо її вирішення.

У 1994 році на симпозіумі Організації африканської єдності і Організації Об'єднаних Націй з питань біженців і вимушеного переміщення населення в Африці було відзначено, що в багатьох африканських державах йде боротьба за володіння природними ресурсами, при цьому якість навколишнього середовища погіршується.

Деякі держави вже не можуть здійснювати основні управлінські функції, включаючи контроль над національною територією; контролювати національні ресурси, отримання доходу; підтримувати необхідну інфраструктуру; надавати базові послуги у галузі санітарного контролю, освіти, забезпечення житлом; підтримувати громадський порядок. Все це лежить в основі корінних причин переміщень.

Поняття «екологічний мігрант» розробляли різні організації.

Найбільш поширеним і часто цитованим визначенням вважається визначення, розроблене у межах Програми ООН з довкілля (ЮНЕП) (англ. UNEP, United Nations Environment Programme) ЮНЕП і запропоноване Ессамом ель Гіннаві, згідно з яким екологічні біженці – це особи, які були змушені покинути своє звичне місце проживання тимчасово або на невизначений час через заподіяння значної шкоди навколишньому середовищу (природних катастроф або антропогенних катастроф), що піддає небезпеці їхнє життя або надає серйозний вплив на якість їхнього життя.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) дала своє власне визначення екологічного біженця – це особа, вимушена покинути свою сферу проживання в зв'язку з різкими або поступовими змінами навколишнього середовища. На конференції 2008 році в Бонні, яка була присвячена міграції, пов'язаної зі станом навколишнього середовища, були виділені такі категорії мігрантів як:

- екологічні надзвичайні мігранти, які біжать від небезпечного впливу на навколишнє середовище, щоб врятувати свої життя;

- екологічні примусові мігранти, які виїжджають з постійного місця проживання для того, щоб уникнути неминучих і серйозних наслідків екологічної деградації навколишнього середовища;

- екологічні мотивовані мігранти, які мають можливість, в тому числі матеріальну, залишити район постійного місця проживання з постійно погіршенням екологічної ситуації, щоб знайти краще місце проживання.

З позицій Європейського Союзу експерти пропонують класифікацію категорій з точки зору цивільного статусу, виділяючи: громадян цієї країни; громадян Європейського Союзу; іноземців.

Особливо виділяється вид незаконної (нелегальної) міграції – в'їзд, перебування або здійснення іноземними громадянами трудової діяльності на території країни з порушенням встановленого порядку, тобто без оформлення або з неналежним оформленням відповідних документів та дозволів, визначених законодавством, з використанням недійсних, підроблених, фіктивних (чужих) або які втратили юридичну силу в зв'язку з закінченням строків їх дії документів.

Суб'єктами незаконної міграції виступають особи, які перебувають у невизначеному становищі, які не відповідають вимогам щодо в'їзду, перебування або здійснення економічної діяльності, яка встановлюється державою, в якій вони знаходяться. Незаконний (нелегальний) в'їзд є проникнення на територію країни іноземних громадян, осіб без громадянства

з порушенням чинного порядку, що визначається відповідними законами.

Незаконне (нелегальне) перебування – не оформлення відповідно до діючого порядку перебування на території країни іноземних громадян, осіб без громадянства незалежно від того, легально або нелегально вони в'їхали в країну. Незаконна (нелегальна) зайнятість іноземних громадян може розглядатися як трудова діяльність, юридично не оформлена відповідно до діючих правил використання праці іноземних працівників.

З метою вирішення проблем, пов'язаних з міграційною ситуацією, як в Європі державам необхідно зосередитися на виробленні ефективної міграційної політики, створення комплексу заходів, які можуть включати в: нормативне врегулювання, різну допомогу країнам Близького Сходу і Африки, рішення проблем даних регіонів політичним шляхом, зміна політичних курсів провідних держав щодо екологічної міграції.

І. В. Січковська,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Діяльність слідчого з розслідування кримінального провадження спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, що зумовлює необхідність у злагодженій спільній роботі слідчих та працівників оперативних підрозділів при вирішенні конкретних практичних завдань, в тому числі під час розслідування торгівлі людьми.

Розглядаючи питання взаємодії слідчого та оперативних працівників під час досудового розслідування не можна оминати праці таких вчених, зокрема: М. М. Багрія, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. О. Волобуєвої, В. Г. Гончаренка, М. А. Погорецького, Н. С. Карпова, Б. Є. Лукянчикова, В. М. Махова, М. А. Селіванова, та інших, які в різні часи займались проблемними питаннями даного інституту кримінального процесу та криміналістики. Однак на даний час існує необхідність у дослідженні питань, що стосується взаємодії підрозділів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час розслідування торгівлі людьми.

Розглядаючи питання взаємодії, Р. С. Белкін вважає, що це одна із форм організації розслідування злочинів, що ґрунтується, в основному, на законі співробітництва слідчого з іншими підрозділами, погодженого щодо мети, місця та часу, направлена на повне та швидке розкриття злочинів, всебічне розслідування кримінального провадження і розшуку злочинців, що переходять, викрадених цінностей та інших об'єктів, істотних для розслідування [1, с. 31].

Проведене нами опитування слідчих і працівників кримінальної поліції підтвердило, що основними формами взаємодії слідчого й оперативного підрозділу на початковому етапі розслідування торгівлі людьми є: створення й діяльність слідчо-оперативних груп (100%); розроблення спільного плану розкриття злочину (95%); обговорення ходу розслідування (доцільно запрошувати експертів, спеціалістів, досвідчених оперативних і слідчих працівників) (83%); взаємний обмін інформацією (95%); виконання оперативним підрозділом доручень слідчого в порядку ст.ст. 40, 41 КПК України (87%); розкриття вбивств за «гарячими слідами» (12%); спільний аналіз причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, та обговорення профілактичних заходів (4%).

Бачимо, що усіма респондентами було виділено таку форму взаємодії як створення та діяльність слідчо-оперативних груп, що на нашу думку є найбільш ефективною формою взаємодії під час розслідування торгівлі людьми. Характеризуючи детальніше дану на нашу думку, вона розкриваються шляхом:

1. Створення слідчо-оперативних груп по плануванні та використанні результатів негласних слідчих (розшукових) дій в процесі розслідування торгівлі людьми;

2. Створення слідчо-оперативних груп для розшуку й затримання злочинців у місцях їх можливої появи;

3. Утворення слідчо-оперативних груп для прихованого спостереження за місцем події;

4. Діяльності слідчо-оперативної групи з проведення подворових (поквартирних) обходів, відпрацьовування житлового масиву й підприємств, розташованих у районі вчинення злочину;

5. Створення слідчо-оперативної групи для розшуку злочинця за допомогою свідків або потерпілих;

6. Утворення слідчо-оперативної групи для затримання злочинця на місці злочину в процесі проведення слідчого експерименту;

7. Створення слідчо-оперативної групи зі встановлення особи злочинця, який використовував автотранспортний засіб.

Таким чином, під час дослідження встановлено важливу роль взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів, що в більшості випадків реалізується шляхом створення та функціонування слідчо-оперативних груп.

-
1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М.: Изд-во БЭК. 1997. 342 с.

О. О. Столяренко,

старший викладач кафедри економіки
та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

Н. В. Галайко,

старший викладач кафедри економіки
та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема, пов'язана з боротьбою проти торгівлі людьми, є на сьогоднішній день досить актуальна як для України, так і для світової спільноти в цілому. У даний час торгівля людьми розвивається і поширюється настільки ж широко як торгівля зброєю або наркотиками. Дана тенденція виглядає особливо загрозливо, у той час, коли удосконалюються механізми захисту прав людини та утворюються і функціонують нові інститути з захисту прав людини (Європейський суд з прав людини). Незважаючи на зміцнення демократії, розвиток правової системи таке явище як торгівля людьми еволюціонує ще швидше й інтенсивніше. У зв'язку з цим, перш за все нам необхідно окреслити, основні чинники, що сприяють виникненню та поширенню даного явища, а також запропонувати методи та засоби профілактики та боротьби з ним.

В Україні вирізняються економічні (низький рівень заробітних плат та добробуту населення, високий рівень безробіття та низький рівень зайнятості, попит з боку насильників над дітьми), політичні (недостатність політичної волі для вирішення проблеми, несформованість цілісної та стабільної профілактичної політики, низький рівень контролю за виконанням існуючих положень нормативно-законодавчої бази), психологічні (зниження самозахисту, песимізм, готовність до ризикованої поведінки, вікові психологічні особливості розвитку

дитини, знижена здатність до усвідомлення ризику та власного захисту, залежність від дорослих, нездатність адекватно оцінити наслідки своїх дій), правові (посилення загальної криміналізації суспільства, високий рівень корумпованості чиновників, невідповідність чи недотримання існуючих законів), соціальні (гендерна дискримінація; порушення прав дитини, зокрема насильство та жорстоке поводження, експлуатація; недостатня соціальна захищеність особливо уразливих категорій дітей; наркотична чи алкогольна залежність батьків або опікунів; суспільна стигматизація потерпілих) [1].

Відповідно до ратифікованої Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (ст. 4), «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом, або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, з метою експлуатації [2].

На нашу думку, основним методом протидії торгівлі людьми є профілактична робота з учнівською та студентською молоддю. При проведенні профілактичної роботи з учнями та студентами необхідно підкреслити, що торгівля людьми – одне з грубих порушень прав людини. Необхідно в ході профілактичної роботи розглянути роль спеціальних органів в Україні, які займаються наглядом за дотриманням прав людини та протидією торгівлі людьми.

Колективні форми і методи навчально-виховної охоплюють одночасно велику кількість підлітків і молоді, сприяють створенню певного емоційного настрою. Поширеними формами в організації навчально-виховного процесу зі студентами є лекції, бесіди, які читають викладачі, науковці, працівники правоохоронних органів та ін. Важливо, щоб зміст бесіди, лекції, їх головна ідея і методика проведення були продумані ще до проведення заходу, а також слід продумати приблизну тематику бесід [3].

Якщо проаналізувати зміст та напрямки роботи щодо запобігання торгівлі людьми досить дієвими є тренінгові технології проведення занять та заняття з використання альтернативних методів (рис.).

Рис. Етапи тренінгу з протидії торгівлі людьми

Активними методами основної частини тренінгу є навчальні ігри – рольова та моделююча. Рольова гра – навчальна гра, в ході якої учасники імітують реальну ситуацію через виконання призначених ролей. Мета рольової гри полягає в набутті досвіду поведінки чи ставлення, а також певних навичок. Важливо, щоб усі учасники знали і розуміли ідею своєї ролі та мету рольової гри взагалі. Обов'язково необхідно по завершенні гри всім учасникам дати можливість вийти з ролі – сказати кілька слів про почуття, враження чи думки. Ефективніше за все використовувати рольові ігри на завершальних стадіях вивчення тем. Аналіз конкретних ситуацій (англ. – *case study*) – це метод

роботи з реальними життєвими ситуаціями, спрямований на визначення певних проблем, недоліків та пошук шляхів їх уникнення. Застосування даного методу дає змогу пересвідчитись у реальності існування проблеми, проаналізувати причини її виникнення та визначити можливі шляхи запобігання. Для занять використовуються історії постраждалих від торгівлі людьми, історії звернень на Національну «гарячу лінію» з питань запобігання торгівлі людьми [3].

Організація заняття з використання альтернативних методик щодо протидії торгівлі людьми має включати такі етапи: актуалізація, усвідомлення змісту, рефлексія. За допомогою цих етапів розвивається критичне мислення у підлітків та є засобом попередження торгівлею людьми. Необхідним та доцільним є широке використання наочності. Візуальність підсилює та зосереджує увагу. Серед роздаткових матеріалів можуть бути схеми чи таблиці, плакати, буклети, брошури, закладки тощо.

Основні методичні рекомендації до проведення занять з профілактики торгівлі людьми:

1. Включати заходи з профілактики торгівлі людьми в систему навчально-виховної діяльності навчального закладу і поєднувати їх з іншими профілактичними заходами зі схожих соціальних проблем.

2. Використовувати інтерактивні методи та форми роботи, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії і спрямовані на самостійний пошук істини, а також сприяють формуванню критичного мислення, прояву ініціативи і творчості.

3. Використання тренінгових технологій проведення занять з протидії людям.

4. Здійснювати заходи щодо попередження умов, які сприяють проявам протиправної поведінки серед учнівської молоді (рання профілактика).

5. Здійснювати заходи щодо оздоровлення умов середовища життєдіяльності учнів, що створюють можливість протиправної поведінки з їх боку і, одночасно, корекція особистої позиції (перший етап безпосередньої профілактики).

6. Здійснювати активацію заходів педагогічного впливу на осіб, які мають намір виїхати за кордон (другий етап безпосередньої профілактики).

7. Проводити аналіз факторів, які впливають на торгівлю людьми в Україні та в різних регіонах планети як одну з причин порушення прав людини й основних свобод особи; розкривати роль спеціальних органів в Україні, які здійснюють нагляд за дотриманням прав людини.

1. Запобігання торгівлі людьми в системі професійно-технічної освіти: оцінка ситуації / за заг. ред. К. Б. Левченко, О. А. Удалової. Київ: Україна, 2008. 282 с.

2. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_858.

3. Левченко К. Б., Ковальчук Л. Г., Удалова О. А. та ін. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. Київ: «Агентство «Україна», 2011. 292 с.

А. А. Токар,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ),
Е. В. Гоговський,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

СОЦІАЛЬНІ ПРИЧИНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Головною причиною торгівлі людьми з пострадянських республік було важке матеріальне становище і зниження життєвого рівня людей. В умовах, коли прагнення виїхати на заробітки за кордон в пошуках достатньої для виживання зарплати проходило зі складнощами отримання в'їзної візи, стимулює розвиток торгівлі людьми з метою трудової, сексуальної або кримінальної експлуатації людей. Ці процеси набувають масового характеру з другої половини 1990-х років XX століття після так названої «перебудови» та розвалу радянського союзу. Не останнє відіграє в цій проблемі ситуація в Україні, війна та політичні зміни в країні.

Торгівля людьми, тобто «...здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування або утримання людей шляхом погрози, силою або із застосуванням інших форм примусу – викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або делікатністю становища, шляхом підкупу у вигляді платежів або вигід, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу» [1], є гострою проблемою сучасного світу.

Багато експертів одноставно висловлюються про те, що торгівля людьми є однією з галузей кримінального бізнесу, що розвивається дуже стрімкими темпами в світі. У цій індустрії домінують добре організовані кримінальні синдикати, одержа-

ні прибутки йдуть на фінансування інших різновидів злочинної діяльності, в тому числі торгівлі наркотиками та зброєю.

Згідно з отриманими оцінками Україна за кількістю жертв торгівлі людьми посідає перше місце серед 5 країн, випереджаючи що займає друге місце Молдову більш ніж в два рази, а займає п'яте місце Білорусь – більш ніж в 11 разів. Однак інша картина складається, якщо взяти відносні показники поширеності випадків торгівлі людьми в п'яти країнах – співвідношення оціночної кількості постраждалих до загальної чисельності населення. В Україні даний індикатор буде значно нижче, ніж в Молдові і трохи нижче, ніж в Болгарії, хоча і помітно вище, ніж в Білорусі і Румунії.

На теперішній час Україна перебуває на 49-й позиції зі 167 країн світу в рейтингу поширеності сучасного рабства. В умовах рабства живуть 301 тисяча людей у країні. Правозахисники неодноразово говорили, що українські суди не карають винних у торгівлі людьми ефективно. Такі люди зазвичай навіть не отримують тюремного строку за свої злочини, що й не дивно з рівнем корупції у цій сфері [3].

Дослідження українських фахівців дозволили визначити найбільш вразливі до торгівлі людьми категорії населення України:

- жінки у віці 18–26 років, в першу чергу незаміжні, що мають низький і дуже низький рівень матеріального добробуту (як потенційні жертви сексуальної експлуатації);
- чоловіки у віці 31–60 років, в першу чергу одружені (уразливі до трудової експлуатації);
- діти (в першу чергу дівчинки) віком 13–18 років з неповних сімей [2].

Міжнародна організація з міграції (далі МОМ) надає реінтеграційну допомогу постраждалим від торгівлі людьми з 2000 р. За 13 років допомога в рамках реінтеграційною програми МОМ отримали 9111 постраждалих від торгівлі людьми осіб. Їх чисельність росла до 2007 р і стабілізувався лише в 2008 р. До 2007 р серед контингенту різко переважали жінки, в останні роки співвідношення статей стало більш рівним, а в

2012 р. Працівниками Державтоінспекції зафіксовано деяке переважання чоловіків. Із загальної кількості жертв, які отримали допомогу в 2004–2012 рр., 45,5% зазнали сексуальної експлуатації, 49,4% – трудовий, деякі піддалися змішаній формі експлуатації або були змушені жебракувати. При цьому доля зазнали сексуальної експлуатації серед контингенту отримали допомогу від МОМ знижується, а які зазнали трудової експлуатації – зростає.

Серед отримали допомогу від МОМ протягом 2000–2012 рр. – 536 осіб, які зазнали торгівлі людьми всередині України і 468 іноземців, з яких 115 чол. були ввезені в Україну як країну призначення і 353 чол. перевозилися транзитом через її територію. З числа ввезених в Україну іноземців – жертв торгівлі людьми 47,8% становили громадяни Молдови, 29,6% – громадяни Узбекистану, 4,3% – громадяни Киргизстану. Допомога постраждалим включає медичну, психологічну та юридичну допомогу, придбання проїзних документів, надання тимчасового житла, реінтеграційних грантів, відновлення документів, підготовку, перепідготовку і т. д. Понад половини звернулися були працевлаштовані (гол. чином у сфері приватного бізнесу). В цілому МОМ проводить велику роботу, але нею охоплено лише 9 тис. чол., тобто менше 1/10 всіх жертв торгівлі людьми в Україні. Більша частина не звертається за допомогою чи залишається за межами України. Крім МОМ реінтеграційну допомогу жертвам торгівлі людьми надають 30 неурядових організацій. Вони розташовані по всій країні – у 23 містах 22 (з 27) регіонів України.

Таким чином, проблема торгівлі людьми є актуальною для України, особливо враховуючи політичну ситуацію в країні. Незважаючи на певні успіхи уряду у сфері протидії цьому негативному явищу, ризик потрапити у тенета торгівців людьми залишається найбільш небезпечним ризиком зовнішньої трудової міграції. Для боротьби з торгівлею людей в Україні, а також у всьому світі необхідна співпраця держав в цій сфері, удосконалення законодавчої бази, розвиток потенціалу системи кримінального правосуддя в Україні, зокрема поліції, слідчих,

прокурорів і судових органів. Так само необхідна боротьба держави з такими соціальними явищами як бідність і неосвіченість. Держава повинна надавати соціальний захист, психологічну та фінансову допомогу постраждалим, а також проводити комплексні заходи з набуття додаткових робочих місць.

1. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Ratification. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en

2. Тенденции торговли людьми в Украине. Алексей Позняк. Май, 2013. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/62829/Explantory%20Notes_2013-66.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Звіт міжнародної групи експертів боротьби з рабством і торгівлею людьми Walk Free Foundation. URL: <https://www.globalslaveryindex.org/2018/data/country-data/ukraine/>

О. В. Хомів,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПРОТИДІЯ ЇЙ

Торгівля людьми є одним із найтяжчих злочинів у світі. Як свідчить статистика, мільйони людей стають «живим товаром» та жертвами торгівлі людьми (трафікінгу), що є однією із форм рабства та порушує права та свободи людини і громадянина, а також є формою насильства, яке спричиняє значні ризики для життя і здоров'я людини. Жодна держава у світі не може убезпечити себе від цього негативного явища, і наша держава не є винятком.

Торгівля людьми – це новий виклик, який постав перед людством внаслідок глобалізації. Політична нестабільність у державі, низький рівень економічної та соціальної захищеності, відсутність належної правової освіти частини населення, насильницькі дії супроти жінок та дітей, корупція, безпринципність злочинців, великий попит на дешеву працю створюють сприятливі умови для розквіту цього виду транснаціональної злочинної діяльності.

Згідно з кримінальним законодавством України, під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо. Таке розуміння експлуатації людини є близьким до визначення, що міститься у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми та покарання за неї, що допов-

нює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [1, с. 46].

Злочини з експлуатації людини найчастіше виражаються у таких формах:

- торгівля людьми;
- здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина;
- вербування;
- переміщення;
- переховування;
- передача;
- одержання людини.

Статистика із Міністерства соціальної політики за минулий рік вказує на те, що кількість осіб, яким встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми становить 157 осіб. Але відомо, що оцінити реальні масштаби торгівлі людьми в Україні вкрай важко. Отже, виявлення і розслідування злочинів про торгівлю людьми та визначення можливих постраждалих від торгівлі людьми вимагає ґрунтовних знань та свідомого ставлення усіх громадян до протидії торгівлі людьми [2].

Для запобігання торгівлі людьми світове співтовариство вживає активні заходи. Зокрема, було визначено основні елементи механізму протидії торгівлі людьми: попередження, боротьба, захист (надання допомоги) та взаємодія. В Україні було вжито такі політичні заходи для боротьби з трафікінгом: при Міністерстві юстиції створені центри безкоштовної правової допомоги для жертв торгівлі людьми, закон, який вступив у дію рік тому, дав чітке визначення поняттю «торгівля людьми» та посилив відповідальність за скоєння цього злочину. Національним координатором заходів у сфері протидії торгівлі людьми в Україні є Міністерство соціальної політики. Завдяки цим заходам, Україна перемістилася у звіті про торгівлю людьми Державного департаменту США на вищий рівень – у другу групу. Це вказує на те, що Україна поки ще входить до числа країн, які не повністю відповідають мінімальним стандартам у сфері

надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, але докладають вагомих зусиль, щоб покращити своє становище [2; 3, с. 218].

Отже, на сьогоднішній день однією з глобальних проблем є торгівля людьми, що є однією з найнебезпечніших форм транснаціональної злочинної діяльності. Усі держави докладають зусиль для боротьби із трафікінгом, і Україна не є винятком, адже чим більше держав залучиться до протидії такій злочинній діяльності, тим більше людей можна буде захистити, і саме для цього були створені спеціальні установи та організації, які інформують суспільство про відповідні ризики та допомагають попередити злочини з торгівлі людьми, зокрема, при працевлаштуванні громадян за кордон, з'ясувавши наскільки легальним є той чи інший проект.

1. Гнетнев М. К., Сингаївська І. В. Про ключові аспекти кваліфікації злочинів, передбачених статтями 146 і 147 КК України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 1. С. 44–53.

2. Сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16082.html> (дата звернення: 27.08.2020).

3. Філяніна Л. А., Любова Н. О. Трафікінг – сучасна форма рабства в Україні: причини та наслідки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 218–220.

С. І. Церковник,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

З. З. Івануса,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

УРАЗЛИВИЙ СТАН ЯК ОСОБИСТИЙ ДЕТЕРМІНАНТ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Важливим аспектом внутрішньої природи злочину (суб'єктивної сторони) є уразливий стан, який проявляється в психіці особи під час вчинення суспільно-небезпечного діяння. Суб'єктивна сторона злочину – це внутрішня сторона злочину, тобто розумова діяльність людини, яка відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона чинить, та її наслідків.

Зміст суб'єктивної сторони злочину характеризується певними юридичними ознаками. Це – вина, мотив та мета злочину. Вони тісно пов'язані, але їх зміст та значення не співпадають у кожному випадку.

Під уразливим станом особи відповідно до п. 2 примітки до ст. 149 КК України слід розуміти такий її стан, зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами, який позбавляє чи обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким

чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин [1].

Відповідно до п. 2 примітки до ст. 149 КК України визначення уразливого стану особи може бути класифіковано на два види:

1) стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) чи керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям (такий стан особи може бути викликаний: а) психічними властивостями (наявність певних захворювань, розладів або відхилень у психічній діяльності); б) фізичними властивостями (неможливість чинити опір незаконним діям через фізичну хворобу, певні фізичні вади тощо); в) певними зовнішніми факторами (наприклад, приведенням особи до несвідомого стану шляхом застосування снодійних чи наркотичних засобів);

2) збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин (як правило, йдеться про надзвичайно скрутну або безвихідну ситуацію: термінова потреба у великій сумі грошей на лікування близької людини; відсутність в особи постійного місця роботи, неможливість утримувати наймане та придбати власне житло; перебування особи на утриманні інших осіб; перебування в особи на утриманні неповнолітніх і непрацездатних осіб; наявність великого боргу тощо).

Сукупність таких обставин змушує людину погодитись на явно не вигідні умови. Поняття уразливого стану є оціночною юридичною категорією. Водночас висновок про наявність або відсутність такого стану потерпілого та його використання обвинуваченим під час вчинення злочину може базуватись як на результатах медичної, психологічної, психіатричної або комплексної експертизи потерпілого, що підтверджуватиме наявність в особи фізичного захворювання чи фізичної вади, особливого психічного стану (наприклад, стресу, фрустрації тощо) або психічного розладу, так і на сукупності доказів існування ряду тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

При чому слід зазначити, що згода людини на її подальшу експлуатацію, отримана з використанням уразливого стану цієї особи, не виключає кримінальної відповідальності.

У відповідності до п. 3 примітки до ст. 149 КК України відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, чи особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Суб'єктом аналізованого злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку на момент його вчинення, причому як та, що передає людину, так і та, що її одержує, вербує, переміщує, переховує.

Суб'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини характеризується виною у формі прямого умислу.

Окрім цього, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони для вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини є мета – експлуатація людини [2].

Непоодинокими на практиці є ситуації використання матеріальної або іншої залежності для впливу на особу. В літературі особу, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності, пропонується розглядати як «будь-яку особу, від якої залежить потерпілий» [3, с. 325].

Проблемними питання, що виникають при визначенні способів впливу на потерпілих, їх співвідношення між собою та пов'язані з цим особливості кваліфікації дій за ст. 149 КК України.

Обов'язковою ознакою для таких форм торгівлі людьми, як вербування, переміщення, переховування, передача і одержання людини є їх вчинення з використанням обману, шантажу чи уразливого стану, а у кваліфікованих складах злочину – із застосуванням чи погрозою застосування насильства, викорис-

танням службового становища або стану матеріальної чи іншої залежності.

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Никифоряк Л. П., Орлеан А. М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. Київ: Видавництво «Фенікс», 2018. 88 с.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 3-тє вид., переробл. та доповн. Київ: Атіка, 2005. 1064 с.

У. О. Цмоць,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НЕВИЗНАНІ ФОРМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО

Торгівля людьми стала одним із найвагоміших викликів XXI століття, глобальною міжнародною проблемою. Вона є найбільшим порушенням прав людини і людської гідності, оскільки ігнорує базові права людини та громадянина. Зокрема: *право на життя, свободу та особисту недоторканість* (безпідставне затримання чи арешт); *свобода від рабства* (примусова праця без оплати чи боргова залежність); *право на свободу від катувань, жорстокого чи нелюдського поводження* (фізичне та психологічне насильство, ґвалтування та катування); *рівність перед законом* (вибіркове правосуддя); *свобода пересування та вільного вибору місця проживання* (це право порушується, коли в особи відбирають паспорт та документи для в'їзду і перебування за кордоном чи тримають її ув'язненою); *право на працю, створення профспілок та приєднання до профспілок*; *право на достатній рівень життя* (неможливість нормального харчування та проживання, обмежений доступ до медичних послуг); *право на відпочинок* (понаднормовий робочий графік без вихідного дня); *свобода одруження* (примус до шлюбу). Протидія зазначеним формам торгівлі людьми здійснюється давно і доволі успішно, однак це кримінальне явище має особливість пристосовуватися до нових умов життя, змінювати свої форми і методи залежно від економічної й соціальної ситуації в кожній конкретній країні. Тому із часом з'являються нові тенденції в торгівлі людьми. Змінюються методи та підходи злочинних угруповань, способи вербування, групи ризику і т. д. Однією з новітніх форм торгівлі «живим товаром» є зловживання у сфері сурогатного материнства.

Україна – одна з небагатьох країн в Європі, де комерційне сурогатне материнство дозволене законодавством, але не вноrmується ним. В Україні дозволене т.зв. гестаційне сурогатне материнство – жінка тільки виношує дитину і не має з ним генетичного споріднення. Комерційне сурогатне материнство дозволене в Грузії, Казахстані, Камбоджі, Росії, деяких штатах США (Каліфорнія, Орегон, Іллінойс). У багатьох європейських країнах дозволене безоплатне сурогатне материнство, яке не передбачає грошову винагороду для сурогатної матері. Згідно з даними Української асоціації медичного туризму репродуктивні технології входять до трійки найпопулярніших медичних послуг (після офтальмології і стоматології), які користуються попитом серед іноземних громадян в Україні. Однак, оскільки Закону про сурогатне материнство в Україні немає, існує чимало ризиків, які провокують порушення прав і матері, яка виношує дитину, і громадян, які очікують на цю дитину, і, зрештою, самої дитини, яка нерідко перетворюється на об'єкт купівлі-продажу. На сьогодні сурогатне материнство регулюється лише однією статтею Сімейного кодексу України [1], Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні [2], а також наказом МОЗ «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [3]. Згідно з останнім за репродуктивної медичною допомогою можуть звертатися сімейні пари, які визнані безплідними. Це можуть бути як громадяни України, так і іноземці, але обов'язковою умовою є наявність між жінкою і чоловіком офіційних шлюбних відносин. Після пологів іноземці повинні отримати українське свідоцтво про народження дитини, згоду від сурогатної матері і довідку про генетичну спорідненість від клініки.

Реєстрація дитини, народженої в результаті проведення програми сурогатного материнства здійснюється згідно з порядком реєстрації актів цивільного стану.

Для оформлення свідоцтва про народження дитини необхідні: паспорти сімейної пари, свідоцтво про реєстрацію шлюбу, відповідні заяви, письмову згоду сурогатної мами, яка

дає дозвіл на запис пари батьками дитини, довідку про генетичну спорідненість батьків і майбутньої дитини від медичної установи.

Процедура народження дитини від сурогатної матері доволі громіздка і складна. Вона містить два основні блоки: юридичний і медичний. Сурогатна мати, після написання заяви про згоду, підписує з потенційними батьками договір про сурогатне материнство.

У договорі повинно бути враховано багато моментів – від згоди чоловіка (якщо жінка одружена) до обмежень у способі життя, раціоні харчування та інтимній близькості на час вагітності. Після улагодження юридичних питань, починається період підготовки і медичних обстежень. Патронаж сурогатної вагітності більш ретельний, ніж у випадку звичайної, оскільки у цьому випадку жінка виношує генетично чужу дитину.

На останніх етапах вагітності, як правило, сурогатна мати переїжджає зі свого будинку до генетичних батьків дитини (або на орендовану ними квартиру) і останні місяці проводить там. Зазвичай дитину передають батькам відразу після народження.

В Україні сурогатна мати не може відмовитися передавати дитину біологічним батькам (така можливість передбачена, наприклад, в Росії).

Є попит (бездітні пари), є пропозиція (зазвичай, потребуючі матеріальної підтримки жінки) – почали з'являтися посередники, які створюють агентства допоміжних репродуктивних технологій з надання послуг сурогатного материнства. Пошуком сурогатних матерів вони займаються через соціальні мережі, на ресурсах з вакансіями або навіть по оголошеннях. Значна частина цього ринку знаходиться в тіні. Багато агентств-посередників, конкуруючи з офіційними медичними установами та між собою, працюють нелегально. Іноді описана вище процедура (від пошуку потенційної сурогатної матері до «узаконення» дитини) не дотримується, а умови договору (включаючи штрафні санкції) жінці, яка виношує дитину,

не роз'яснюються. Адже у галузі сурогатного материнства «крутяться» колосальні кошти. Вартість стандартного пакета послуг для громадян України коливається від 45 000 до 50 000 USD, з яких оплата сурогатної матері 16 000-20 000 тисяч USD, окремо виплачується допомога за кожен місяць вагітності, одяг, вітаміни і оренда квартири.

Для іноземних пар тарифи істотно вищі і здебільшого не оприлюднюються.

Виплати компенсації сурогатній матері починаються після підтвердження вагітності в медичній установі. Потім поступово, проходячи УЗД і аналізи, отримуючи підтвердження про розвиток здорової вагітності сурогатна мати отримує компенсацію різними частинами. Після шістнадцяти тижнів виплачується близько 2000 євро, потім після двадцять сьомого тижня перераховується ще 6000, потім здійснюється переїзд сурогатної матері в оплачувану квартиру без власних дітей і компенсація за оплату няні на цей термін. З огляду на те, що на рівень середньої заробітної плати не досягає 10000 гривень, то за одну «послугу» з виношування сурогатна мати отримує дохід за чотири роки.

Різницю між оплаченою потенційними батьками сумою, виплатами сурогатній матері та коштами, витраченими на пакет медичних послуг, отримує агентство-посередник. Збільшення цієї різниці іноді здійснюється за рахунок зниження якості медичного обслуговування вагітності і пологів та застосування штрафних санкцій щодо сурогатної матері.

Отже, зловживання у галузі сурогатного материнства є однією з форм торгівлі людьми. Протидія такому виду злочинності повинна привести до однієї мети – забезпечити всіх громадян високим рівнем безпеки, свободи і справедливості. На міжнародному та національному рівні проблема торгівлі людьми декларується як сфера відповідальності держави.

Здійснюючи перехід від декларативних положень до реальних дій, в Україні виникла нагальна необхідність ввести нормативне регулювання у сфері сурогатного материнства

з максимальним дотриманням прав сурогатної матері, потенційних батьків і дитини.

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

2. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.

3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» № 787 від 09.09.2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>.

Л. Г. Чистоклетов,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та інформаційного права
(Інститут права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»),

О. Л. Хитра,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

На сьогодні підступна злочинна діяльність, яка пов'язана із торгівлею людиною охоплює майже всі країни світу. І не дарма, досліджуючи це глобальне явище, всесвітня громадськість, яка повсякденно стикається із цією поки ще не вирішеною проблемою, рішуче запроваджує правові та організаційні заходи у її протидії.

Жертвою «торгівців людським товаром» може стати будь-яка особа, незалежно від віку, походження, освіти та статі. Особливо вразливими у цьому нелюдському процесі є:

- незаміжня молодь;
- закордонні заробітчани;
- студенти з малозабезпечених сімей;
- самотні матері;
- діти – сироти;
- молодь з **неблагополучних сімей**;
- особи з сільської місцевості і цей список можна поповнювати та наповняти іншими категоріями осіб, які підпадають під злочинну торгівельну сферу діяльності.

Перші важливі міжнародні нормативно-правові акти, спрямовані на протидію з работоргівлею, було прийнято у першій половині XX століття. Серед них щільне місце займають Загальна декларація прав людини, прийнята та оголошена в Резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 року, в якій відповідно до статті 4 вказується, що «...ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах» [1], а також положення Конвенції Ради Європи «Про заходи щодо протидії торгівлі людьми», *ратифікованої Законом України N 2530-VI (2530-17) від 21 вересня 2010 року*, в якій відповідно до Рекомендації 1325 (1997) «Про торгівлю жінками та примусову проституцію у державах – членах Ради Європи»; Рекомендації 1450 (2000) «Про насильство по відношенню до жінок в Європі»; Рекомендації 1545 (2002) «Про кампанію проти торгівлі жінками»; Рекомендації 1610 (2003) «Про міграцію, пов'язану з торгівлею жінками та проституцією»; Рекомендації 1611 (2003) «Про торгівлю органами в Європі»; Рекомендації 1663 (2004) «Про домашнє рабство: прислуга, особи «au pair» та придбані дружини» закликається до «запобігання торгівлі людьми за допомогою таких засобів, як: дослідження, інформування, кампаній з підвищення обізнаності й освітніх кампаній, соціальних й економічних ініціатив та навчальних програм, зокрема для осіб, уразливих до торгівлі людьми, та для професіоналів, які мають стосунк до проблем торгівлі людьми» [2].

Все це свідчить про те, що світова спільнота визнала сучасне людське рабство глобальною загрозою. На сьогодні щорічний світовий прибуток від зайняття торгівлею людьми складає понад 150 мільярдів доларів.

Таким чином, зазначена проблема торкається не тільки діяльності державних і приватних правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та громадськості у протидії торгівлі людьми, але і всіх небайдужих громадян, які повинні мобілізувати свої зусилля на попередження, виявлення, документування, розслідування та судового переслідування торговців людьми з метою викорчування цього злочинного явища.

Проте, не зважаючи на комплекс організаційно-правових заходів, яких було прийнято Урядом України щодо вирішення проблеми торгівлі людьми, спрямованих на посилення адміністративної, кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та створенню спеціалізованих підрозділів поліції з протидії цим злочинам, проблема щодо подолання причин та наслідків існування стародавньої злочинної діяльності залишається не вирішеною і потребує максимальної імплементації норм міжнародного права до законодавства України.

1. Загальна декларація прав людини: Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Конвенція Ради Європи «Про заходи щодо протидії торгівлі людьми»: Закон України від 21.09.2010 р. № 2530-VI (2530-17). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.

С. З. Чорна,

суддя

(Сихівський районний суд міста Львова)

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є одним найяскравіших прикладів негативних наслідків світової глобалізації – транснаціональної організованої злочинності, що закономірно викликає неабияке занепокоєння міжнародної спільноти та вимагає вжиття рішучих заходів протидії цьому явищу. Законодавчі акти про заходи щодо запобігання торгівлі людьми представлено низкою міжнародних конвенцій, декларацій та протоколів до них, спрямованих на об'єднання зусиль усіх держав на боротьбу з торгівлею людьми як однією з форм рабства.

Україна стала третьою державою Європи, поряд з Бельгією та Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином. Згідно зі ст. 149 «Торгівля людьми» Кримінального кодексу України, кримінальна відповідальність настає у випадку торгівлі людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [1].

Надання допомоги та захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми є одним з важливих напрямів протидії торгівлі людьми. Кожна сучасна держава повинна вжити заходів для побудови комплексної механізму осіб, які постраждали від цього злочину, а також переслідування винних в судовому порядку та притягнення їх до юридичної відповідальності.

Захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми, – це система заходів з відновлення прав осіб, які постраждали від

торгівлі людьми; особа, яка постраждала від торгівлі людьми, – будь-яка фізична особа, яка стала об’єктом торгівлі людьми і визнана такою відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми»; торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об’єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального Кодексу України визнаються злочином (абзаци 5, 7, 11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [2]).

«Кожна Сторона захищає особисте життя й особу жертв. Дані особистого характеру про них зберігаються й використовуються згідно з умовами, передбаченими Конвенцією про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру» (ч. 1 ст. 11 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [3]).

Залежно від індивідуальних потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми, допомога може здійснюватися у таких формах: юридичні консультації та представництво потерпілого (потерпілих) у суді; медична та психологічна допомога, надання притулку тощо. Допомога потерпілим від торгівлі людьми особам повинна включати не лише сприяння їх поверненню, реабілітації та реінтеграції, але й надання допомоги в реалізації їх права на справедливий судовий розгляд справи. Реалізація цього права, окрім безпосереднього кримінального переслідування торговців людьми, передбачає також і право на отримання адекватної компенсації за завдані жертвам торгівлі людьми матеріальні збитки та моральну шкоду. На законодавчому рівні повинен бути визначений обсяг такого відшкодування [4, с. 13].

Важлива роль у механізмі захисту прав і свобод людини, яка постраждала від торгівлі людьми, належить суду, що застосовує норми права, які захищають жертв торгівлі та

визначають міру покарання злочинцям (при розгляді кримінальних справ за обвинуваченням у торгівлі людьми).

Як свідчить практика, судові рішення у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми судів першої та апеляційної інстанцій на сьогодні стали більш повними, обґрунтованими та мотивованими. Цьому, зокрема, сприяє висловлення Верховним Судом правових позицій з цього питання, що забезпечує єдність судової практики у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми.

Таким чином, проблема протидії торгівлі людьми, а також механізм судового захисту прав і свобод людини, яка постраждала від торгівлі людьми та надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми на сьогодні залишаються актуальними питаннями в Україні. Найбільш складними сферами реалізації державної політики з протидії торгівлі людьми є ефективне розслідування кримінальних справ про торгівлю людьми, притягнення до відповідальності та покарання злочинців у судовому порядку, а також організація надання необхідної допомоги потерпілим від торгівлі людьми відповідно до вимог та стандартів міжнародних конвенцій у зазначеній сфері.

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.

3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.

4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» / кол. авторів; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. К.: Агентство «Україна», 2013. 182 с.

М. Б. Шевців,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

Ю. М. Шевців,

науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ЩОДО ОСНОВНИХ ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Основним завданням міжнародної світової спільноти в усі часи існування людства було і залишається захист прав людини. Різноманітні міжнародні нормативні акти, починаючи із Загальної декларації прав людини 1948 року, всіляко обумовлюють можливості людини у найрізноманітніших сферах життя, а головне мають основним завданням усунути усі ризики порушення основоположних, природних прав людини.

Одним із таких прав людини, де порушується воля особи, можливість її вільного пересування, а й часто виникає загроза життю та здоров'ю людини є експлуатація пов'язана із торгівлею людьми.

Торгівля людьми є глобальним злочинним бізнесом, сучасною формою рабства, що грубо порушує права людини, тяжкою формою насильства, що спричиняє ризик для її життя та здоров'я. Ця злочинна діяльність динамічно зростає у кримінальному світі, і за оцінками Міжнародного центру із запобігання злочинності ООН, щорічний грошовий обсяг за даний транснаціональний злочин становить 30 мільярдів доларів на рік, що робить його другим за величиною після торгівлі наркотиками.

Попри основний мотив – отримання значних матеріальних ресурсів, сприятливими умовами для процвітання торгівлі людьми є негативна соціально-економічна ситуація, низький

рівень правової освіти частини населення, насильство проти жінок та дітей, політична нестабільність, безпринципність злочинців та зростаючий попит на дешеву або неформальну працю, корупція.

Експлуатація пов'язана із торгівлею людьми значному мірою акцентується й антиморальним фактором, адже через свої форми зачіпає майже всі основні сокровенні сфери життя людини.

Так, торгівля людьми здійснюється у таких формах з метою:

- сексуальної експлуатації;
- трудової експлуатації;
- використання у жебракуванні;
- використання у виготовленні порнопродукції;
- вилучення органів [1, с. 14].

Розглянемо їх детальніше.

Сексуальна експлуатація – це один з видів експлуатації праці людини, зокрема в галузі проституції (здійснення природних статевих актів, задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинення будь-яких інших дій сексуального характеру з метою отримання доходів, а не на основі приязні чи особистої симпатії) чи в суміжних з нею сферах [2].

Від цього злочину найбільше потерпають молоді жінки, неповнолітні дівчата, а часом – і діти (саме вони становлять основну групу ризику).

Ця форма експлуатації стосується найінтимнішої сторони життя людини й належить до найбільш цинічних злочинів, адже руйнує її особисте життя, майбутнє, сімейні стосунки, знищує генофонд нації, а відтак – підриває майбутнє всього суспільства. З іншого боку, злочинці отримують надприбутки саме від використання жінок та дівчат на глобальному ринку сексуальних послуг. До характерних рис сексуальної експлуатації можна віднести необхідність вступати з клієнтами у «небезпечний секс» (секс без жодних засобів захисту); примушення постраждалих до приймання (протягом тривалого часу) гормональних препаратів та антибіотиків у дозах, що значно

перевищують терапевтичні, задля уникнення вагітності та запобігання зараженню клієнтів захворюваннями, що передаються статевим шляхом [1, с. 14].

Другою формою торгівлі людьми є торгівля людиною з метою експлуатації її праці, яка залишається актуальною проблемою для громадян України. Протягом останніх років проблему зафіксовано в Україні, Польщі, Туреччині, Чехії, Італії, Португалії та інших країнах.

У разі трудової експлуатації постраждалим, як правило, на початку роботи обіцяють виплатити заробітну плату після виконання певного її обсягу чи по завершенні певного періоду. Крім того, у постраждалих відбирають паспорт, інші документи начебто для «проведення їхньої легалізації». Але після завершення виконання обумовленого обсягу чи періоду роботи заробітну плату не виплачують. Як правило, робітникам повідомляють, що заробіток вони отримають згодом. Проте, коли через кілька місяців постраждалі починають наполягати на виплаті грошей, їм пояснюють, що жодних коштів вони не отримуватимуть, оскільки їх купили, а гроші за них віддали тій особі, яка їх привезла, а відтак – вони працюватимуть стільки, скільки хазяїн вважатиме за потрібне. Будь-який опір робітника жорстко карається побоями, обмеженнями у пересуванні, голодом, залякуваннями. Людей можуть утримувати протягом тривалого часу (від одного сезону до п'яти-семи років) в рабських умовах, застосовуючи механізми контролю та суворого покарання за відмову працювати чи за спробу втекти [3, с. 16–18].

Ще однією, не менш важливою формою торгівлі людьми є торгівля людьми з метою використання у жебракуванні, яке полягає у збиранні милостині. За даними Міжнародної організації з міграції, понад чверть дітей, які стали жертвою торгівлі людьми в Україні, були примушені жебракувати. Жебракування дітей полягає в отриманні матеріальної вигоди виходячи із традиції давати милостиню. Примусове жебрацтво, як правило, спричинене різними життєвими обставинами (конфліктна ситуація в сім'ї, аморальна поведінка батьків, жорстоке пово-

дження з дітьми, в тому числі неправомірна поведінка з боку батьків, опікунів, які в корисливих цілях примушують дітей до порушення правових і моральних норм. Від цієї проблеми найбільше потерпають діти, інваліди та люди літнього віку [4, с. 232].

Торгівля людьми з метою використання у виготовленні порнопродукції. Використання в порнобізнесі – це фактичне використання людини для створення предметів порнографічного характеру, незалежно від її ролі в даному процесі. До цієї форми торгівлі людьми відносять такі категорії осіб: незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи, молодь, діти вулиці, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей, особи, які зазнали насильства (зокрема сексуального), матеріально незабезпечені особи, особи з проблемами психічного здоров'я. Виготовлення на території України та направлення каналами Інтернету порнографічної продукції до країн, що мають на неї попит, приносить злочинним угрупованням неабиякий прибуток. Особливо це стосується дитячої порнографії, від чого потерпають діти різного віку і різної статі. В Україні було викрито цілий ряд так званих фотостудій, які використовували дітей для виконання своїх злочинних намірів [1, с. 15].

Ще однією формою торгівлі людьми є торгівля людьми з метою вилучення органів. За визначенням В. Колоскова торгівля людськими органами – це неузгоджені на законодавчому рівні (у тому числі й міжнародному) дії по видаленню органів людини, незалежно від бажання особи, в якій їх вилучають, з метою подальшої трансплантації. Такою торгівлею вважається й вилучення органів у померлих людей та подальший продаж людських органів з метою отримання прибутків від реципієнтів [5, с. 83].

Отже, проблема експлуатації пов'язаної з торгівлею людьми на сьогодні залишається актуальною у цілому світі. Попри різноманітний спектр форм такої експлуатації, головним критерієм виступає порушення природних прав людини, що є недопустимим у сучасному суспільстві. Крім цього, варто визнати, що основним мотивом вчинення цього роду злочинів,

є незаконне збагачення в особливо великих розмірах. Також не слід забувати й про особливий антиморальний характер такого негативного соціального явища, що не меншим чином відображає значимість та цінність людини у її правах.

1. Торгівля людьми як соціальна проблема в Україні: інформ.-метод. посіб. Житомир. 2019. С. 19;

2. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16082.html?PrintVersion>

3. Орлеан А. М., Пустова О. В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці: науково-практичний посібник. К.: Фенікс, 2013. 152 с.

4. Максимів І. І. Психологічна характеристика об'єктивних причин втягнення дитини у жебрацтво. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 232.

5. Колосков В. В. Торгівля органами людини: взаємозв'язок з торгівлею людьми, дефініція «торгівля органами людини». *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 25. С. 79–84.

Р. М. Шехавцов,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЧАСТИНОЮ 2 СТАТТІ 332 КК УКРАЇНИ

Виявлення незаконного переправлення осіб через державний кордон України службовою особою з використанням службового становища, як свідчить аналіз слідчої практики, має відбуватися в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами, в першу чергу, СБ та ДПКС, а також НП та ДФС. Суспільна небезпечність таких злочинів не тільки у тому, що здійснюється посягання на цілісність та недоторканість кордонів нашої держави, а й у тому, що вони забезпечують можливість безперешкодного здійснення незаконної міграції, торгівлі людьми, тощо. Такий взаємозв'язок з цими протиправними діями має враховуватися співробітниками оперативного підрозділу, слідчим при виявленні фактів їх вчинення. Під час організації проведення комплексу як оперативно-розшукових заходів, так і процесуальних дій по цій категорії кримінальних правопорушень, при визначенні моменту та місця затримання злочинців слід завжди враховувати територіальну юрисдикцію оперативних підрозділів та органів досудового розслідування вітчизняних правоохоронних органів, особливості використання заходів міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, зокрема, час який потрібен для звернення до правоохоронних органів іншої держави для здійснення спільних дій по документуванню та затриманню осіб, які вчинили злочин, передбачений у статті 332 КК, а також особливості правового режиму контролювано-

го прикордонного району, прикордонної смуги, пункту пропуску через державний кордон. Дії службової особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого частиною 2 статті 332 КК, мають аналізуватися через призму вимог нормативно-правових актів, які визначають її повноваження, та їх фактичне виконання нею, а також наказів начальників прикордонних загонів, якими визначаються режими в пунктах пропуску та зоні прикордонного контролю, в межах яких був вчинений злочин, передбачений частиною 2 статті 332 КК.

Для доказування обставин вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України службовою особою з використанням службового становища має значення встановлення:

1) розташування та межі ділянки державного кордону України, контрольованого прикордонного району, пункту пропуску, де відбулася спроба чи незаконне переправлення особи через державний кордон України, а також їх характеристика (наприклад, обладнання доріг і вулиць у контрольованому прикордонному районі дорожніми знаками «Контрольований прикордонний район», «В'їзд заборонено», «Прикордонна смуга», прикордонних знаків та їх номерів, офіційного періоду робочого часу пункту пропуску через державний кордон, тощо), розташування місця затримання та напряму руху злочинців відносно лінії державного кордону України;

2) дата та час вчинення протиправних дій по переправленню осіб через державний кордон України;

3) відомості про службову особу та її повноваження, використовуючи які вона намагалася здійснити, здійснила незаконне переправлення осіб через державний кордон України, мотиви її дій, у якій формі були вчинені протиправні дії цією особою (організація незаконного переправлення, керівництво незаконним переправленням, сприяння його вчиненню), безпечним чи небезпечним для життя чи здоров'я було незаконне переправлення особи через державний кордон України;

4) відомості про співучасників службової особи, хто, які дії за попередньою домовленістю вчинив, обставини поперед-

ньої змови на вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України (час, місце, хто ініціатор, як визначалися та розподілялися ролі між співучасниками), мотиви їх дій;

5) відомості про осіб, яких незаконно переправляли через державний кордон України (прізвище, ім'я, вік, наявність громадянства або його відсутність, законність їх проживання або перебування на території України), обставини їх знайомства з особами, які здійснювали їх незаконне переправлення через державний кордон України, чому особи не скористалися законним шляхом перетинання державного кордону України;

6) місце, з якого почалося переправлення осіб через державний кордон України, кінцевий пункт їх прибуття та мета;

7) ким, коли, у який спосіб був виявлений факт незаконного переправлення осіб через державний кордон України, розташування місця затримання підозрюваних відносно лінії державного кордону України;

8) розмір неправомірної вигоди, одержаної службовою особою, та кількість коштів, які були одержані кожним (мали одержати) з її співучасників за незаконне переправлення осіб через державний кордон України.

Окремим напрямом для розслідування у ситуаціях виявлення факту незаконного переправлення іноземних громадян чи осіб без громадянства через державний кордон з території України є встановлення законності їх потрапляння на територію нашої держави, а також дослідження на предмет достовірності їх документів. Важливість результативного відпрацювання цього напрямку визначається тим, що це дозволяє виявити невідомі правоохоронним органам факти незаконного переправлення осіб через державний кордон України та осіб, які його вчинили.

ЗМІСТ

Благуга Р. І.

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
--------------------	---

Бесага І. В.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ АТЕСТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВІДДІЛУ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	7
--	---

Бортник Н. П.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОТИДІЮ НЕЗАКОННИЙ МІГРАЦІЇ.....	11
---	----

Висоцький В. М., Хатнюк Ю. А.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	18
--	----

Гіденко Є. С., Звєгінцева А. М.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	23
-------------------------------	----

Гурковська К. А.

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	26
--	----

Данчул О. С.

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВООПОРУШЕНЬ ПОЛІЦІЄЮ ОХОРОНИ.....	31
--	----

Дідик Н. І.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	40
-------------------------------	----

Дуфенюк О. М.	
ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ (ФОКУС УВАГИ – ДІТИ).....	44
Ємець О. М., Руснак Д. І.	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА РАБОТОРГІВЛІ ЯК ОДНІЄЇ З ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	49
Єсімов С. С.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В СПІВВІДНОШЕННІ ДО НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	54
Жидецький Ю. Ц., Пряхіна Н. О.	
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	59
Захарова О. В.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ, ЯКА ПОТЕРПІЛА ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА.....	63
Йосифович Д. І., Братковський В. М.	
ПРИЧИНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	67
Кіржецький Ю. І., Кіржецька М. С.	
ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПОШИРЕННЯ ЯВИЩ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА/АБО ЇХ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	71
Ковалів М. В.	
ОСОБЛИВОСТІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ МІГРАНТІВ.....	75
Козирєв М. П.	
ПОНЯТТЯ ТА ДЕЯКИ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РАБСТВА.....	80

Костовська К. М.

ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....	85
---	----

Кунтій А. І., Тарасенко Ю. Р.

ТАКТИКА ОТРИМАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	89
--	----

Мовчан А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ І РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТРУДОВОЮ ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ ЯК ОДНІЄЮ З ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	92
---	----

Мороз О. Б.

ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД.....	97
---	----

Навроцька В. В.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ (DE LEGE FERENDA).....	102
--	-----

Огірко О. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	104
---	-----

Пастух А. Є.

РІШЕННЯ СУДУ, ПРИЙНЯТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ КЛОПОТАННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	107
--	-----

Пелешак О. Р.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В КІБЕРПРОСТОРІ.....	113
--	-----

Пічкуренько С. І., Злагода О. В.	
ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	116
Політова А. С.	
ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ПОБОРОТИ ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ?	119
Сибірна Р. І., Сибірний А. В.	
ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ.....	125
Сингаївська І. В.	
ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ ОЗНАК СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ»	128
Сірант М. М.	
НЕЗАКОННА МИГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ МІГРАЦІЇ.....	133
Січковська І. В.	
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	137
Столяренко О. О., Галайко Н. В.	
ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	140
Токар А. А., Гоговський Е. В.	
СОЦІАЛЬНІ ПРИЧИНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	145
Хомів О. В.	
ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПРОТИДІЯ ЇЙ.....	149
Церковник С. І., Івануса З. З.	
УРАЗЛИВИЙ СТАН ЯК ОСОБИСТИЙ ДЕТЕРМІНАНТ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	152

Цмоць У. О.

НЕВИЗНАНІ ФОРМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО.....	156
--	-----

Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	161
--	-----

Чорна С. З.

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	163
---	-----

Шевців М. Б., Шевців Ю. М.

ЩОДО ОСНОВНИХ ФОРМ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	167
---	-----

Шехавцов Р. М.

ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЧАСТИНОЮ 2 СТАТТІ 332 КК УКРАЇНИ.....	172
---	-----

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Збірник тез
Міжнародної
науково-практичної конференції

4 грудня 2020 року

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Підписано до друку 02.12.2020 р.
Формат 60 × 84/16. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 10,46.
Тираж 100 прим. Зам. № 101-20.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.